

Pule'anga Tonga

Komisoni Ngāue Fakapule'anga Līpooti Fakata'u ki he 2019 – 2020

Visone: Ke hoko ko ha Ngāue Fakapule'anga 'oku falala'anga, faka'apa'apa'i mo ongoongo lelei fakavaha'apule'anga

Misiona: Ke fakahoko e fatongia 'i he loto'aki, faitotonu mo totonu 'i ha 'ātakai lavame'a.

Kanotohi

NGAAHI FAKANOUNOU	V
I. TALAMU'AKI	VI
a. 'Eiki Palēmia, mo e 'Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule'anga	vi
b. Sea, Komisoni Ngāue Fakapule'anga	vii
1. FAKAMĀ'OPO'OPO FAKALŪKUFUA 'A E KAKANO 'O E LĪPOOTÍ.....	1
2. Vakai fakalūkufua ki he Komisoni Ngāue Fakapule'angá.....	11
2.1 Lao, Tu'utu'uni Ngāue, Ngaahi Kupu Ngāue Fekau'aki.....	11
2.1.1 Ngaahi Tefito'i Fatongia 'o e Komisoni.....	12
2.2 Ngaahi Kupu Ngāue Fekau'aki	13
2.3 Fa'unga Pule mo e Fa'unga 'o e Fakahoko Ngāue	13
2.4 Fa'unga Leva'i 'o e Fakahoko Fatongia 'a e Komisoni	15
3.'ATA FAKALŪKUFUA 'O E KOMISONI.....	19
3.1 Kau Ngāue 'a e Komisoni	19
3.2 Fakafehoanaki 'o e Kau Ngāue Tu'uma'ú mo e Kau Ngāue Lau'ahó.....	19
3.4 Hikihiki fakalakanga	20
3.5 Fehikitaki mo e Hikihiki Fakalakanga.....	21
3.6 Fakafisi	21
3.7 Folau ki Muli	21
3.8 Ma'u Ngāue	21
4. FAKAHOKO FATONGIA 'A E KOMISONI FAKATATAU KI HE NGAAHI POLOKALAMÁ (OLA HĀ KITU'A 'A E NGAAHI VA'A).....	23
4.1 Ngaahi Ngāue 'a e Komisoni 'oku poupou ki he ngaahi Taumu'a Ngāue Fakakātoa 'a e Puleangá	23
4.2 Fakahoko Fatongia 'a e Komisoni 'i hono fakafehoanaki ki he Palani Pule'i Fakata'u 2019/2020	24
4.2.1 Fakafehoanaki 'a e ngae 'a e Komisoni ki he palani ta'u 'e 3	24
4.2.2 Fakalakalaka a e Komisoni fakafehoanaki ki he ngaahi ola fakava'a.....	26
Fakahoko Fatongia 'a e KOMISONI 'i hono fakafehoanaki ki he Palani Pule'i Fakata'u 2019/2020	29
POLOKALAMA 1 – PULE'I	41
Pule'i mo e Tu'utu'uni Ngāue.....	42
Ngaahi Me'a 'a e Komisoni	43
Fakangāue'i 'o e Kau 'Ofisa Pule Ngāue mo e leva'i 'a e fakahoko fatongia	44
Ngaahi Founga Tautea mo e Founga Ngāue kihe Va Tamaki	44
Lipooti Fakata'u	45
Pule'i Fakalukufua.....	45

Lipooti Fakata'u ki he Ta'u Fakapa'anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule'anga

Ngaahi Polokalama Ngaue	45
Kau Ngaue	46
Va'a Ma'u Fakamatala, Fetu'utaki mo e Tekinolosia	46
POLOKALAMA 2: TOKANGAEKINA 'A E KAU NGAUE FAKAPULE'ANGA.....	48
Tokolahi 'o e Kau Ngaue Fakapule'anga.....	49
Tokolahi 'o e Kau Ngaue Fakapule'anga 'i he Kulupu 1.....	51
Fakamatala ki he Kau Ngaue	52
Vahevahe ki he ngaahi 'Otu Motu.....	54
Vahevahe 'o e kau ngaue Tangata mo e Fefine 'I he Ngaue Fakapule'anga.....	55
Vahevahe taau 'a tangata mo fafine	56
Faka'avalisi 'o e vahenga 'I he Kulupu 1 'o e ngaahi Potungaue	56
Fe'unu'aki 'a e Kau Ngaue	59
Tu'unga Malava 'a e Kau Ngaue	60
Ngaahi fiema'u faingamālie Ako 'a e ngaahi Potungāue'	61
Kau Ngāue fakapule'anga ma'u sikolasipi kuo kakato pe a lava'i lelei 'a e feinga ako	63
Ko e ngaahi polokalama kehe ki he Fakalakalaka 'o e kau ngaue 'i he Pule'anga	64
POLOKALAMA 3: FAKALAKALAKA 'I HE FAKAHOKO FATONGIA.....	67
Pule'i 'o e PMS	69
Fokotu'utu'u Ngāue Business Excellence Framework.....	70
Fokotu'utu'u Ngāue CHARS Dashboard	71
Ngaahi fokotu'utu'u ngāue ke fakalelei'i 'a e Fakahoko Fatongiá	73
Ako'i 'a e Taha Ako Ngāue	73
POLOKALAMA 4: TOKANGAEKINA O E KAU NGĀUE	74
Fakamaau'anga Fakapotungaue	78
Ngaahi Aleapau Ngaue moe Kau 'Ofisa Pule Ngaue	78
Ngaahi Me'a Felave'i moe kau Ngaue.....	79
ii) Ngaahi 'uhinga ki he fakafisi	80
Ngaahi 'uhinga 'o e SLWOP/Poaki Malolo Ta'ema'u Vahenga	81
POLOKALAMA 5: VA'A KI HE VAKAI FAKALŪKUFUA	85
Siofi mo sivi'i 'a e ngaahi ola hā kitu'a 'a e Komisoni	86
M&E Matrix	86
M&E Dashboard	86
Fetu'utaki & Fengāue'aki	89
'Analaiso 'o e ngaahi Fakamatala	92
POLOKALAMA 6: VA'A KI HE VĀHENGA	93
Sivi'i mo toe sivisivi'i 'a e ngaahi lakangá	94
Lipooti Fakata'u ki he Ta'u Fakapa'anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule'anga	

Fakakalakalasi ‘o e ngaahi lakangá (COP).....	95
Competency Framework (CF) a e Ngāue Fakapule‘angá.....	96
Fakapale ‘o e fakahoko fatongia ma‘a e Ngāue Fakapule‘angá	96
5. TOKANGAEKINA ‘O E NGAALI ME’A FAKAPA‘ANGA ‘A E KOMISONI	97
5.1 Fakamatala ‘o e ngaahi fatongia	97
5.2 Patiseti Fakaangaanga ‘a e Komisoni.....	97
5.3 Fakamatala ‘o e ngaahi pa‘anga hū mai mo e ngaahi totongi (fakamole)	99
5.4 Tu‘unga fakahoko fatongia fakapa‘anga.....	100
5.5 Fe‘unuaki ‘o e Patiseti	101
5.6 Fakatau	102
5.7 Lēsisita Koloa.....	102
5.8 Fakamatala fakapa‘anga ‘i he ta‘u ‘e tolu (3)	103
6. NGAALI POLE VIVILI	105
6.1 Ngaahi kaveinga mo e ngaahi pole lalahi	105
Ngaahi Pole mo hono Founga Leva‘i’	110
7. NGAALI FAKAMATALA MO E NGAALI ME’A FAKALAO	111
7.1 Ngaahi fakamatala faka‘atita	111
7.2 Ngaahi tuutuuni faka-Potungāue	111
7.3 Ngaahi fakahā ‘i he tu‘unga Pulé	111
7.4 Ngaahi Fiema‘u fakaētu‘utu‘uni ngāue	111
7.5 Vāhenga ‘o e Poaté mo e Kōmití.	112
8. AOFANGATUKU	113

Ngaahi Fakanounou

ADB	Asia Development Bank
APRA	Annual Performance Reward Assessment
CEO	Chief Executive Officer
CHRIS	Central Human Resources Information System
COLA	Cost of Living Allowance
DFAT	Department of Foreign Affairs and Trade
FTE	Full Time Employee
FY	Financial Year
HR/HRM	Human Resources/Human Resources Management
ICT	Information Communication Technology
IIP	Internal Implementation Plan
M&E	Monitoring and Evaluation
MAFF	Ministry of Agriculture, Food and Forests
MTED	Ministry of Trade and Economic Development
MDAs	Ministries, Departments and Agencies
MEIDECC	Ministry of Energy, Information, Disaster Management, Environment, Climate Change and Communications
MET	Ministry of Education and Training
MFAT	Ministry of Foreign Affairs
MFNP	Ministry of Finance and National Planning
MIA	Ministry of Internal Affairs
MLNR	Ministry of Lands and Natural Resources
MOF	Ministry of Fisheries
Moh	Ministry of Health
M&E	Monitoring and Evaluation
MAFF	Ministry of Agriculture, Food and Forests
MTED	Ministry of Trade and Economic Development
MDAs	Ministries, Departments and Agencies
MPE	Ministry of Public Enterprise
MRC	Ministry of Revenue and Customs
NBS	National Bureau Statistics
OAG	Office of the Attorney General
OCPR	Office of the Commissioner for Public Relations
PAL	Palace Office
PDD	Performance Development Division
PICPA	Pacific Islands Centre for Public Administration
PMO	Prime Minister's Office
PMS	Performance Management System
PSC	Public Service Commission
RA	Remuneration Authority
TA	Technical Authority
THOGMA	Tonga Heads of Government Ministries and Agencies
TIOE	Tonga Institute of Education
TIST	Tonga Institute of Science and Technology
TMPI	Tonga Maritime Polytechnic Institute
TNQAB	Tonga National Qualification and Accreditation Board
TOR	Terms of Reference
TSDF II	Tonga Strategic Development Framework II 2015 – 2025
WD	Workforce Development

i. Talamu‘aki

a. ‘Eiki Palēmia, mo e ‘Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule‘anga

‘Oku ou fakafeta‘i ‘i he kelesi faifio ‘a e ‘Otua Mafimafí, ‘oku tau toe a‘usia ai ‘a e ta‘u mālō ‘e taha ‘o ‘etau fakahoko fatongia ko ha Pule‘anga, ko ha Fonua, pea koe‘ahi ko ‘etau ngāue kāfatahá kuo tau lava ai ke kei ta‘ofi ‘a e vailasi faka‘auha COVID 19, mei he‘ena ‘ahia hotau ki‘i fonuá, pea lava ketau kei matu‘uaki ‘a e ngaahi faingata‘a fakapa‘anga, fakasōsiale mo e ngaahi fakalakalaka kuo hake maí.

Neongo ‘a e ngaahi ta‘au ‘o taimí ‘okú ou fiefia ke fakahoko atu ‘a e Lipooti Fakata‘u ‘a e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ki he ta‘u fakapa‘anga 2019/2020.

Ne leva‘i lelei ‘e he Sea ‘o e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá, Simione Sefanaia ‘a e ngaahi pole ne tau fe‘ao mo ia ‘i he kuata fakamuimui ‘e ua ‘o e taú ní, makatu‘unga ia ‘i he poupou lelei mei he Kau Komisioná mo e Kau Ngāue ‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni. Koe‘ahi ko hono fatongia ko e va‘a kene tokanga‘i mo vakai fakalükufua ki he ngaahi potungāué, ngaahi ngāue‘anga fakaofonga ‘oku hā ‘i he Tēpile I ‘o e Lao ki he Ngāue Fakapule‘angá, kuo fokotu‘u ‘e he Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ha ngaahi founiga mo e tu‘utu‘uni ki ha Ngāue Fakapule‘angá ‘oku toe lelei ange, si‘i ange ‘a e fakamolé, faitotonu mo taliui ange koe‘ahi kae malava ke a‘usia ‘enau Visoné mo e Misioná “Ke hoko ko ha Ngāue Fakapule‘angá ‘oku falalaanga, faka‘apa‘apa‘i mo ongoongo lelei fakavaha‘apuleanga” pea ke “‘Oatu ‘a e ngaahi ngāue tu‘unga ma‘olunga ‘i he funga ‘o e ngāue ‘osikiavelenga, faitotonu mo lelei ‘i ha faunga ‘oku lavame‘a”.

‘Oku hulu‘i ‘i he lipootí ni ‘a e ola ‘o e ngaahi ngāue kuo fakahoko ‘e he ‘Ofisi ‘a e Komisoni ‘o e Ngāue Fakapule‘angá fakatatau ki he mafatukituki ‘o e ngaahi ola hā kitu‘a ‘i he Palani Ngāue 2019/20. Na‘e kau ki hení ‘a e fakamāloha ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue ke faka‘ai‘ai ha tō‘onga ngāue faka‘efika, fakalofesinale mo e pule leleí hangē ko ia ko e tu‘utu‘uni ki he ngāue‘aki ‘o e mitia fakasōsialé mo e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue makehe fekau‘aki mo e COVID 19, fakakalakalasi ‘o e Ngaahi Lakangá fo‘ou ma‘a e Ngāue Fakapule‘angá, toe vakai‘i ‘a e fakahoko fatongia ‘a e ngaahi Potungāué mo fakatupulekina ‘a e tu‘unga fakahoko ngāue ‘o e ngāue‘angá. ‘Oku hounga kiate au ‘a e tokoni ‘a e Kau ‘Ofisa Pule Ngāuē mo kinautolu ‘i he ngaahi lakanga taki ‘i he ngaahi potungāue ‘a e Pule‘angá ‘i he ‘enau kei tu‘u fakataha ‘o ngāue kāfataha ke fakahoko lelei ‘a e ngaahi fatongiá lolotonga ‘a e vaha‘ataimi faingata‘a ko ‘ení.

‘Okú ou tui mo falalala ‘i he ‘etau ngāue fakatahá, ‘e lava noa ke fakahoko ‘a e lelei tahá ma‘a e Ngāue Fakapule‘angá mo e kakai ‘o Tonga.

Faka‘apa‘apa atu

Hon. Rev. Dr. Pohiva Tuionetoa

‘Eiki Palēmia ‘o Tonga, mo e ‘Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule‘anga

Lipooti Fakata‘u ki he Ta‘u Fakapa‘anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule‘anga

b. Sea, Komisoni Ngāue Fakapule‘anga

‘Oku fakamamafa‘i ‘i he lipooti ko ‘ení ‘a e ngaahi ngāue lavame‘a ‘a e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ki he Ta‘u Fakapa‘anga 2019/20. Na‘e fe‘ao ‘a e Pule‘angá mo e ngaahi fonua ‘o mamanī mo ha ngaahi pole lalahi ‘i he kuata hono 3 mo e 4 koe‘ahi ko e COVID 19 ‘a ia na‘e pau ai ke toe fokotu‘utu‘u fo‘ou ‘a e ngaahi ngāue ‘i he Ngāue Fakapule‘angá ‘o fakatatau ki hono mafatukitukí kae lava hono leva‘i lelei ‘a e ngaahi pole fo‘ou Fakaēmo‘ui Lelei mo Fakapa‘anga ko ‘ení kae pehē foki ki he ngaahi pole kehe ne hā mai koe‘ahi ko ia.

Na‘e pau ke toe vakai‘i fakafokifā ‘e he Komisoní ‘ene tu‘utu‘uni ngāuē ke fa‘u ha ngaahi tu‘utu‘uni makehe ma‘a e kau ngāue ko ia ‘oku nau tukuvakā ‘i muli koe‘ahi ko e COVID 19; pea ‘i he tu‘unga polokalama ‘i hono tuhotuhani ‘a e ngaahi fakamolé mo faka‘ai‘ai ‘a e ngaahi tu‘unga ngāue faka‘efika ‘o fakafou ‘i he ngaahi tu‘utu‘uni ngāue fakapotopoto

‘Okú ou fakamālō‘ia heni ‘i he loto hounga‘ia mo‘oni ‘a e to‘ofohe ‘a e ‘Eiki Palēmiá ka ko e ‘Eiki Minisitā ki he Ngāue Fakapule‘angá, Hon. Rev. Dr. Pōhiva Tu‘i‘onetoa koe‘ahi ko e founa tataki mo e takimu‘a fakalūkufua kuo ne fakahoko ma‘a e Hou‘eiki Minisitā ‘o e Kapinetí, Komisoni Ngāue Fakapule‘angá mo e Pule‘angá fakakātoa talu mei he ‘ene hoko ki he lakangá ‘i he ‘aho 12 ‘o Sepitema, 2019.

‘Okú ou toe fakamālō‘ia foki hen ‘a hoku kaungā Komisioná koe‘ahi ko ‘enau ngāue mateaki ‘i he ngaahi ngafa kuo fakafatongia ‘aki kimautolu, ‘a e tokoni mo e poupou ‘a e Kau ‘Ofisa Pule Ngāuē mo kinautolu kotoa ‘i he ngaahi lakanga taki ‘i he ngaahi potungāue ‘a e Pule‘angá kae tautaufito ki he ngaahi fokotu‘utu‘u fo‘ou ke tokoni ki he Pule‘angá ‘i he tokangaekina ‘o e ngaahi pole kehekehe ‘oku tau fe‘ao mo ia koe‘ahi ko e COVID 19.

Faka‘osí, ‘okú ou fakamālō‘ia hen ‘a e tokoni lahi ‘a e ‘Ofisa Pule Ngāue ‘a e Komisoní, Dr. Lia Maka mo e kau ngāue ‘a e Komisoni Ngāue Fakapuleangá ‘a ia ‘oku kei hokohoko atu ‘i he founa longomo‘ui, ‘osikiavelenga mo fakapotopoto ‘a e ngaahi tefito‘i fatongia ‘o e Komisoní neongo ‘a e ngaahi faingata‘a ‘o e ngafa fatongiá.

‘Okú ou tui mo falala ki he kelesi ‘a e ‘Otuá, fakataha mo e tataki mei he ‘Eiki Palēmiá, Hou‘eiki Minisitā ‘o e Kapinetí mo e Kau ‘Ofisa Pulengāuē, ‘e kei hokohoko atu ‘a e founa tataki mo tokangaekina ‘a e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ko e fakama‘unga ‘o e falala, faka‘apa‘apa mo fakapalofesinale ‘i he to‘o fatongia ‘a e pule‘angá.

Faka‘apa‘apa atu

Mr. Simione Sefanaia

Sea ‘o e Komisoni

Lipooti Fakata‘u ki he Ta‘u Fakapa‘anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule‘angá

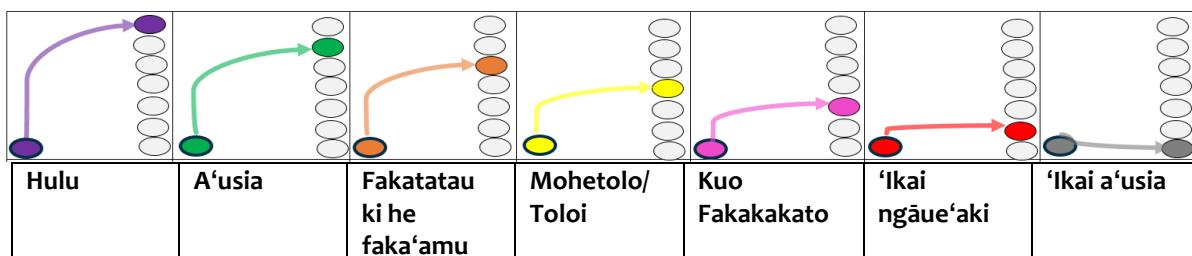

1. FAKAMĀ‘OPO‘OPO FAKALŪKUFUA ‘A E KAKANO ‘O E LĪPOOTÍ

Na‘e fokotu‘u ‘a e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá kene fakahoko pe a mo puleí e ngaahi fatongia ki he kau ngaue ‘o e Pule‘anga Tongá i he ‘aho 1 ‘o Siulai, 2003, á ia ko e fatongia ‘oku mafatukituki ma‘u pē. I he ta‘u fakapa‘anga ko ‘ení, na‘e fehangahangai ai ‘a e Pule‘angá mo e ngaahi pole fo‘ou koe‘ahi ko hono uesia ‘e he vailasi Covid19 ‘a e fakahoko ngāue ‘a e ngāue fakapule‘angá.

Na‘e hoko ‘a e pekia ‘a e Tangata‘eiki Palēmia Mālōloó, Hon Samuela ‘Akilisi Pōhiva i he ‘aho 12 ‘o Sepitema 2019 kene uesia lahi ‘a e fakahoko ngāue ‘a e ngāue fakapule‘angá i he kamata‘anga ‘o e vaha‘ataimi ko iá; ‘a ia na‘e pau ke fai ‘a e teuteu ki he me‘afaka‘eikí i he uike ‘e tolu (3) pea mohetolo ai mo e ngaahi ngāue hangē ko e fakangāue‘i, fokotu‘u mo e sivi‘i ‘a e tu‘unga fakahoko fatongia ‘a e kau CEO ‘a ia na‘e totonu ke fakahū atu ka koe‘uhí na‘e le‘ole‘o ‘a e pule‘angá i he taimi ko iá. Hili ha māhina ‘e taha (1) na‘e fakakakato leva ‘a e ngaahi lakanga fakapolitikale na‘e ‘ataá ‘i hono fa‘u ha pule‘anga fo‘ou ‘i he kamata‘anga ‘o e kuata hono 2 (‘Okatopa 2019) pea ‘i ai mo e Palēmia fo‘ou, Hon. Rev. Dr. Pōhiva Tu‘i‘onetoa.

Talu mei he 2018/2019, na‘e ngāue‘aki ‘a e me‘afua fakahoko fatongia ko ‘ení ke sivi‘i‘aki ‘a e fakahoko fatongia ‘a e ngaahi va‘a ‘e ono (6) ‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni ‘o fakatatau ki he ‘enau ngaahi faka‘longa tefito ‘o e fakahoko fatongiá mo e ngaahi ola hā kitu‘a kuo fokotu‘u ‘i he Palani Ngāue mo e Palani Pule‘i Fakata‘u ki he Ta‘u Fakapa‘anga 2019/20.

Ko e ngaahi ola pau ‘eni ‘o fakatatau ki he Palani Pule‘i Fakata‘ú:

I. Ngaahi Ngāue ‘oku poupou ki he Ngaahi Taumu‘a Ngāue Fakakātoa ‘a e Puleangá

‘Oku poupou á e Komisoni ki he ngaahi kaveinga ngāue fakavaha‘apule‘anga mo fakavahefonua kae tautaufitio ki he Ngaahi Taumu‘a Fakalakalaka Tu‘uloá (SDGs) mo e Halafononga Samoa (Samoa Pathway).

‘I he malumalu ‘o e Taumu‘a 5 ki he ínasi tatau ‘a tangata mo fafiné (SDG 5.5.1, 5.5.2) mo e Halafononga Samoa (16.6.2, 16.7.1), ‘oku ‘i he tu‘unga faka‘osí ‘a e fa‘u ‘o ha tu‘utu‘uni ngāue fekau‘aki mo e fakakina fakalielia ke tali ‘e he Kapinetí ‘i he faka‘osinga ‘o Tisema 2020. ‘Oku totonu pē ke fakatokaga‘i ko e tu‘utu‘uni ngāue fekau‘aki mo e Fakakina Fakalieliá kuo hiki‘i hake ia ki he tokoni fakapatiseti JPRM 2020/2021.

'Oku 'ikai ha ngaahi tu'utu'uni pau ia 'i he ngāue fakapule'anga ke fakamahino mai 'a e tokolahi 'o e kakai fefiné ka 'oku 'oatu fakata'u 'a e tokolahi 'o e kakai fefiné 'i he lipooti fakata'u 'a e KOMISONI. Ki he vahaataimi ko ia mei he aho 1 o Siulai 2019 ki he aho 30 o Sune 2020, na'e anga pehe ni 'a 'ene tu'ú:

'I he tu'unga ko ia 'o e CEO (Potungaue Kulupu 1 & 2) 'oku hokohoko atu pē 'a e tokolahi ange 'a e kakai tangatá 'i he vahevahe 'o fefine mo tangata 'a ia ko e peseti é 30 (fefine):70 (tangata) í heéne a'u ko ia ki he 'aho 30 'o Sune 2020.

Ola hā kitu'a 'o e fakahoko fatongia

Na'e fe'unga mo e ngaahi faka'ilonga fakahoko ngāue fakakātoa 'e 194 na'e fokotu'utu'u ke a'usia lolotonga 'a e ta'u fakapa'anga fo'ou ko 'ení ka naé toe vakai'i ia 'i he Q2 ki he 183 'o makatu'unga 'i hono to e fokotu'utu'u fo'ou 'a e ngaahi kaveinga ngāue 'a e Pule'anga fo'oú. Na'e fakahoko áki eni 'i he ngaahi ola hā kitu'a 'e 6 'oku hā mei ai 'a e ngaahi fatongia tefito 'o e Komisoní.

Ola Hā Kitu'a 'o e (KPI) Fakahoko Fatongia 2019 – 2020 ('i he %)

Kuata	Hulu	A'usia	Fakatata u ki he taumu'a	Mohetolo / Toloi	Kuo fakakakato	'Ikai ngāue'aki	'Ikai a'usia
Q1	12%	27%	31%	4%	6%	1%	0%
Q2	13.7%	20.2%	26.8%	6%	15.3%	15.8%	2.2%
Q3	15.3%	26.8%	30.1%	2.7%	4.4%	19.1%	1.6%
Q4	19.4%	35%	0	10.6%	6.7%	25.7%	3.8%

80%

'I hono fakamā'opo'opó, naé aúsia á e peseti e 80 ko e ola hā kitu'a 'o e fakahoko fatongia 'a e Komisoni, 'a ia ko e holo ia mei he 96% 'o e 2018/2019. 'Oku makatu'unga 'eni 'i he ngaahi toloi felāve'i mo e COVID19 (na'e toloi 'a e ngaahi polokalama ako ngāue); mo e ngaahi me'a naé hoko koe'uhí ko e 'ikai ngāue lelei 'a e 'initanetí mo e maumau 'a e tefito'i polokalama (server) oku tufaki mei ai 'a e 'initanetí. 'I he taimi tatau, na'e a'usia ha ngaahi ola hā kitua na'e 'ikai ha palani ki ai hangē ko e ngaahi fakahinohino fekau'aki mo e tu'utu'uni ngāué, ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi founiga ngāue makehe, tautaufeito ki he ngāue lolotonga 'a e Covid19 kae pehē ki he ngaahi me'a fekau'aki mo e mālōlō (leave).

Ko e ngaahi ola hā kituá 'oku fakamā'opo'opó ia hení:

Ola Hā Kitu'a 1 – Founiga Tataki, Tu'utu'uni Ngāue mo e Pule'i Fakaēngāueanga

Faitu'utu'uni 'oku hōhoamālie, taefilifilimānako pea aonga

'Oku lave 'a e ola hā kitu'a ko éní ki he ní'ihi 'o e ngaahi ngafa fatongia 'o e Komisoní 'a ia 'oku kau ki ai 'a e ngaahi faka'ilonga fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni fakaēngāue, fale'i mo e fakalakalaka fekau'aki mo e tu'utu'uni ngāué, fakangāue'i 'o ha CEO, leva'i 'o e ngaahi läungá, fakakikihi mo e ngaahi me'a fakaētauteá, ngaahi fokotu'ú ngaue, pule'i 'o e founiga

fakahoko ngāué; fatu līpootí, fengāue‘aki mo e ngaahi kupu fekau‘akí mo e fakamaópoópo e ngaahi ivi ngāué.

- ko hono fakakakato ‘o e ngāue fakasekelitali ‘a e ‘Ofisi ki he fili ‘o ha kau ngāue fakapule‘anga kenau hoko ko e kau mēmipa ‘o e Poate Vāhenga Mālōlō mei he Ngāué pea na‘e hoko ia ‘i ha ngaahi lau uike (aho 12 o Sepitema 2019);
- ko hono tali ‘o e fa‘unga Fakakalakalasi ‘o e ngaahi lakangá ‘e he Kapinetí (COP) ‘i Nōvema 2019 kae pehē ki he fotunga foou ‘o e tala e ngaahi fatongiá pea mo e fakahinohino ki hono ngaeáki ‘e he Komisoní ‘i Tisema 2019 ‘a ia ko e kakato ia ‘o e taha e fiemaú ki he tokoni fakapatiseti ó fou í he Joint Policy Reform Matrix (JPRM);
- ko hono fa‘u, tali mo e kāsete‘i ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni makehe ‘e valu ma‘a e kau ngāue fakapule‘angá fekau‘aki mo e Covid19 ‘a ia ‘oku ala ngāue‘aki ki he kau ngāue ‘i he Tépile 2;
- ngaahi fokotu‘u tu‘utu‘uni ngāue ‘e valu kehe na‘e tali fekau‘aki mo ha ngaahi faka‘atā koe‘ahi ko e Covid19 (Hāhāmolofia, Fakatu‘utāmaki, Pekia),
- Ngaahi monuía fakapaángá ki he fakahoko fatongia PMS ‘a ia na‘e tali ‘e he Pule‘angá ‘i Tisema mo Fepueli pea na‘e totongi atu ha ngaahi pa‘anga ki ai.;
- ko hono tali e he Komisoní o e ngaahi tuútuúni ki hono ngāueaki ó e mitia fakasosiale maá e Ngāue Fakapuleangá ‘i Sune 2020; ka e pehē ki hono fa‘u ‘o e ongo tu‘utu‘uni ngāue fekau‘aki mo e Fakakina Fakalielia mo e Ngāue Kākā ‘i he Ngāue Fakapule‘angá.
- Ko hono tali ‘e he ‘Eiki Palēmiá ‘a e Līpooti Fakataú á e Komisoni 2018/2019 ‘i Tisema 2019 pea mo e Kapineti í Sanuali 2020.
- Fakanofo ‘o e kau ‘Ofisa Pule Ngāue (CEO) ‘e 4, ma‘a e Potungāue Ako mo e Ako Ngāue, Komisoni Ngāue Fakapule‘angá, Fefakatau‘akí mo e Fakalakalaka Faka‘ekonōmiká mo e Toutaí; ko e toko ua ai ko e toe fakanofo pē.
- Ngaahi fokotuú kehe ki he Kapinetí fekau‘aki mo ha ngaahi ‘eke monū‘ia ‘e 13, ngaahi fakamatala pisini ‘a e ngaahi MDA, ngaahi founiga ke fakasi‘isi‘i ai ‘a e fakamole ‘a e pule‘angá, pea mo e fakatonutonu ki he Lao Ngāue Fakapule‘angá (Fakahiki ‘o e Sekelitali ki Mulí mo e Kau Komisiona Talifaki)

Na‘e holo lahi ‘a e ngaahi keisi na‘e fakahū atu ki he Komisoní i hono fakafehoanaki ia mo e ta‘u Fakapa‘anga 2018/2019 ‘a ia na‘e fe‘unga ia mo e ngaahi keisi ‘e 859 (holo‘aki ‘a e keisi ‘e 143) koe‘ahi ko e toe siofi ‘a e ngaahi fakamole ‘a e pule‘angá.

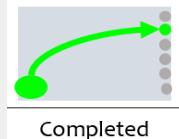
Na‘e ola lelei ‘a e kole ‘a e Komisoní ke toe vakai‘i faka-Fakamaau‘anga ‘a e tu‘utu‘uni ‘a e Fakamaau‘anga Fakaloto‘i Ngāue (Public Service Tribunal) fekau‘aki mo e ongo lāunga ‘e ua (Eileen Fonua, Claude Tupou).

Na‘e fakahoko ha ngāue lahi ke ma‘u mai ha tokoni fakatekinikale mei he ngaahi hoa ngāue tokoní ko e konga ‘o e tokoni fakapatiseti ka hokó, pea kuo mahino ai ha tokoni pau mei he DFAT mo e Pangikē ‘a Mamaní (World Bank); kau ai ‘a e tukupā ki ha tokoni mei he ngaahi hoa ngāue tokoni lolotongá hangē ko e ‘Ofisi ‘o e Kominiuelí, MFAT ‘o fakafou ‘i he **Pacific Fare** (Komisoni Ngāue Fakapule‘anga ‘a e Pasifikí, mo e ILO; kae pehē foki ki he fakalelei ‘oku fakahoko ki he ‘Ofisi ‘o e Komisoni ‘a ia oku fakaangaanga ke kakato ki Tisema 2020; pea mo e hiki ki he ‘ofisi fakataimi ‘i he PTH. ‘Oku kau atu foki ‘a e Komisoní ‘i he kulupu ngāue á e **Pacific Fare** ‘a ia ko ‘enau taumu‘á ke tokonií ‘a e ngaahi ngāue

fakapule‘anga ‘i he Pasifiki áki ‘enau ngaahi polokalama ke langa hake ‘enau tu‘unga fakahoko fatongiá pea mo fevahevahe‘aki ‘a e ngaahi founiga ngāue lelei.

Ola Hā Kitu‘a 2 – Fakalakalaka ‘a e Ngāueanga

Toe lelei ange ‘a e maú ‘o e ngaahi fakamatala mo e ngaahi faingamālie ‘i he ngāue‘eangá

Completed

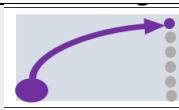
Ko e fakahoko fatongia ‘i he ola hā kitu‘a ko ‘ení ‘oku fakafou ia ‘i he ngaahi faka‘ilonga ‘e ono ke a‘usia ‘a e Palani ke fakaivia ‘a e kau ngāue fakapule‘angá ‘2017 – 2022 (Public Service Workforce Development Framework) ‘a ia ‘oku kau ki ai ‘a e polokalama ma‘a e kau takí, ako ngāue ‘a e Ngāue Fakapule‘angá, ngāue ‘a e ngaahi kōmiti Sekitoa Ngāué, sivi‘i ‘o e ngāue‘angá, ngaahi faingmālie ako ngāue mo e fakatokanga‘i ‘o e ngaahi ako ngāué. Na‘e uesia ‘a e ngaahi ola hā kitu‘a é niíhi ‘e he ngaahi pole ‘o e Covid19 í he íkai lava ‘a e ngaahi ako ngāue mo e ngaahi ako moe fakataha naé fokotu‘utu‘u ‘i Tongatapu ni mo e tukui motú, pea na‘e pau ke toe fakasi‘isi‘i ‘a e ngaahi ngāué é niíhi.

Na‘e kei hokohoko atu pē ‘a hono vakaíi fakakuata á e hū atu, mālōlō, ngaahi faka‘ilonga fakaako mo e alā me‘a pehē í he ngaahi potungaue kae pehē ki hono vakaíi ‘o e ngaahi fiema‘u ako ngāué, ó fakalele fakataha pē mo e langa hake ‘a e tuunga fakahoko fatongiá mo e ngaahi polokalama ako ngāue ma‘a e kau ngāue; pea ‘oku fakahoko ‘eni ‘i he ngaahi founiga kehekehe hangē ko e ngaahi sikolasipi, ngaahi faingamālie ako ngāue nounou, ngaahi polokalama ako ngāue fakaloto‘i potungāue. Koeúhi ko e COVID19 na‘e pau ke mohetolo ai ‘a e ngaahi polokalama ako ngāue nounou‘mo e ngaahi polokalama ako ngāue ‘a ia ‘oku fiema‘u ki ai ‘a e kau mataotao mei tu‘a. ‘Oku lolotonga vakaiíleva pe ‘e malava ke fakahoko ‘i he opé ‘a e ngaahi polokalama ako ngāué koéni.

Ko e Kaveinga ne fai e tokanga mavehe ki ai á e polokalama ni ko e tukunga ‘o e kau ako Sikolasipi ‘e 139 ‘a e Pule‘anga Tongá ‘a ia‘oku fakaangaanga kenau foki mai ‘i he 2020 mo e 2021. ‘I he 2020, ko e toko 45 ‘e kakato ‘enau polokalama akó; pea ko e toko 27 ko e kau ako fo‘ou. Ko e īsiú pe tenau lava ke foki fakakū mai; pea ko e konga ‘eni ‘o e ngaahi ngāue ‘a e Kōmiti Ngāue Fakafonua ki he Covid19 ‘i he ‘ene fēngāueaki fakataha mo e Komisoni mo e Ofisi Sikolasipi.

Ola Hā Kitu‘a 3 – Leva‘i ‘o e Fakahoko Fatongia

Ko e ngaahi founiga ke fakalakalaka, pule‘i mo fakalelei‘i ‘a e fakahoko fatongia ‘a e kau ngāue fakapule‘angá.

Exceeded

‘Oku nima ‘a e ngaahi faka‘ilonga tefito ke hā mei ai ‘a e ngaahi ola hā kitu‘a ko éní. ‘Oku kau ki hení ‘a e fakahoko fatongia ‘a e kau CEO, fakahoko fatongia ‘a e ngaahi Potungaue, toe tau‘atāina ange hono leva‘i ‘o e PMS ‘i loto ‘i he ngaahi Potungaue, fakamālohia ‘a hono fakapapau‘i óku lelei a e tu‘unga fakahoko fatongiá mo e vakai‘i fakalükufua ‘o e ngaahi ngāue felāve‘i mo e PMS mo e ngaahi langa ngāue ‘a e ngāue fakapule‘angá ke faka‘ai‘ai ‘a e fakahoko fatongia fisifisimu‘a.

Na‘e hulu atu ‘a e ngaahi ola ‘i he meafua ‘oku ngāue‘aki ki he ola hā kitua ko ‘ení. Na‘e lava ‘e he Komisoni ke a‘usia ‘a e ngaahi ngāue kuo felotoi ki ai koe‘ahi kae ma‘u ‘a e tokoni fakapatiseti mei he ngaahi kautaha hoa ngāue ‘i he tafaaki ko ‘ení.

Na‘e peseti ‘e teau (kau CEO é 13) ‘a ia na‘e hulu atu ‘a énau fakahoko fatongia pe na‘e a‘usia ‘a e ngaahi taumu‘a ‘i he ola ‘o énau fakahoko ngāue ki he 2018/2019 FY. Ki he PMS 2019/2020 – ‘oku ‘amanaki ke fua e ngaue ‘a e kau CEO ‘e 16 ‘i Aokosi, 2020. ‘Oku íkai ke kau ki hení ‘a e kau CEO ki he Fefakatauakí mo e Fakalakalaka Fakaekonōmiká (kei ngāue fakaangaanga), Sekelitali ki Mulí, Sekelitali a Ene Afió, Ofisi Palasi (í he Tēpile 2).

Naé peseti é 98 á e tokolahí ó e kau ngaue naá nau maú á e tu‘unga fakafiemalie (rating of 3) mei he ola fakakatoa ma‘a e ngaahi Potungāue ki he 2018/2019 ‘i hono fakafehoanaki ia ki he peseti é 94.75 ki he 2017/2018:

- 3% ko e 5 (hulu ánoa); 34% ko e 4 (hulu) pea 61% ko e 3 (aúsia)
- Hiki hake ‘a e tokolahí ‘o kinautolu kuo hulu atu ‘enau tu‘unga fakahoko fatongia (4 mo e 5) ki he 37% mei he 12% ‘i he 2017/2018.

Na‘e ‘i ai ‘a e holo ‘i he tokolahí ko ia ‘o kinautolu na‘e ‘ikai fakafiemālie ‘enau fakahoko fatongiá, ki he 2% ‘i he 2018/2019 mei he 5% ‘i he 2017/2018 pea 7% ‘i he 2016/2017.

‘Oku toe tau‘atāina ange ‘a e leva‘i ‘o e PMS ‘i he tu‘unga faka-Potungāue ‘o hangē ko ia ‘oku hā ‘i he holo lahi ‘i he tokoní mei he Komisoni. Óku kei hokohoko atu pe ‘a e akoí ó e kau taki ngaue moe kau ngaue í he ngaahi Potungaue kenau fakahoko pe énautolu á e ngaahi ako mo hono tokonií énau kau ngaue ki hono fakalele á e PMS pea óku fai á e ngaahi ako ko éni ki he kotoa ‘o e ngaahi Potungāue ‘e 26 koe‘ahi ko e kau ngāue fo‘oú.

Na‘e ‘ikai ha toe toloí ‘i he ngaahi ngāue he na‘e a‘usia ‘i he taimi lelei ‘a e ngaahi ola ‘o e 2018/2019. Na‘e a‘u ki he‘ aho vahe fakamuimui taha ‘o Tisemá kuo ‘osi totongi atu ‘a e fakapale ki he PMS ‘o hangē pe ko ia na‘e fokotu‘utu‘u ki aí. Na‘e toe lelei ange ‘a e faipau ki he ngaahi tu‘utu‘uni ngāue, ngaahi fakamatala óku nau fakapapauí e fakamaaka naé fai pea naé lahi á e ngaahi ola ne tuúmaú pe íkai ke liliu.

Kuo ‘osi fakakakato ‘e he ngaahi Potungāue‘ e valu (8) á hono mape‘i ‘o e lele á e ngaahi ngāue faka‘aho (Business workflows) ‘i hono tu‘utu‘uni ‘e he Kapinetí í he hanganaki atu ki ha fakalele faka‘ilekitulōnika (E-government) á e ngaue á e Puleángā ke toe lelei ange ai á e founiga pule. Óku kau hení hono fakaangaanga ke ngāue‘aki ha polokalama ‘otomētiki (CHARS) ‘a ia tene fakafehokotaki ‘a e ngaahi palani Ngāue Fakata‘u ‘a e ngaahi Potungāue mo e palani á e ngaahi vaá, pea mo e palani fakafoítuitui. ‘Oku‘ i ai ‘a e ‘amanaki ke kakato ‘a e ngaue mape‘i koéni ki he toenga ‘o e ngaahi Potungaue ki Sepitema 2020.

Koe polokalama fevahevahe‘aki fakata‘u ‘o e ngaahi founiga ngāue lelei ‘i he vaha‘a ‘o e ngaahi Potungaue ke fakaílongai á e Mahina ‘o e Ngāue Fakapule‘angá ‘i Suné naé fetongi áki ia ha fe‘auhi vitio ke faka‘ai‘ai ai ‘a e ‘Laumália ‘o e Ngāue fakasevaniti mo e ngāue fakataha í ha kaveinga ko e : Ko hoku Tonga, ko ho‘o Tonga, ko ‘etau Tonga; pea mo e ngaahi polokalama fekau‘aki mo e Covid19. Na‘e kau mai ‘a e Potungāue ‘e hongofulu mā hiva.

Naé foaki e ngaahi pale ‘e 4 ki he kau ikuna he kalasi kehekehe pe a na‘e ikuna ai e ‘ofisi ‘o e Komisoni ‘a e kalasi ‘Ko hoku Tonga, ko ho‘o Tonga’.

Na‘e hoko ‘a e fe‘auhí ke lahi ange ai ‘a e vakai mei tu‘a ki he ngaahi Potungāue ‘e 19 kau ai ‘a e Komisoní pea na‘e a‘u atu ia ki he konga ‘o e ongoongo ‘a e Televisone ‘a Nu‘usilá pea mamata ki ai ‘a e kakai ne tokolahi ange ia ‘i he toko 30,000.

Ola Hā Kitu‘a 4 – Pule‘i mo e Tokangaekina ‘o e Kau Ngāue

Ko e ngaahi founiga tokangaekina ‘o e kau ngāue ‘oku ola lelei mo hono vahē‘i atu ‘a e ngaahi fatongia tokangaekina ‘o e kau ngāue ki he ngaahi Potungāue

Exceeded

Ko e ola hā kitua ko ‘ení, ‘oku í ai ‘a e ngaahi faka‘ilonga tefito ‘e nima ‘o e lavame‘á kau ki ai ‘a e ngaahi ngāue tokoni atu ki he ngaahi Potungaue, leva‘i lelei hono tokangaekina ‘o e kau ngāue, leva‘i ‘o e ngaahi fakakikihí, ngaahi lāungá mo e ngaahi ngāue tauteá mo e fakaangaanga ‘a hono tukuatu á e ngaahi fatongia HR ki he ngaahi potungaue.

Na‘e hulu atu ‘a e ola ‘o e fakahoko ‘o e ngaahi ngāue‘ í he meáfua ko ia ‘oku ngāue‘aki ki he ola hā kitu‘a ko ‘ení neongo ‘a e mavahe atu ‘a e kau ngaue tefito ‘e tolu‘ i he HR, kau ai moe toko ua loea. Koe‘ahi ko e Covid19 na‘e fiema‘u ke fakahoko ha ngaahi fakataha ‘a ia na‘e ‘ikai ke kau ia ‘i he palani fakata‘ú pea naé fakahoko ai ha fakataha HR á e ngaahi Potungaue katoa e‘ 6, pea moe fakataha ‘e 6 ‘a e kau CEO. ‘Ikai ngata aí ka na‘e toe fakahoko mo e ngaahi ‘a‘ahi taautaha ki he ngaahi Potungaue kotoa ke fakamatala‘i mo faka‘ilo atu ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue fo‘ou kuo tuku atu koe‘ahi ko e Covid19.

Na‘e fakahoko ha ngāue ki he ngaahi launga fakaúlungaanga ‘e hongofulu mā hiva (19) ‘o fakatatau ki he taimi na‘e tuku maí, ‘a ia kuo fakamālōlō fakataimi ai ha toko 8, tuku kitu‘a ha toko 9 pea ko e 2 ‘oku kei fakahoko ‘a e ngāue ki ai. Na‘e fakahoko ‘ai ha ngaahi fakataha ‘e 15 ‘a e Kōmiti Fokotu‘u Fakaíló (Charge Formulation Committee). ‘Oku lahi ‘a e hā mai ‘a e ngaahi ngāue í he natula kākā pea ko e lahi taha ó e ngaahi keisi koe mama‘o ta‘ema‘u ha ngofua mei he ngāue, lahitaha mei he Potungaue Moúi.

Na‘e tuku atu ki he ngaahi Potungāue kenau fokotuu ha ngaahi pēnolo faka‘eke‘eke ki he ngaahi lakanga ‘i he ngaahi tu‘unga S, R, Q (ma‘ulalo taha) kae pehē ki ha pēnolo talifaki koe‘ahi ke fakavave‘i ‘a e fakangāue‘i ‘o ha kau ngāue. Na‘e kau ki hení ‘a e kau akoako mei he ‘Apiako Neesi Kuini Saloté mo e kau ngāue akoako‘i he Va‘a Mo‘úi. Na‘e fakaangaanga ‘a e polokalama ni ‘e he ngaahi Potungāue ‘e hongofulu mā hiva (19) pea ‘i hono siofi ‘o e polokalama ni ‘oku hā mei ai ‘oku lelei ‘a e faipau ki he ngaahi fiema‘u fakangāue‘i.

Ola Hā Kitu‘a 5 – Vakai Fakalükufua

Ke fakalelei‘i ‘a e ngaahi founiga tānaki fakamatalá ki hono vakai‘i, siv‘ii mo fakaivia ‘a e ngaahi fatongia tefitó pea mo e anga á hono fakahoko, mo fakahokotaki e ngaahi fatongiá, pea pehē ki hono siofi ‘a e fakamole ki he vāhenga ‘o e Pule‘angá fakalükufua

Completed

Ko e ngaahi faka‘ilonga ‘e ono ke hā mei ai ‘a e ngaahi ngāue kuo lavá na‘e kau atu ki ai ‘a e siofi ‘o e lahi ‘o e ngaahi ola hā kitu‘a kuo a‘usia ‘e he Komisoni, toe vakai‘i fakafa‘unga

ngāue' a e ngaahi Potungaue, siofi 'o e fakamole 'a e Pule'angá ki he kau ngāuē (vāhenga – ngaahi lakanga 'atā), fenguaeáki mo e ngaahi kupu fekau'akí mo hono ánalaiso e tuunga e ivi ngae á e Puleángua.

Na'e lava ke fakahoko 'e he Komisoni 'a e peseti 'e valungofulu ma taha (81%) 'o 'ene ngaahi ola hā kitu'á; ko e peseti 'e hongofulumā fā (14%) na'e mohetolo ia mei he 'aho 30 'o Sune 2020.

Na'e fakakakato hono toe vakai'i 'o e kau ngāue' á e Potungāue ki he Ngaahi Ngāue Fakalotofonuá pea toe vakai'i 'o e ngaahi Potungāue 'e 17 fekau'aki eni mo e leva'i 'o e tu'unga vāhengá. Ko e leva'i 'o e fakamole ki he kau ngāuē na'e fakahoko ia 'e he kōmiti si'i ki he ngaahi lakanga mahu'ingá pea na'e toe fiema'u ke í he ngaahi makatuúnga mahulu ange á e ngaahi úhinga ke fakaáta ai ha ngaahi lakanga ke fenapaasi mo e ngaahi fokotu'utu'u ngāue 'a e pule'anga fooú mo e Covid19. 'I he 'ene a'u ki he 'aho 30 'o Suné, 'oku kei 'i he 505 'a e ngaahi lakanga 'ataá pea ko e tokolahí 'o ia mei he MOH mo e MET. Koe'uhí ko e ngāue 'a e kōmiti si'i kuo tali ai 'a e 40% 'o e ngaahi lakanga (ngaahi lakanga 'e 162) mei he ngaahi Potungāue 'e 12 pea ko e fakamole ke fakangāue'i ha n'ihi ki ai ko e \$3,068,284.70 'i he ene a'u ki he 'aho 30 'o Sune 2020.

Na'e hiki ki he peseta é ono taha (61%) 'a e fakamole 'a e Pule'angá ki he vāhengá 'i he ene a'u ko ia ki he ngata'anga 'o e Ta'u Fakapa'angá ('aho 30 'o Sune 2020) pea kei ma'olunga 'aupito pē ia 'i he fakangatangata ko e peseta é nima tolu (53%) neongo ai 'a e toe vakai'i 'o e ngaahi lakanga 'ataá. Ko e lahi taha 'o e fakamole ki he vāhengá 'oku' i he Potungāue Mo'uí (MOH) mo e Potungāue Akó(MET). Na'e 'oange ha faka'atā makehe ki he MOH mo e MET kae pehē foki ki he Potungāue ki he Ngaahi Ngāue Lalahí (MOI) koe'uhí ko e toe fokotu'utu'u fo'ou 'a e ngaahi ngāue 'a e Puleangá kau ai 'a e ngaahi halá. 'Oku hanganaki 'e hiki hake 'a e fakamole ki he Vāhengá áki ha peseti é taha pe ua 'i he 2020/2021.

Na'e malava ke fakahoko ha sivi'i fakaikiiki 'o e ngaahi tu'unga fakahoko fatongia 'a e HR 'i he lipooti fakakuatá 'a ia 'oku hā ia 'i he lipooti ko 'ení; pea óku hoko atu 'a e ngāue ke fakafehokotaki 'a e fakamatala HR, mo e ngaahi fakamatala fakapa'anga ma'a e kotoa 'o e Puleangá pea fai eni í hono vaka'ii 'o e ngaahi lakanga mahu'ingá. 'Oku 'amanaki ke kakato 'a e fakamatalá' fakaikiiki (Registry) i he ngata'anga 'o e Ta'u Fakapa'anga fo'oú.

Ola Hā Kitu'a 6 - Vāhengá

Ha founiga fakahoko fatongia 'oku potupotu tatau, pulei lelei, fakalotolahi tauhi ma'u mo faka'ai'ai ki he kotoa 'o e kau ngāue fakapule'angá

Exceeded

Ko e ngaahi faka'ilonga 'e nima 'oku ne fakahā 'a e ngāue kuo lava 'i he ola hā kitua ko 'ení. Ko e founiga fo'ou 'eni ki hono Fakakalakalasi 'o e Ngaahi Lakangá (COP); Fa'unga taukei 'a e Ngāue Fakapule'angá ki he fakahoko lelei 'o e fatongiá; fakamahuingá á e ngaahi lakanga pea mo hono toe vakai'i e ngaahi lakanga ki muá kuo 'osi fakamahuíngai; ngaahi monuía fakangaue; mo e ngaahi tu'ut'uuni ngāue ki he vāhengá.

Ko e makamaile mahu'inga 'a e tali óe COP á ia ko hono lava ia ke toe vakai'i 'a e meimeí peseta é hiva ngofulu (90%) pe ofi ki he ngaahi lakanga 'e 5000 'i he Kulupu 1 'o e ngāue fakapule'angá, hili ia ha ta'u 'e 24 hono ngāue'aki 'i he fa'unga motuá. Na'e tali 'e he Lipooti Fakata'u ki he Ta'u Fakapa'anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule'angá

Kapinetí ‘i Nōvema 2019 ‘a e fakakalakalasi fo’ou ko ‘eni ‘o e ngaahi lakangá pea ‘oku lolotonga ngāue‘aki ia. Na‘e toe tali foki e‘ he Komisoni ‘a e sīpinga fo’ou ke ngāue‘aki ki he JD mo hono fakahinohino ‘i Tisema 2019 ko e ongo ngāue ni fakatou‘osi óku makatuúnga ai e ma‘u mai ha tokoni fakapatiseti ki Sanuali 2020.

Kuo nga‘unu kimu‘a á e fakaikiiki ko ia ‘o e COP á ia kohono fakaikiiki eni e ngaahi fiema‘u siisii taha ki he ngaahi lakanga fakatekinikale mo fakapalofesinalé ‘i he ngaahi Potungāue a e Pule‘angá. Kuo mei kakato ‘eni pea ‘oku amanaki ke kakato kotoa ia ki he faka‘osinga ‘o e Tau Fakapaanga 2020/2021.

Kuo fokotu‘u ha fa‘unga ‘o e ngaahi taukei mo honau ngaahi levolo ke nguaeáki fakataha mo e COP pea é fakakakato ia ki he taú 2020/2021.

Naé holo sií e ngaahi lakanga ne vakaíi honau mahuíngá fakapaángá ki he lakanga é 408 ó fakatauhoa ki he lakanga ‘e 455 ‘i he táu kuo mahili atu. ‘Oku makatu‘unga éni ‘i he ta‘ofi ‘o e fakangāueí pea toe mafatukituki ange á e ngaahi úhinga ke tukuange ai ha lakanga. Ko e ngaahi lakanga kotoa ‘e 260 mei he ngaahi lakanga ‘atā ‘e 375 (neongo ‘oku lekooti ‘i he Pa‘angá ‘a e ngaahi lakanga ‘e 505) o‘ku fakamahu‘inga ki he \$ 6,659,528.00 na‘e fakapapau‘i ia. Na‘e hokohoko atu ‘a e holo ‘a e vakaíi e ngaahi lakanga fakata‘ú pea koe ngaahi lakanga pē ‘e 29 mei he ngaahi fokotu‘u ‘e 78 na‘e tali ‘e he Kapinetí. Óku tonu pe ke holo eni he kuo tuú lelei á e faúnga vahenga. Ko e sivi‘i hokó ‘e fakahoko ia ‘i Nōvema 2020 ki he ta‘u fakapa‘anga fo‘ou.

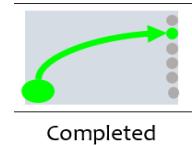
Ko e lahi ‘o e paanga na‘e ngāueaki ki he fakapale ki he PMS ki he ta‘u Fakapa‘anga 2018/19 ko e \$1,873,123.46 kau ki ai ‘a e fakapale ki he fakahoko fatongia ‘a e kau CEO (\$41,050.78) pea mo e toe ngaahi PMS ne toe vakaíi. ‘Oku ‘i loto pe ‘eni i he patiseti na‘e tali ki he ngaahi fakapale ki he vaha‘ataimi ko ‘ení ‘a ia ko e \$1,920,000. ‘Oku hiki hake ‘i he ta‘u ni koe‘ahi ko e kau kakato mai a‘ e MET pea mo e Polisí kae pehē ki he toe lelei ange ‘a e pule‘i mo e loto‘aki ‘e he kau ngāué ke fakamahu‘inga‘i ‘enau ngāué.

Ko e patiseti kuo tali ki he PMS ki he 2019/2020 ma‘a e kotoa ‘o e Pule‘angá ko e \$2,100,000.

‘Oku kei hokohoko atu pē foki ‘a e ‘ikai ke fakahoko mai ha fokotu‘u mei he Ma‘u Mafai ki he Vāhengá mo e Komisoní ke ‘i ai ha hiki vāhenga makatu‘unga ‘i he ngaahi fakamole ki he nofo (COLA) ‘i he vaha‘ataimi ko ‘ení.

II. FAKAHOKO FATONGIA FAKAKĀTOA ‘A E KOMISONI

Hangē ko ia na‘e ‘osi lave ki ai fekau‘aki mo e ola hā kitua ‘o e fakahoko fatongiá ‘oku‘i he 81% ia, ‘a ia ‘oku holo ia mei he 97.4% ‘o e ta‘u kuo hilí, ko e 14% ko e ngaahi ngāue ia na‘e mohetolo. Í hono fakalukufua, óku fakafiemālie pē a e tu‘unga fakahoko fatongiá.

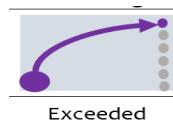

Neongo ‘oku kei fakatatali ‘a e ngaahi ola PMS ma‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni, koe‘ahi ko e ngaahi olá ‘oku toki tuku mai ia ‘i he Kuata hono 2 ‘o e ta‘u ní (Nōvema/Tisema 2020), ka na‘e kakato pe á e ngaahi ngāue kehe fekau‘aki mo e PMS.

Fakahoko fatongia fakapa‘anga

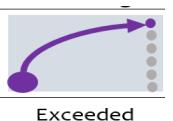
‘I he ‘ene fekau‘aki mo e fakahoko fatongia fakatatau ki he patisetí (fakaangaanga vs patiseti ngāue), na‘e mahino pē ‘a e kei lelei ‘a hono levaí é he Komisoni neongo na‘e holo ‘a e fakamolé ki he 84% ‘i hono fakafehoanaki ia mo e 93% kimu‘á.

Na‘e tu‘unga ma‘olunga ‘a e faipau ki he ngaahi tu‘utu‘uni fakatau ‘a e pule‘angá (100%), ‘i he fe‘unu‘aki ‘o e patisetí ko e fitu pē (holo hifo ia mei he 16 ‘i he 2018/2019). Ka neongo ia, na‘e ‘ikai faipau ‘a e KOMISONI ki he ngaahi līpooti fakamāhiná koe‘ahi ko e ngaahi līpooti fakakuata pē na‘e fakahokó makatu‘unga ia mei ha fehalaaki ‘i he femahino‘aki mo e Fale Paánga.

Faipau Fakalūkufua

Na‘e kei hokohoko atu ‘a e tu‘ukimu‘a ‘a e Komisoni í he fakahoko fatongia mālohí mo e faipau ki he PMS, HR mo e ngaahi me‘afua fakahoko ngāue (Palani Ngāue, Ngaahi Palani Pulei Fakata‘u, Patiseti, Ngaahi Līpooti)

Fēngāue‘aki mo e ngaahi kupu fekau‘aki

Na‘e kei hokohoko atu ‘a e ngāue fakataha ‘a e Komisoni mo e ngaahi Potungāue a e Pule‘angá pea pehē ki he kau CEO. Na‘e lahi ange ‘a e ngahi fakataha ‘a e kau CEO mo e HR, ngaahi fakataha kōmiti makehe mo e ngaahi fakataha taautaha mo e ngaahi Potungāue kau ai ‘a e ngaahi fakataha mo e ngaahi Potungāue ‘i he Kulupu 2 ‘a ia ‘oku ne fakahā mai ai ‘a e toe lelei ange ‘a e vā fēngāue‘aki ‘i he vaháa ‘o e ngaahi Potungāue. Ko e ngāue vakai fakalūkufua ‘a e Komisoni ki he PMS na‘e fakakau ai ‘a e ngaahi Potungāue mei he Kulupu 2 ‘i he enau ngaahi ngāue. Ko e ngaahi ako ngāue kotoa ‘oku fakakau kotoa ki ai ‘a e ngaahi Potungāue ‘i he Kulupu 2 (tukukehe á e Ombudsman pea moe Falealea) ke langa hake‘ enau tu‘unga fakahoko ngāue.

Naé fēngāue‘aki fakataha á e Komisoni mo e Pule‘angá ki hono fokotu‘utu‘u ha ngaahi Fakahinohino fakavavevave ke teuteu‘i ‘a e ngaahi Potungāue telia na‘a fakahoko ‘a e ngāue pea mo e fetuútaki ‘i ha founa mavahe mei he angamaheni, pea tokoni foki ki he fili moe teuteu ha kau ngaue ófa laka hake he toko 100 ke tokoni ki he Potungaue Moúi (MOH) fekau‘aki mo e mateuteu ki he COVID19. Ko e tānaki atu ‘eni ki hono tokonií makehe é he Komisoi á e MOH í he ‘enau ngaahi Lekooti pea mo e palani fokotu‘utu‘u ngāue lolotonga ‘o e ngaahi teuteu ki he Fakataputapú, mo e ngaahi tokoni faka-HR kehe pē lolotonga ‘a e vaha‘ataimi ko iá.

Naé fakahoko ha polokalama televisone ‘e ua na‘e kau ki ai ‘a e Polisí, Kau Tau Malu‘i ‘a ‘Ene ‘Afíó, mo e Potungāue Moúi ko e konga ia hono fakakau mai ‘a e kakaí ki he ngaahi fokotu‘utu‘u ‘a e pule‘angá fekau‘aki mo e mateuteu ki he Covid19, pea mo hono tu‘uaki atu ‘o e feáuhi ki he māhina ‘o e ngāue fakapule‘angá ‘a ia na‘e kau kiai ‘a e Potungāue ‘e 19 pea lava ke hiki‘i hake ai ‘a e tu‘unga ha ki tuá á e ngaahi Potungaue ó kau ai mo e Komisoni foki.

‘Oku toe lahi ange ‘a e poupou mai ki he PSC mei he ngaahi Potungāue kehé ó hā ‘eni ‘i he ola ‘o e fuofua savea na‘e kau atu ki ai ‘a e peseti é 63 (63% or 12/17) ó e CEO ‘a ia na‘e fakahoko ‘i he vahaátaimi ko ‘ení. Í he ola, koe peseti é 92% na‘a nau fiemālie pe na‘e fu‘u

Līpooti Fakata‘u ki he Ta‘u Fakapa‘anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule‘anga

fakafiemālie ‘aupito kiate kinautolu ‘a e ngāue ‘a e Komisoni, pea mo honau vā fēngāue‘aki mo e CEO ‘o e Komisoní; ko e 76% á e fiemalie ki he tu‘unga ‘o ‘enau fēngāue‘aki ‘i he ngaahi fakataha taautaha mo e kau Komisioná; 84% ‘i heénau polokalama fakataukeí; pea ko e 100% ki he ‘āsenita ‘a e fakataha ‘a e Fakatahaanga ‘a e kau CEO.

Ngaahi Pole ‘i he fakahoko Ngāue

Na‘e hoko ‘a e pekia ‘a e ‘Eiki Palēmia mālōloó mo e hoko hake ‘a e Eiki Palēmia fo‘oú mo e Kapinetí ke mohetolo ai ‘a e ngaahi palani ngāué ‘i ha uike é tolu (3); pea mo ha toe tofa ha hala fononga fo‘ou maáe PSC mo e ngaahi Potungaue. Na‘e toe fokotu‘utu‘u fo‘ou hení ‘a e ngaahi ngāue mahu‘ingá mo e taimi ke fakahoko ai. Fakatātā‘aki ‘eni, ko e palani ki he patisetí na‘e ‘unuakii mai ia ki Tisema kae ‘ikai ko Fepueli pea pehē foki ki he palani ngāué mo e taimi ke kakato ki ai ‘a e patisetí. Ko e ngaahi polokalama ngāue fo‘ou hangē ko e ngaohi ‘o e ngaahi halá na‘e fiemau ke ngāue fakavavevave ki ai ‘a e ngaahi va‘a ki he HR, Vāhengá mo e Vakai Fakalükufá (Oversight).

Na‘e uesia lahi foki a e hokohoko mo e tu‘unga ‘o e fakaētu‘utu‘uni ngāue ‘a e Komisoní ‘i he mavahe atu ‘a e ‘ofisa HR ma‘olunga tahá, ko e tokoni CEO ‘i he va‘a HR, Falemei Fale ‘i Nōvema; kae pehē ki he mavahe atu ‘a e ongo ‘ofisa ngāue lao ‘e ua (‘Ofisa Ngāue Lao Ma‘olunga mo e ‘Ofisa Ngāue Lao ‘i Fepueli mo Ma‘asi) pea mo e pekia ta‘e‘amanekina ko ia ‘a e taha ‘o e tokoni CEO ko Salote Vuki ‘i Mē. Kuo tu‘o tolu ‘a e feinga ke fakafonu ‘a e ngaahi lakanga fakalaó kau ai mo hono hiki hake ‘a e lakangá ki ha lakanga ma‘olunga ange (Talēkita) mo e ‘ikai pē ke ola lelei ko hono ‘uhingá he ‘oku tokosi‘i ‘a e kau ‘ofisa ngāue lao ‘i he Puleángua pea ‘oku fe‘au‘auhi ‘a e ngaahi Potungāue ki he ngaahi lakanga tatau. ‘Oku ‘i he tu‘unga tatau pē mo e kau mataotao HR ma‘olunga ‘i he pule‘angá óku nau fuú tokosií.

Na‘e makatu‘unga ‘a e ngaahi pole ‘o e kuata fakamuimui ‘e uá ‘i he Covid19 ‘a ia kuo ne uesia fakapa‘anga mo fakaēngae ‘a e kotoa ‘o e ngaahi tu‘unga fakahoko ngāue ‘a e pule‘angá. ‘I he tafa‘aki fakapolokalamá, ‘oku kei hokohoko atu ‘a e fe‘ao ‘a e Komisoni mo e ‘ikai lava ke fakafonu ‘a e ngaahi lakanga ‘atā ‘e 4 mo leva‘i ‘a e ngaahi lāunga mo e ngaahi fakakikihí kau ai mo e lahi ‘o e ngaahi tautea lolotonga ‘a e vaha‘ataimi ko ‘ení.

Aofangatuku

‘Oku fakaivia lahi ‘a e ngāue ‘a e Ofisi koe‘ahi ko e founa taki mo e tokoni ‘a e kau Komisioná. Ko e Sea fo‘ou ‘o e Komisoní Simione Sefanaia; ‘a ia ko e Tokoni Sea mālōlō ia, na‘a ne hoko hake ki he lakangá í Fepueli pea fakanofo mo Sinilau Kolokihakaufisi ko e Tokoni Sea. Na‘e talitali lelei foki mo Dr Taniela Fusimālohi, ko e mataotao í he ngāue fakapule‘anga ó toki kakato ai ‘a e memipa ó e Komisoní hili ha ngaahi ta‘u lahi .

2. Vakai fakalūkufua ki he Komisoni Ngāue Fakapule‘angá

‘Oku mātu‘aki mahu‘inga ‘a e tataki ngaue á e ngaahi potungaue tefito á e Pule‘angá koe‘ahi kae malava ke fakahoko totonu á e ngaahi taumu‘a ngāué, pea ko hono fokotu‘u ko ia ‘o e Komisoni Ngāue Fakapule‘angá ‘i he ‘aho 1 ‘o Siulai 2003 ko e taha ia ‘o e ngaahi langa ngāue a e Puleangá ‘i heéne Polokalama Fakalelei Faka‘ekonomika mo fakangaue á e Pule‘angá. Na‘e fokotu‘u ‘a e Komisoní ‘i he malumalu ‘o e Lao ki he Ngāue Fakapule‘anga 2002, ‘o ne to‘o ‘e ia ‘a e fatongia ‘o e tokangaekina ‘a e kau ngāué mei he Va‘a Establishment o e ‘Ofisi Palēmiá.

Ko e ngāue ‘a e Komisoni ‘oku ne katoi ‘a e Potungāue ‘e 16 mo e ngaahi ngāue‘anga ‘e 4 pea ‘oku ‘oku hā‘ i he Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapulea‘nga 2010 ‘a e ngaahi fatongia ‘e 20 óku lisi í he lipooti ni. Ko e liliu fakalao fakamuimui tahá ko e fakatonutonu ki he Lao ki he Ngāue Fakapule‘angá 2002 ‘a ia ‘oku hiki ai ‘a e lakanga ‘o e Sekelitali ki he ‘Ene ‘Afió, ‘Ofisi Palasí ki he Kulupú 2.

2.1 Lao, Tu‘utu‘uni Ngāue, Ngaahi Kupu Ngāue Fekau‘aki.

Ko e tu‘utu‘uni ngāue ‘a e Komisoni ‘oku makatu‘unga ia ‘i he ngaahi tefitoí lao ko ‘ení:

Ngaahi Tu‘utu‘uni Ngāue Fakalao

- Lao ki he Ngāue Fakapule‘anga 2002;
- Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2018 (Lao Fika.13 ‘o e 2018);
- Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2018 (Lao Fika 20 ‘o e 2018).
- Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2010, 2012, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019;
- Ngaahi Tu‘utu‘uni (Ngaahi Founga Tautea) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2003;
- Ngaahi Tu‘utu‘uni (Fakatonutonu) Ngaahi Founga Tautea) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2010;
- Ngaahi Tu‘utu‘uni (Ngaahi Founga Ngāue ki he Loto Mamahi mo e Vā Tamaki) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2006/2006;
- Ngaahi Tu‘utu‘uni (Fakatonutonu) (Ngaahi Founga Ngāue ki he Loto Mamahi mo e Vā Tamaki) ki he Ngāue Fakapule‘anga 2010;
- Tu‘utu‘uni Ngāue ki he Ngāue Fakapule‘anga 2010;
- Ngaahi Tu‘utu‘uni Ngāue mo e Fakahinohino ki he Ngāue Fakapule‘anga 2010 ‘i hono Fakatonutonu ‘i he 2013, 2016, 2017, 2018, mo e 2019;
- Ngaahi Tu‘utu‘uni Fakaé‘ulungaanga 2010.

Ngaahi Tefito‘i Taumu‘a Tataki

- Fakahoko honau ngaahi fatongiá ‘i ha founa ‘oku ‘ikai fillifilmānako pea fakapotopoto;
- fakapapau‘i ‘oku ‘i ai ‘a e makatu‘unga ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni fakangāué;
- fakapapau‘i ‘oku potupotu tatau ‘a e faingamālie ngāue;
- ke ‘i ai ha ngāue‘anga ‘oku ‘atā mei he fillifilmānakó pea fakatokanga‘i ‘a e ngaahi ‘ātakai kehekehe ‘o e kau ngāué;
- ke talui ki he ‘enau ngaahi ngāué;
- fakahoko lelei, ta‘efillifilmānako mo fakamatāpule ‘a e ngaahi ngāué ki he kaka‘i mo kinautolu ‘oku ‘eve‘eva mai ki Tongá;
- fokotu‘u ha ngāue‘anga ‘oku fetokonaki‘aki makatu‘unga ‘i he femahino‘aki mo e fetu‘utaki;
- tauhi e laó; pea
- fakapapau‘i ‘oku ho‘ata kitu‘a ‘a e fakahoko ‘a honau ngaahi fatongiá.

2.1.1 Ngaahi Tefito'i Fatongia 'o e Komisoni

Ko e Komisoni Ngāue Fakapule'angá (Komisoni) 'a e sino 'oku ne tokangaekina 'a e leva'i lelei 'o e Ngāue Fakapule'anga 'a Tongá. Ko e ngaahi tefito'i fatongia 'o e Komisoni 'oku fakamatala'i ia 'i he Lao (Fakatonutonu) ki he Ngāue Fakapuleangá 2010 'o pehe;

- (a) fokotu'u ha ngaahi fakahoko ngaue, ngaahi tu'unga mo e ngaahi founa ngaue ki he fakalelei hokohoko atu 'o e fakahoko ngaue mo e pule'i 'o e fakahoko ngaue 'a e Ngaue Fakapule'anga;
- (b) ngaue ko ha taha fale'i ki he Pule'anga 'i hono pule'i 'o e Ngaue Fakapule'anga;
- (c) femahino'aki mo e Palemia 'i ha taimi angamaheni felave'i mo e fakahoko ngaue 'a e ngaue Fakapule'anga;
- (d) fale'i 'a e Palemia 'i he, pea siofi 'a e ngaue'aki 'o e, ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaue fakapule'anga (public employment);
- (e) fakapapau'i 'oku tauhi 'e he Ngaue Fakapule'anga 'a e Ngaahi Tefito'i Taumu'a 'a e Ngaue Fakapule'anga;
- (f) fakanofo, hiki lakanga, fakapapau'i, tautea'i mo tuli ha kau ngaue mo fakalelei'i ha ngaahi va tamaki fakangaue;
- (g) tu'utu'uni 'a e ngaahi fokotu'utu'u takitaha mo e ngaahi tu'unga mo e ngaahi makatu'unga kehe, kau ki ai 'a e vahenga, ki hono fakangaue'i 'o e kau ngaue fakatatau ki he fakangofua 'a e Kapineti;
- (h) hiki hake, tauhi mo fakapapau'i 'a e fakahoko totolu 'a e tefito'i taumu'a ki he lelei taha 'i hono fili 'o e ni'ihi ko e, pea mo e hiki lakanga mo e hiki 'o e, kau ngaue;
- (i) ke tu'utu'uni ki he ngaahi ngaue mo e ngaahi founa fakahoko ngaue fekau'aki mo hono fakangaue'i mo hono fakanofo 'o e ni'ihi ko e kau ngaue, ko e hiki lakanga 'o e kau ngaue pea mo e ngaue, fehikitaki, ngaue ua (secondment), toe fokotu'utu'u (redeployment), tautea'i mo e fakangata 'o e ngaue 'o e kau ngaue mo ha ngaahi me'a kehe fekau'aki mo e pule'i 'o e kau ngaue (human resource management);
- (j) femahino'aki mo e pea fale'i 'a e Kau 'Ofisa Pule Ngaue 'o felave'i mo e fakalakalaka mo e ngaue'aki 'o e ngaahi ngaue mo e founa ngaue totolu ki he kau ngaue (human resource) 'i honau ngaahi Potungaue takitaha;
- (k) femahino'aki mo e Kau 'Ofisa Pule Ngaue 'o felave'i mo hono ngaue'aki 'o e ngaahi tu'utu'uni ngaue ki he ngaue fakapule'anga (public employment) 'i honau ngaahi Potungaue takitaha;
- (l) fokotu'utu'u 'a e ngaahi polokalama aka (training), aka (education) mo e fakalakalaka fekau'aki mo e Ngaue Fakapule'anga fakataha mo e Kau 'Ofisa Pule Ngaue;
- (m) tokoni ko ha Kau 'Ofisa Pule Ngaue totolu 'i hono sivi'i 'a e fakahoko ngaue 'a e kau ngaue 'oku ngaue 'i honau ngaahi Potungaue;
- (n) femahino'aki mo e Kau 'Ofisa Pule Ngaue 'i hono fakalakalaka 'o e ngaahi polokalama mo e ngaahi tu'unga totolu 'o e mo'ui lelei mo e malu fakangaue;
- (o) fakahoko pe fokotu'u ke fakahoko 'a e ngaahi faka'eke'eke mo e ngaahi fakatotolo ki he, mo e ngaahi toe vakai'i 'o e , ngaahi ngaue pule'i 'a e Ngaahi Potungaue;
- (p) tokoni ko e Kau 'Ofisa Pule Ngaue totolu 'i hono fakahoko 'o honau ngaahi fatongia felave'i mo hono pule'i 'o 'enau Ngaahi Potungaue;
- (q) pule'i mo fakasi'isi'i 'a e ngaahi va tamaki mo e ngaahi launga;
- (r) toutou femahino'aki mo kinautolu 'oku felave'i 'i he ngaahi me'a fekau'aki mo e ngaahi totolu 'a e kau ngaue;
- (s) ke sivi'i mo fakahoko, 'i ha femahino'aki mo e Minisita fekau'aki, 'o ha toe vakai'i fakata'u 'a e fakahoko ngaue 'a e Kau 'Ofisa Pule Ngaue;
- (t) ha ngaahi fatongia kehe ko ia kuo hilifaki pe 'i he Lao ni pe ha toe Lao kehe, pe 'i ha tu'utu'uni 'a e Palemia.

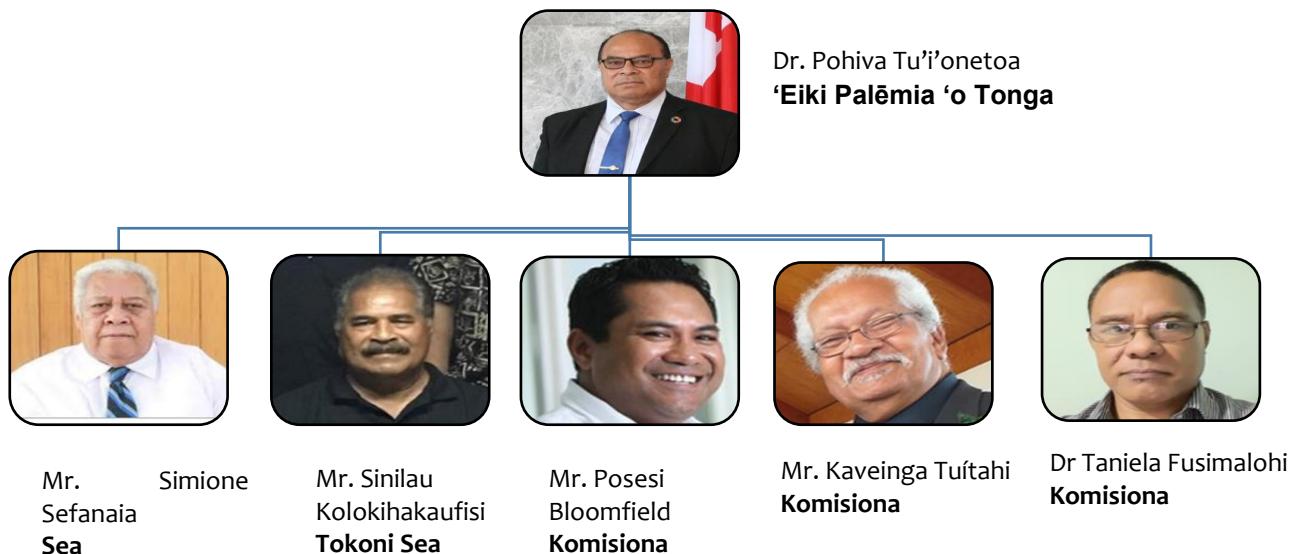
Ko e ngaahi ola hā kitu'a 'o e ngaahi ngāue 'a e Komisoní 'oku makatu'unga ia mei he pea tu'utu'unii 'e he ngaahi tefito'i fatongia ko 'ení.

2.2 Ngaahi Kupu Ngāue Fekau'aki

'Oku hoko 'a e Komisoni Ngāue Fakapule'angá ko e ngāue'anga 'oku ne tokangaekina 'a e ngaahi ngāue fakaēkaungāue ki he ngaahi Potungaue 'e 20. Ko ia ai, ko e ngaahi kupu fekau'akí ko e ngaahi Potungaue 'e 20 koéni pea vakai fakalükufua ki ai 'a e Kapinetí. Ka neongo ia, 'i hono fatongia ke vakai fakalükufua ki hono leva'i 'o e fakahoko fatongia 'a e Ngāue Fakapule'angá, kuo pau ai ke ngāue 'a e Komisoni mo e ngaahi Potungāue Kulupu 2 'e 5. (Polisi, Tamate Afi, Kau Tau 'a 'Ene 'Afio, 'Atitá mo e Pilisoné – ikai ke kau ai 'a e 'Ompatimeni mo Falealea).

2.3 Fa'unga Pule mo e Fa'unga 'o e Fakahoko Ngāue

'Oku fakahoko ngāue a e Komisoni Ngāue Fakapule'angá 'i he tu'utu'uni 'a e 'Eiki Palēmiá, ó malumalu 'ki he Sea 'o e Komisoni Ngāue Fakapule'angá, pea tokoni ki ai 'a e kau Komisiona 'e toko fā (4) pea óku nau fai fatongia fakataimi.

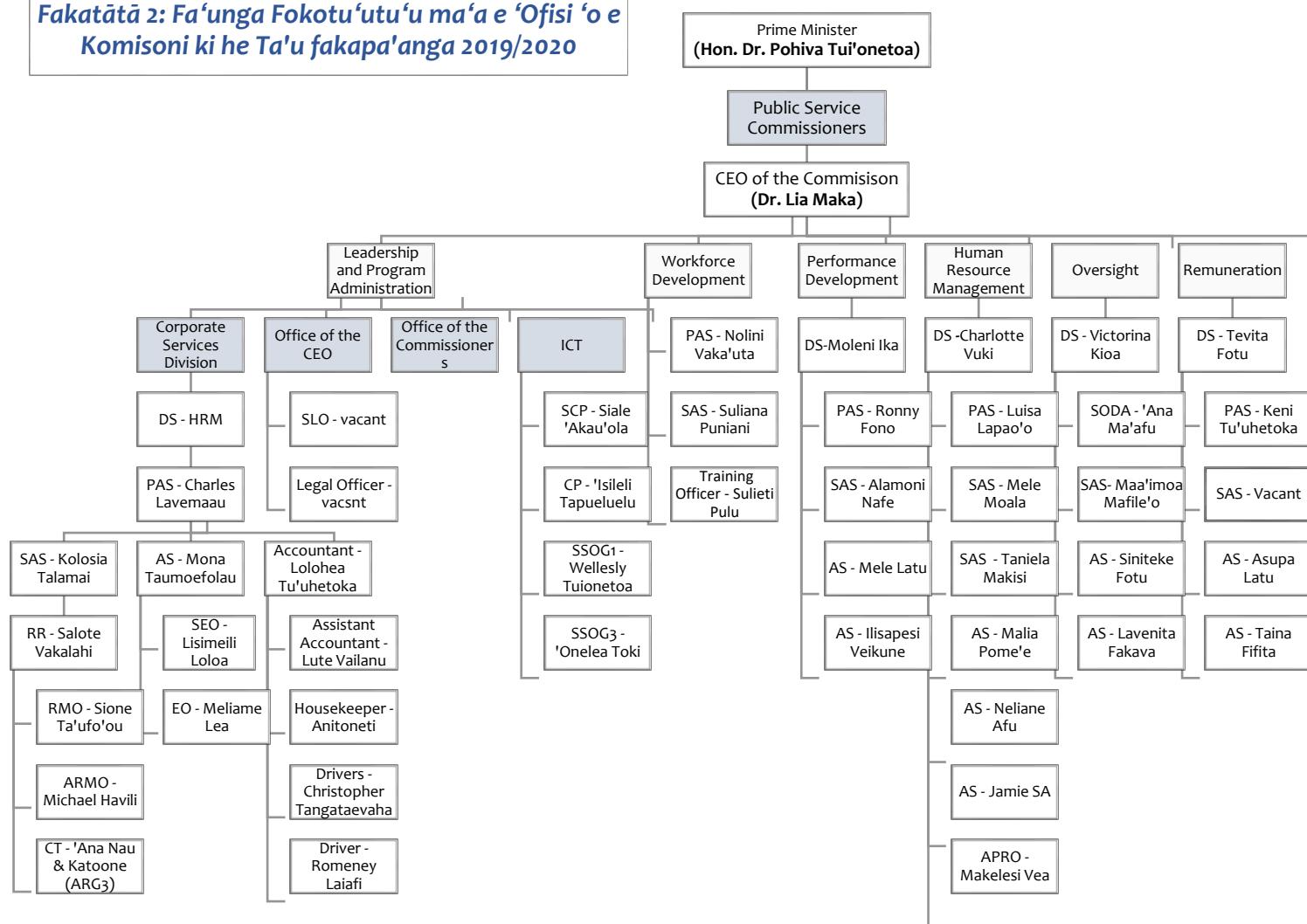
Fakatatā 1: Fakataha Komisoni

Lipooti Fakata'u ki he Ta'u Fakapa'anga 2019 / 2020 –Komisoni Ngāue Fakapule'angá

**Fakatātā 2: Fa'unga Fokotu'utu'u ma'a e 'Ofisi 'o e
Komisoni ki he Ta'u fakapa'anga 2019/2020**

2.4 Fa‘unga Leva‘i ‘o e Fakahoko Fatongia ‘a e Komisoni

Ko e fa‘unga levaí eni ó e fakahoko fatongia ‘a e Komisoni ‘i he vaha‘a taimi ko e taú ‘e tolu 2017/2018 – 2019/2020. ‘E fakafo’ou eni ‘i he 2020/2021.

TĒPILE 1: OLA ‘O E FA‘UNGA FAKAHOKO FATONGIA

Taumu‘a Fakafonua “Ha Tonga ‘oku longomo‘ui ke hakeaki‘i ‘a e mo‘ui ‘a e taha kotoa”.							
Ola Fakafonua: “Ha pule lelei ‘oku kau kotoa, tolonga pea fengāue‘aki, mo fakamalohia ‘a e pule ‘a e lao.”							
Ola Hā Kitu‘a ‘a e KOMISONI	Tafa‘aki fiema‘u vivili	Ngaahi ola hā kitu‘a si‘i	Me‘afua	Fiema‘u 2016/2017/2018	Taumu‘a Fehokotaki ki he ngaahi ola fakafonua mo fakaēngae‘anga	Fakatu‘utām aki	Leva‘i ‘o e ngaahi fakatu‘utāmakí
1. Polokalama Taki mo e Pule‘i Ngaahi Ngāue lelei, tu‘unga ma‘olunga ki he Kau Komisioná, Palémiá, Kapinetí mo e Kau Ngāue ‘a e KOMISONI (fakalotofale) Pea ki he kotoa ‘o e pule‘angá And to the whole of government (through the ICT – CHRIS system – external)	Sivi‘i ‘a e fakahoko fatongia ‘a e CEO Ngaahi tu‘utu‘uni ngāue fakalotofalé mo hono ngaahi founa Palani mo sivi‘i ‘a e fakahoko fatongia fakafo‘ituitui ‘a e kau ngāue (fo‘ou)	Fakatatau ‘a e pule a e kau takí ki he founa leva‘i ‘o e fakahoko fatongiá kuo talí Fakalakalaka ‘a e tu‘unga fakahoko fatongia ‘o e CEO mo e kau taki ma‘olungá Toe vakai‘i ma‘upē ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue mo e ngaahi ngāue ke mahino ‘oku ngāue lelei, tu‘unga lelei pea hōhoá tatau mo e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue fakafonua mo e ngaahi lao etc. % ‘o e fakafiemālie ‘a e kau ngāue – savea fakaēngae	Tu‘unga ‘o e CEO (savea fekau‘aki mo hono leva‘i ‘o e kau ngāue pe savea fekau‘aki mo e ‘ātakai fokotu‘utu‘ngāue) Fakahoko Fatongia ‘a e CEO - % ‘oku a‘u sia ‘a e ‘amanaki ‘i he fakahoko fatongia hulu‘aki ‘a e 10%	Baseline: NA Ke fakahoko fatongoa 100% ‘a e CEO Ke a‘usia ‘a e 80% ‘o e ‘amanaki ‘i he fakahoko fatongia hulu‘aki ‘a e 10%	Lelei, ho‘ata kitu‘a pea talui ‘a e fakahoko ngāue ‘o fakafou ‘i he - Toe lelei ange ‘a e ngaahi tu‘utu‘uní (3.1d) - Toe lelei ange ‘a e founa taki	Kaunoa Fakapolitikal e Lahi ‘a e launga	Longomo‘ui ‘a e fengāue‘aki mo palani mo e Hou‘eiki Minisitaá mo e Komisoní, kau CEO, KOMISONI mo e ngaahi hoa ngāue tokoni.
			% ‘o e faipai ki he ngaahi tu‘utu‘uni ngāue mo e ngaahi ngāue ke mahino ‘oku ngāue lelei, tu‘unga lelei pea hōhoá tatau mo e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue fakafonua mo e ngaahi lao etc. Peseti ‘o e faipau ki he tu‘utu‘uni fakataú 100% ‘a hono toutou vakai‘i fakakuata ‘o e lēsisita koloá ke ‘i he tu‘unga fakamuimui tahá	Baseline: NA % hokohoko atu ‘a e fakasi‘isi‘i ‘o e taimi ‘oku fakamoleki ki he ngāue atu ki he ngaahi keisi lāungá 80% staff satisfaction 80% ‘o e fakahoko fatongia ‘a e kau ngāue 100% ‘a e faipau ki he tu‘utu‘uni fakataú Lau koloa Sune 2017/2018/2019	- Toe lelei ange ‘a e PMS ‘a e kau ngāue (3.1 d) - Fakahoko ‘a e tu‘utu‘uní ‘o fakatatau ki he ngaahi fakamo‘oní ‘i he fakalelei ‘a e KOMISONI, M&E & PMS (3.1g)	Matavaivai ‘i he ngaahi tu‘utu‘uni ngāue – lahi ‘a e fakamoleki ki he ngaahi fakamaau fakapotungā ue Tokosi‘i ‘a e kau ngāue	Longomo‘ui hono fa‘u mo toe vakai‘i ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue Toe fakaivia ‘a e kau atu ‘a e kau ngāue Fakangāue‘i ha kau ngāue lau‘aho ki he ngāue fakafailé Fakangāue‘i ha kau ngāue AVI pe AYAD pe TA mei he MFAT/WB/ADB ke tokoni ki he ngāue

		Fokotu'u ha feitu'u ngāue faipau 'a e OHS					
	Fakaivia 'a e CHRIS Fakafaile/Fakako mapiuta 'o e ngaahi failē	Toe lelei ange 'a e tu'utu'uni ngāue ICT Fokotu'u ha netiueka fakaonopooni/ Ngaahi Naunau IT	Fakatatau 'a e ngaahi palani ngāue 'a e pule'anga faka'ilekituloniká mo e va'a ICT 'Ataa 'a e pa'anga TA ke fakatahataha'i 'a e founiga lípooti 'o e ME	Baseline: N/A Ngaahi Fiema'u- 2016: 40% 'o e PF kuo fakakomipiuta 2017 – 60% 2018 – 100% 2016 - 30% 'o e ngaahi Pontungāue 'oku nau ngāue'aki 'a e CHRIS; 2017 –60% 2018 – 80%		'Ikai fa pa'anga - 'ikai ke lelei 'a e patiseti mo e fokotu'utu'u ngāue 'Ikai longomo'ui 'a e ngāue 'a e kau CEO	
2. Fakalakalaka Fakaēngae'anga Fakatokolahi 'a e kau ngāue 'oku nau poto taau, tauhi tu'utu'uni mo ma'u faka'ilonga fe'unga 'i he ngaahi tafa'aki pule fakatekinikalé ke fakalelei'i 'a e fakahoko fatongia lelei mo totonu	Fakalakalaka 'a e pōto'i ngāue pule mo e tekinalé Fiema'u 'a e pule'angá ke fakalakalaka/ palani ako ngāue Longomo'ui 'a e vā fengāue'aki mo e TNQAB & ngaahi kautaha fakahoko ako ngāue Feitu'u ako ngāue kuo fakanauanau kakato	Tuku atu ha kau ngāue ma'u faka'ilonga taau ki he ngaahi tafa'aki 'oku fiema'u vivilí Fa'unga ngāue Fakaēngae'anga fo'ou Fokotu'u ha me'a ngāue ke fakatokanga'i ai 'a e ngaahi ako ngāue taimi nounou	Ma'u mai ha pa'anga taimi nounou % 'o e kau ngāue fakatekinikale mo fakapalofesinale Tali 'a e founiga ngāue TNQAB pe tu'utu'uni 'a e KOMISONI	Baseline: lípooti ako ngāue 2014/2015 Fiema'u: Lahi 'aki 'a e 2 % fakata'u 'a e ngaahi pōto'i ngāue 80% 'o e ngaahi ngaahi faka'ilonga akó kuo fakatokanga'i	Ngaahi Lakanga Lotoloto ki he Taki Ma'olunga/ Kau Mataotao Ngāue'anga 'oku falala'anga, poto taau mo lelei	'Ikai ha pa'anga Lahi 'a e hiki ki muli/ mavahe atu 'a e kau taki ngāue/Kau Mataotao	Fakahu atu 'a e palani ako ngāue ma'a e ngaahi sikolasipí – fakalotofonua pea i tu'apule'anga Kapui 'e he ngaahi palani fakalotofalé 'a e ngaahi faingāmalié mo e ako ngāue Ngaahi tokoni mei he ngaahi hoa ngāue tokoní
3. Fakalakalaka 'o e Fakahoko Fatongia Ngaahi Founiga Ngāue 'oku Makatu'unga 'i he Fakahoko	Vakai Fakalukufua ki he PMS	M&E 'o e Fakahoko Fatongia 'a e Ngāue Fakapule'anga	% 'o e kau ngāue 'iksi fakahoko fatongia lelei mo e ngaahi fakahoko fatongia kuo fakalakalaka 'i he TF	Holoki'aki 'a e 60% mei he TF	Hokohoko atu 'a e fakalelei'i 'o e fakahoko fatongia 'i he Ngāue Fakapule'anga	Vaivai hono fakamalohi'i ke fakahoko	Ke taliui 'a e kau CEO ki he fakahoko fatongia 'a e kau CEO

Fatongia ki hono fakalakalaka, leva'i mo fakalelei'i 'a e Fakahoko Fatongia 'a e Ngāue Fakapule'anga.	Fakahoko Fatongia Mātu'aki Lelei	Vakai'i mo Leva'i 'o e Tu'unga Fakahoko Fatongia Polokalama Fakahoko Fatongia Matu'aki Lelei	Lahi 'o e Ngaahi Potungāue kuo nau fakahoko 'a e ngaahi Langa Ngāue Fakahoko Fatongia Matu'aki Lelei Lahi 'o e Ngaahi Founga Ngāue kuo vahevahe atu Lahi 'o e ngaahi Poloseki kuo fakatokanga'i	2 Ngaahi Potungāue 1 Founga Ngāue lelei taha kuo tuku atu 'Ikai toe si'i hifo 'i he Poloseki 'e 2	Toe lelei ange 'a e Ngāue Fakapule'anga	'Ikai tokolahi a kinautolu kau mai ki he Polokalama	Ngaahi Polokalama Fakaloloto 'a e 'Ilo pea ke poupoua mei he Kapineti mo e kau CEO
4. Tokaangekina o e Kau Ngāue Tuku atu 'o e ngaahi fatongia tokangaekina 'o e kau ngāue ki he ngaahi Potungāue	Toe vakai'i 'o e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'utu'uni ngāue	Tali 'o e ngaahi tafa'aki ke kamata ai ha ngāue fo'ou Fakaivia 'a e ngaahi founga tokangaekina 'o e kau ngāue Tali hono tuku atu 'a e fokotu'utu'u HR	% 'o e ngaahi Potungāue 'oku faipau ki he ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi founga ngāue HR % 'o e ngaahi Potungāue kuo ako'i ki ai 'a e founga ngāue HR % 'i he vahe'i atu 'o e ngaahi ngāue HR – mateuteu ki he fatongia HR	Baseline: NA Fiema'u: Efficiency gains %?	Fakahoko fatongia tu'unga ma'olunga mo lelei 'i he Ngāue Fakapule'anga % 'o e fakatatau 'o e ngaahi ngae HR 'a e Potungāue ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue 'a e KOMISONI	Vaivai 'a e tu'unga 'o e HR 'i he ngaahi kautaha fakatotonga 'Ikai ke lelei 'a e ME & supavaisa 'Ikai ke fu'u mahu'inga ki he Pule'angá	Ngaahi faingamālie ke ako ngāue 'i he KOMISONI, hokohoko atu 'a e ako ngāue 'o kinautolu 'i he lakanga pule ki he Potungāue taki taha Hokohoko atu 'a e fengāue'aki mo e Minisitaā mo e MFNP
5. Vakai Fakalūkufua Mahino 'a e toe lelei ange 'a e ngaahi me'angāue mo e tānaki fakamatala ke sivi'i, toe vakai'i pe'a fakaivia 'a e ngaahi fatongia, fengāue'aki mo e fakahoko ngāue 'i he pule'angá.	Ngaahi ola 'o e M&E mo e ngaahi ako kuo fakahoko atu ki he PMS Fakamāloha 'a e tu'unga sivisivi'i Fetu'utaki mo e fengāue'aki mo e	1. M&E 'oku longomo'ui kuo fakahoko ia ki he dashboard kuo Fa'u ma'a e KOMISONI & MDA 2. Toe vakai'i 'a e fokotu'utu'u 'a e MDA 'i loto 'i he TF	% 'o e ngaahi ola ha kitu'a si'i 'a e KOMISONI pe MDA kuo hulu/a'usia/fakatatau ki he taumu'a % 'o e ngaahi ola hā kitu'a/a'usia fakatatau ki he taumu'a of KOMISONI or MDA	80% 80% 4 20%	KOMISONI contribute to high level TSDFII Outcome due to: - Improved data for tracking performance (3.1f) - Improved MDAs performance from organizational review's recommendations	'Ikai ha tokoni fakapolitikale Si'isi'i 'a e ngaahi fakamatala kuo fokotu'utu'u 'i he ngaahi in MDA	Malohi 'a e kau atu 'i he tu'unga faka-Minisitā mo e CEO Hokohoko atu 'a e ako ngāue fakalofale ma'a e M&E 'i loto 'i he KOMISONI pea mo e kau ngāue HR mei he ngaahi MDA

	ngaahi kupu ngāue fekau'aki	kuo fakahoko koe'uh i ko e ngaahi fokotu'u kuo fakahoko Palani Fetu'utaki mo e fengāue'aki mo e ngaahi kupu ngāue fekau'aki	Lahi 'o e vakai'i 'o e ngaahi fatongiá fakatatau ki he taumu'á % 'o e ngaahi fokotu'u kuo fakahoko (x R/R fakakātoa) Ola 'o e ngaahi savea 'a e Ngāue Fakapule'angá	Baseline – o % 'o e tokoni/lāunga 'i he ngāure'aki 'o e uespisaiti	- Improved management of government wage bill - Toe lelei ange - 'Oku faka'apa'apa'i 'a e KOMISONI ko e taki 'o e ngāue fakapule'angá		
6. Vāhenga Fokotu'u ha vāhenga 'oku lava ke totongi atu kene tohoaki'i mai ia ha kau ngāue fakapule'anga.	COP Fo'ou CF Fo'ou Sivi'i mo toe sivisivi'i 'o e ngāue	Fekumi mo e kau Mataotao Fokotu'u 'a e DB sivi'i mo toe sivisivi'i 'o e ngāue	Kakato 'a e Konga 2 Kakato 'a e Konga 1 Hokohoko atu	Baseline: 0.143m COP fo'ou- ngāue'aki 'o e 10% ki hono fokotu'u 'a e CF fo'ou	Toe lelei ange 'a e tu'unga falalala'anga, talui mo ho'ata kitu'a 'o e ngaahi ngāue ki he vāhengá	'Ikai ke tali 'a e COP & CF fo'ou Founga ngāue 'oku makatu'unga 'i he vāhengá.	Toutou fakahoko 'a e ngaahi talatalanoa pea faka'ilo atu ki he kaka'i 'a e COP & CF fo'ou Fakapapau'i mo e tokoni mei tu'a [Kulupu Hayroup]

3. 'Ata Fakalūkufua 'o e Komisoni

3.1 Kau Ngāue 'a e Komisoni

'I he 'ene a'u ki he ngata'anga 'o e 'aho 30 'o Sune, 2020 ko e kau ngāue fakakātoa 'a e 'Ofisi 'o e Komisoin e' toko fāngofulu mā fitu (47). Mei he kau ngāue 'e fāngofulu mā fitu ko 'enī (47), ko e toko nima (5) ai 'oku nau poaki mālōlō ako pe poaki mālōlō makehe kae 'ikai ke vahe á ia ko e toko fāngofulu mā ua (42) pe 'oku nau ma'u ngāuē. Ko e ngaahi lakanga óku kei 'atā 'e fā (4) 'a ia 'oku kau ki ai 'a e, Talēkita ki he Va'a Laó mo e Fakatotoló, 'Ofisa Lao, ongo Tokoni Sekelitali Ma'olunga 'e ua (2), Va'a HR mo e Vāhengá. 'I he 'ene a'u ki he ngata'anga 'o e Ta'u Fakapa'angá, ko e toko ua (2) ngāue lau 'aho pē na'e fakangāue'i, ko e holo ia mei he 5 'i he kamata'anga 'o e Ta'u Fakapa'angá.

FAKATĀTĀ 2: KAU NGAUE 'A E KOMISONI KAU NGAUE FAKAPULE'ANGA

'Otu mu'á (mei hema ki mata'u): Meliame Lea, Lute Vailanu, Sulieti Pulu, Malia Pome'e, 'Ana Nau, Linda Mokofisi, Florence Eke, Kato'one Fa'aoa.

'Otu ua: Lavenita Fakava, Moleni Ika, Dr. Dharma Dassanayake, Dr. Lia Maka, Charlotte Vuki, Claire Welsh, Eunice Moala.

'Otu tolu: Mele Paea Latu, Makelesi Vaea, Nolini Vaka'uta, Neliane Afu, Maa'imoa Mafile'o, Siniteke Fotu, Kolosia Talamai, Lisimeili Loloa, 'Ilisapesi Veikune, 'Anitoneti Nofo'akifolau, Maryanne Schaaf, Lu'isa Lapao'o.

'Otu fā: Michael Havili, Wellesley Tu'i'onetoa, Sione Ta'ufou'ou, Suliana Wolfgramm, 'Onelea Toki, Salote Pakileata Vakalahi, Charles Lavemaau, Romney Laiafi.

'Ikai hā he tā; Christopher Tangataevaha, Tevita Fotu, Taina Fifita, 'Asupa Latu, Mona Taumoefolau, Lolohea Tu'uhetoka, Keni Tu'uhetoka, Mele Haifine Fatai.

3.2 Fakafehoanaki 'o e Kau Ngāue Tu'uma'ú mo e Kau Ngāue Lau'ahó.

'Oku kei 'i he tu'unga tatau ai pē 'a e kau ngāue taimi kakato 'a e Komisoni pea koe'ahi ko e mavahe atu 'a e kau ngāue lakanga ma'olunga mei he va'a HR mo e Ngaahi Tu'utu'uni Ngāuē kuo 'atā ai ha ngaahi lakanga (Fakafisi 'a e Tokoni 'i he va'a HR & va'a Ngāue Faka'ofisí pea ko e Tokoni na'a ne tokangaekina e va'a ko iá na'e pekia ia hili ha'ane fekuki mo e fokoutua fakaesino 'i he kuata faka'osi 'o e Taú Fakapaángá). Na'e toe mavahe atu Komisoni Ngāue Fakapule'anga – Lipooti Fakata'u 2019 / 2020

foki mo e ‘Ofisa HR/Tu‘utu‘uni Ngāue, ‘Ofisa Ngāue Lao Ma‘olunga mo e ‘Ofisa Lao fo‘ou ‘i he Kuata hono 3 pea ‘oku kei ‘atā ‘a e ngaahi lakanga ko ‘ení. Ka neongo ia na‘e holo hifo ‘a e kau ngāue lauáho na‘e fakahū mai ‘i he TF 2019/20 koe‘ahi ko e ngaahi faingamalie kehe.

TĒPILE 2: FAKAKĀTOA ‘O E KAU NGĀUE ‘A E KOMISONI ‘I HONO FAKAFA‘AHINGA

Fa‘ahinga	2018/19	2019/20
Kau Pule Ngāue (Tu‘unga Vāhenga C ki he H)	5	5
Kau Ngāue Fakapalofesinale (Tu‘unga Vāhenga I ki he L)	31	30
Kau Ngāue Kehe (Tu‘unga Vāhenga M ki he S)	13	13
Fakakātoa ‘o e Kau Ngāue Tu‘uma‘u	49	48
Kau Ngāue Lau‘aho	6	2
FAKAKĀTOA	55	50

3.3 Ngaahi Fokotu‘u Lakangá

Ko e ngaahi fokotu‘u lakanga fo‘ou ‘e valu (8) na‘e fakahoko ‘i he TF ko ‘ení, ko e tokolahia taha ‘o e ngaahi fokotu‘u ki he ‘Ofisi ‘o e KOMISONI na‘e hoko ia ‘i Fepueli.

TĒPILE 3: NGAALI FOKOTU‘U LAKANGA ‘I HE ‘OFISI ‘O E KOMISONI

Hingoa	Lakanga	‘Aho kamata ‘i he lakanga
‘Anitoneti Nofo’akifolau	Tauhi Fale	1 Siulai, 2019
Romney Laiafi	Faka‘uli	8 Siulai, 2019
Sulieti Pulu	‘Ofisa Ako Ngāue	18 Tisema, 2019
‘Ana Nau	Ngāue Komipiuta Akoako	18 Tisema, 2019
Lose Tahaafe	‘Ofisa Ngāue Lao	12 Fepueli, 2020
‘Isileli Tapueluelu	Ngāue Komipiuta	12 Fepueli, 2020
Taina Fifita	Tokoni Sekelitali	27 Fepueli, 2020
Siale Jr. ‘Akau’ola	Ngāue Komipiuta Ma‘olunga	27 Fepueli, 2020

3.4 Hikihiki fakalakanga

Ko e ngaahi hikihiki fakalakanga ‘e fā (4) na‘e fakahoko ‘i he Ta‘u Fakapa‘anga ko ‘ení. ‘A ia ‘oku faitatau ‘eni mo e ngaahi hikihiki fakalakanga ‘i he Ta‘u Fakapa‘anga kuo ‘osí.

Hingoa/ lakanga lolotongá	Lakanga fo‘ou kuo hiki hake ki aí	‘Aho kamata ‘i he lakangá
‘Onelea Toki, System Support Officer Kalasi III	System Support Officer Kalasi III	17 ‘Okatopa, 2019
Kolosia Talamai, Tokoni Sekelitali	Tokoni Sekelitali Ma‘olunga	10 Sanuali, 2020
Moleni Ika, Tokoni Sekelitali Pule	Tokoni Sekelitali	13 Fepueli, 2020
Ronny Fono, Tokoni Sekelitali Ma‘olunga	Tokoni Sekelitali Pule	26 Mē, 2020

TĒPILE 4: NGAALI HIKIHIKI ‘I HE LAKANGA ‘I HE KOMISONI

3.5 Fehikitaki mo e Hikihiki Fakalakanga

Koe toko ua naé fakahiki fakalakanga ki he ongo potungaue kehe.

TĒPILE 5: FEHIKITAKI MO E HIKIHIKI FAKALAKANGA

Hingoa	Lakanga Fo'ou	Potungāue	'Aho kamata 'i he lakanga
Felisita Moala Fe'ao	System Support Kalasi 1	Potungāue Pa'anga	15 Siulai, 2020
Eunice Moala	'Ofisa Ngāue Lao Ma'olunga	Potungāue Fakamaau'anga	21 Fepueli, 2020

3.6 Fakafisi

Ko e toko ua na'a na fakafisi ke ngāue 'i ha ngaue í tuá.

TĒPILE 6: FAKAFISI MEI HE KOMISONI

Hingoa	Lakanga	Va'a	'Aho 'o e Fakafisi
Mrs. Falemei Fale	Sekelitali Tokoni	Faka'ofisi & HR	4 'Okatopa, 2020
Linda Mokofisi	Tokoni Sekelitali	Vāhenga	24 Fepueli 2020

3.7 Folau ki Muli

Hingoa/Lakanga Lolotonga	Taumu'a 'o e Folau	'Aho 'o e Fakataha	Fakapa'anga 'e
Posesi Bloomfield, Dr Lia Maka, Falemei Fale, Salote Vuki	Konifelenisi 'a e Kau Komisioná mo e Kulupu Ngāuē	Nōvema, 2019; Uelingatoni, Nu'usila	MFAT, Pule'anga Tonga

TĒPILE 7: KAU FOLAU KI MULI

Koe'ahi ko e vailasi covid-19 kuo kaniseli ai ha ngaahi folau ki muli hili 'a Ma'asi 2020 'a ia na'e 'osi fokotu'utu'u. Ka neongo ia, na'e lava ke folau atu ha Komisiona 'e taha, CEO mo ha ongo tokoni 'e 2 ki he fakataha fakata'u 'a e kau Komisioná 'i Nu'usila kimu'a pea tapuni 'i Nōvema 2019.

3.8 Ma'u Ngāue

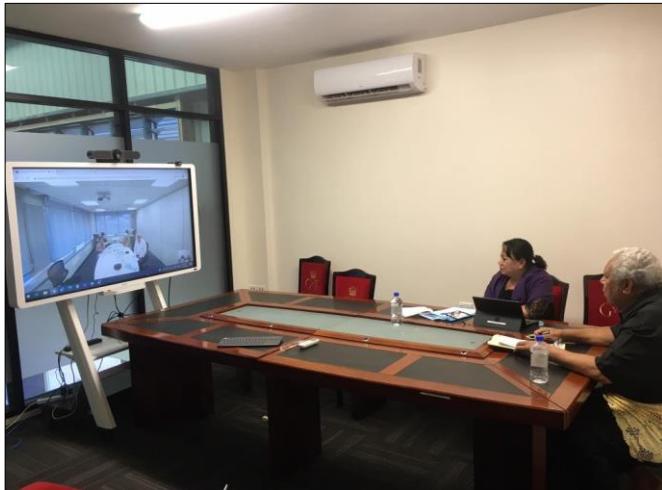
Na'e kií fakalaka ange ange 'a e tauhi taimi 'a e kau ngāuē mei he 65.5% 'i he ta'u Fakapa'anga kuo 'osí ki he 69.8% 'i he Ta'u Fakapa'anga ko 'ení. 'Oku kei hoko pē 'a e Kuata hono 2 ko e taimi tokolahia taha ia' o e poaki ki he ngaahi taumu'a mālōlō (leave) pea fa'a hoko 'i he ofi ki he tāpuni 'a e pule'angá ki he ta'u fakatohi māhiná. 'Oku mahino pē 'a e holo ko ia 'i he folau faka'ofisialé 'i he kuata hono 3 mo e 4 ko e makatu'unga ia 'i he mahaki faka'auha covid-19.

Tēpile 8: Ko e ma'u ngāue 'a e kau ngāuē ki he Kuata 1-4

Ma'u Ngāue	Tauhi Taimi	Tōmui	Mālōlō	Ngāue Faka'ofisiale
Kuata 1	1971 (67.1%)	386(13.1%)	535.5(18.2%)	43.5(1.5%)
Kuata 2	1467(65.5%)	245(10.9%)	512.5(22.9%)	15(0.7%)
Kuata 3	1876(72.83%)	185(7.18%)	514(19.95%)	1(0.04%)
Kuata 4	1665(74%)	238(10.6%)	344(15.3%)	2(0.1%)
Fakakātoa Ta'u Fakapa'anga 2019/2020	6979(69.8%)	1054(10.5%)	1906(19.1%)	61.5(0.6%)

Fakatatā fika 3: Fakataha e kau taki 'o e ngaahi Potungaue Komisoni Kau ngae fakapule'anga 'o e Pasifiki 'I New Zealand.

Fakatatā 4 & 5 Ngaahi Fakataha ngae'aki e vitio konifelenisi ko e Zoom.

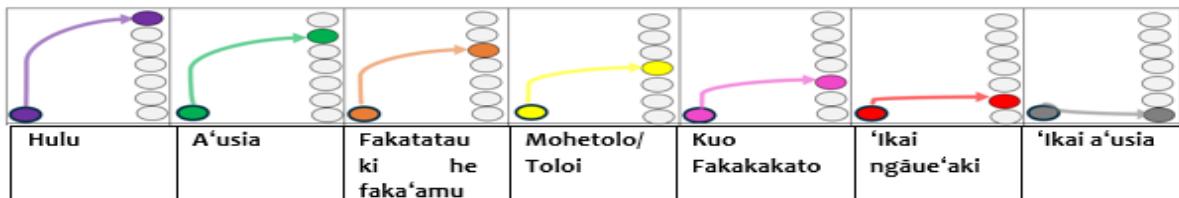
4. Fakahoko Fatongia 'a e Komisoni fakatatau ki he Ngaahi Polokalamá (Ola hā kitu'a 'a e ngaahi Va'a)

'Oku hā 'i he kupu ko 'ení 'a e fakahoko fatongia 'a e Komisoni 'i he hokohoko ko 'ení:

- Ngaahi ngāue 'a e Komisoni 'oku poupou ki he ngaahi taumu'a ngāue fakakātoa 'a e Puleangá
- Fakahoko fatongia fakatatau ki he Palani Pule'i Fakata'u 2019/2020

Hangē ko ia ko e ngaahi līpooti kimu'á, na'e ngāue'aki 'a e me'afua 'oku ha 'i laló ke sivi'i 'a e fakahoko fatongia 'a e va'a taki taha fakatatau ki he ngaahi faka'ilonga tefito 'o e fakahoko fatongiá. Naé makatu'unga 'a hono fuá 'i he faka'avalisi 'o e tu'unga kuo a'usia 'i he ngaahi taumu'a/ola hā kitu'a ki he ta'ú. 'Oku 'i ai foki mo e 'analaiso 'o e ola fakataú é ua pe tolu ke lava ó vakai ki he ngaúnu á e ngaue.

Fakatātā 22: Me'afua 'a e Komisoni

4.1 Ngaahi Ngāue 'a e Komisoni 'oku poupou ki he ngaahi Taumu'a Ngāue Fakakātoa 'a e Puleangá

'Oku tokoni kotoa 'a e ngaahi ola tefito 'e onó á e Komisoni ki he ngaahi taumu'a ngāue fakakātoa 'a e Pule'angá pea 'oku fakamā'opo'opo ia heni 'o pehe ni:

‘Oku tokoni fakahangatonu ‘a e Komisoní ki he ngaahi taumu‘a Fakalakalaka Tu‘uloá mo e Halafononga Samoa ‘i he ongo taumu‘a ‘e ua, SDG 5 pea mo e SDG 16.

‘I he malumalu ‘o e Taumu‘a 5 ki he potupotu tatau ‘a tangata mo fafiné (SDG 5.5.1, 5.5.2) mo e Halafononga Samoa (16.6.2, 16.7.1), ‘oku ‘i he tu‘unga faka‘osí ‘a e fa‘u ‘o ha tu‘utu‘uni ngāue fekau‘aki mo e Fakakina Fakalielia ke tali ‘e he Kapinetí ‘i he faka‘osinga ‘o Tisema 2020. ‘Oku totonu pē ke fakatokaga‘i ko e tu‘utu‘uni ngāue fekau‘aki mo e Fakakina Fakalieliá kuo hiki‘i hake ia ki he tokoni fakapatiseti JPRM 2020/2021.

‘Oku ‘ikai ha ngaahi tu‘utu‘uni pau ia ‘i he ngāue fakapule‘anga ke fakamahino mai ‘a e tokolahí ‘o e kakai fefiné ka ‘oku ‘oatu fakata‘u ‘a e tokolahí ‘o e kakai fefiné ‘i he lipooti fakata‘u ‘a e KOMISONI. Ki he vahaataimi ko ia mei he aho 1 o Siulai 2019 ki he áho 30 ó Sune 2020, na‘e anga pehe ni ‘a ‘ene tu‘ú:

‘I he tu‘unga ko ia ‘o e CEO kau ai ‘a e Kau Komisiona/Kau Taki‘ o e Ngaahi Ngāue‘anga fakaofonga mei he Kulupu 2, óku hokohoko atu pē ‘a e tokolahí ange ‘a e kakai tangatá ‘i he vahevahe ‘o fefine: tangata ‘a ia ko e 30:70(%) (Kulupu 1); 25:75% (Kulupu 2) ‘i he ‘ene a‘u ko ia ki he ‘aho 30 ‘o Sune 2020.

‘I he tu‘unga ‘o e kau Tokoni CEO (Tokoni CEO, Tokoni Sekelitali, Talékita), ‘oku kei tu‘unga tatau pē ‘a e tokolahí ‘i he pe ofi ki he 50:50(%) ma‘a e Kulupu 1 ‘o e ngaahi MDA, pea 50:50(%) ma‘a e Kulupu 2.

‘I he ‘ene poupou ki he Taumu‘a 16 ‘a e SDG (SDG 16.6.2) ko e ngāue tefito ‘a e Komisoní ‘a ia ko hono fokotu‘u ha ngaahi ngāue‘anga ‘oku ngāue totonu, taliui pea ho‘ata kitu‘a ‘i he tu‘unga kotoa ‘enau fakahoko fatongiá, pea ‘oku fakaikiiki ia ‘i he lipooti ko ‘ení.

Ko e Faka‘ilonga 16.6.2 ‘oku fekau‘aki ia mo e konga ‘o e kakaí kuo nau fiemālie ‘i he ‘enau fengāue‘aki mo e ngaahi ngāue fakapule‘angá. Ko e fuofua savea na‘e fakahoko ‘e he ‘Ofisi ‘o e Sitetisitiká ma‘a e Komisoni na‘e fakakakato ia ‘i he konga kimu‘a ‘o Tisema pea ‘oatu hono ola fakaangaangá ki he ‘Ofisi ‘o e Komisoni ‘i he ‘aho 27 ‘o Sune 2019. ‘Oku te‘eki ke tuku mai a e lipootí mei he Potungāue Sitetisitiká.

4.2 Fakahoko Fatongia ‘a e Komisoni ‘i hono fakafehoanaki ki he Palani Pule‘i Fakata‘u 2019/2020

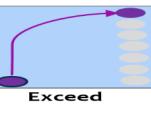
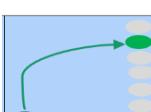
Na‘e hoko atu ‘a e ngāue fakataha ‘a e ngaahi va‘á ‘e ono ke a‘usia ‘a e ngaahi tafa‘aki mahu‘inga ko ‘ení talu mei he 2017 ko e konga ‘o ha makamaile ta‘u ‘e tolu ki he ‘ene Palani Ngāue 2017/18 – 2019/2020:

4.2.1 Fakafehoanaki ‘a e ngāue ‘a e Komisoni ki he palani ta‘u ‘e 3

Kuo a‘usia ‘a e konga lahi ‘o e ngaahi taumu‘a mo e ngaahi fiema‘u vivili ‘i he palani ta‘u tolú á ia óku kakato ia ki he taú fakapaángá koéni. Kuo ngāue foki he taimi ni ‘a e fokotu‘utu‘u ki he fakakalakalasi ‘o e ngaahi lakangá pea ‘oku hokohoko atu leva ki he Competency Framework (faúnga ó e ngaahi taukei) a e Ngāue Fakapulea‘ngá ki he ta‘u fakapa‘anga fo‘oú.

TĒPILE 9: NGAahi OLA HĀ KITU'A 'O E NGAahi FIEMA 'U VIVILI & ME'AFUA

Ngaahi Ola Hā Kitu'a 'o e Ngaahi Fiema'u Vivili Fakata'u Tolu	KPIs (Meafua)	
1. Toe fakakalakalsi 'a e Ngaahi Lakanga (COP) mo e faúnga taukei fo'ou 'a e Ngāue Fakapule'angá	Toe Fakakalakalsi 'a e Ngaahi Lakanga lolotonga Ngae 'a e Faúnga Taukei fo'ou (2020/2021)	
2. Toe lelei ange 'a e founa ngāue ki he fakahoko fatongiá 'o fakafou' i he ngaahi fakalelei'i 'a e fakahoko fatongiá	Toe lelei ange a e ola hā kitua, patiseti mo e fakahoko fatongia i he PMS a e MDA - kei hokohoko atu	
3. Kamata'i hono tuku atu 'o e ngaahi ngafa fatongia tokangaekina 'o e kau ngāué ki he ngaahi potungāué pea fakalelei'i	Ngaahi lípooti ki hono kamata'i 'o e HR ME Framework Devolution mo hono fakahoko - hokohoko atu	
4. Fakaivia 'a e tataki faka-tu'utu'uni ngāué mo e founa ngāué	Ngaahi savea ki he tu'unga fakafiemālie 'a e ngaahi kupu ngāue fekau'akí/kakai 'o e fonuá	
5. Falakakalaka a e Founga Takí mo e Pōtoi Ngāué	Ngaahi tuútuúni ngāue óku fakakau e tokotaha kotoa	

Ko e ngaahi tafa'aki mahu'inga 'eni 'oku nau fakataumu'a ke toe lelei ange ai á e fakahoko fatongia, siisií ai e fakamole, í ha tu'unga fakahoko ngāué óku ola.

Kuo muimui'i 'a e tu'unga fakalakalaká makatu'unga ia 'i he toe lelei ange 'a e vakai'i, sivi'i, ako mo e fetu'utaki í he vaha'a 'o e Komisoni mo e ngaahi kupu ngāue fekau'akí. 'I he ta'u Fakapa'anga kuo hilí, na'e kakato ai 'a e 27%, peseti é 40% na'e fakalakalaka pea ko e 33% na'e te'eki ke kamata. 'I he 'ene a'u ki he 'aho 30 'o Sune 2020, fakafuofua ki he 83% 'o e ngaahi makamaile na'e 'osi fokotu'utu'u kuo a'usia ia pea ko e 17% (Competency framework) kuo fakalakalaka ia pea 'e fakakakato ia 'i he TF 2020/2021.

FAKATĀTĀ 3: KALAFI FAKATAU 3 ‘O E NGAahi MAKAMAIle ‘A E KOMISONI

4.2.2 Fakalakalaka a e Komisoni fakafehoanaki ki he ngaahi ola fakava‘a

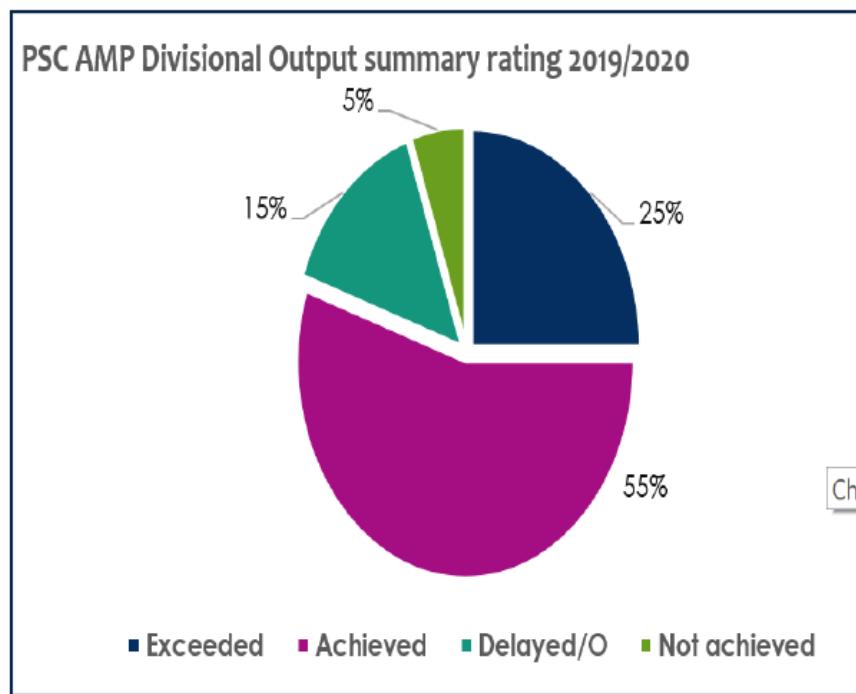
Ko e ngahi ola hā kituá é ono (6) oku fokotuú i he ngaahi fa‘unga fatongia ‘o e Komisoni ‘a ia ‘oku poupou ki he ngaahi ola ma‘olunga ‘o pehe ni:

TĒPILE 10. NGAahi OLA HĀ KITU‘A KI HE VA‘A

Ngaahi Polokalama	Ngaahi Ola Hā Kitu‘a ‘a e Potungāue	Ngaahi Faka‘ilonga Tefito ‘o e Fakahoko Fatongia	Fakama‘o po‘opo ‘o e tu‘unga
Polokalama 1: Taki mo e Pule‘i	Ola hā kitu‘a 1: Ngāue lelei, í he tu‘unga ma‘olunga ki he Kau Komisioná, Palēmiá, Kapinetí mo e ngaahi MDA	1.1. Ngaahi fatongia ‘o e Komisoni (kuo a‘usia) 1.2. Fa‘u ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni ngāue, ma‘u mai ha ngaahi naunau ngāue (A‘usia, hulu) 1.3. Vákai Fakalükufua ‘a e Ngāue‘angá & Ngaahi Sēvesí (a‘usia pea kei hokohoko atu) 1.4. ICT (hokohoko atu)	
Polokalama 2: Fakalakalaka Fakaēngāueán ga	Ola hā kitu‘a 2: Fakatokolahi ‘a e kau ngāue ‘oku nau poto taau, tonunga mo taukei ke fakalelei‘i ‘a e fakahoko fatongia lelei mo totonu	2.1 Palani fakataukei ‘a e Ngāue‘angá (a‘usia) 2.2 Palani Ako Ngāue a e Ngāue Fakapuleangá (ausia fakakonga, tolo) 2.3 Ngaahi kōmiti ngāue (mohetolo) 2.4 Toe lelei ange ‘a e fengāue‘aki mo e fakatokanga‘i ‘o e ngaahi faka‘ilonga fakaako (A‘usia)	
Polokalama 3: Fakahoko Fatongia ‘a e Ngāue‘angá	Ola hā kitu‘a 3: Ngaahi founiga ngāue ‘oku makatu‘unga ‘i he Fakahoko fatongia ki hono fakalakalaka, leva‘i mo fakalelei‘i ‘a e fakahoko fatongia ‘a	3.1 Tataki mo ako‘i ‘a e fakahoko Fatongia (a‘usia) 3.2 Fakahoko, siofi, mo vakai‘i ‘o e PMS ‘a e ngaahi MDA (a‘usia) 3.3 Leva‘i e tu‘unga Lelei ‘o e fakahoko Fatongia (a‘usia, hulu) 3.4 Ngaahi langa ngāue ke fakalelei‘i‘aki ‘a e ngaahi founiga ngāue (a‘usia, hulu)	

	e Ngāue Fakapule'anga.		
Poloklama 4: Tokangaekina 'o e Kau Ngāue	Ola Hā Kitu'a 4: Tuku atu 'o e ngaahi fatongia tokangaekina 'o e kau ngāue ki he ngaahi Potungāué	4.1 Poupou ki he Komisoni mo e ngaahi Ngāue HR (A'usia, hokohoko atu) 4.2 Fevahevahe'aki 'o e ngaahi fakamatala 'i he tu'unga taki 'o e HR (kuo kamata) 4.3 Vahe'i atu 'o e ngaahi ngafa fatongia HR (Ausia, hokohoko atu) 4.4 Ngaahi Lāungá/Loto Mamahi(Kuo Fakakakato, hokohoko atu) 4.5 Leva'i 'o e ngaahi aleapau (mohetolo)	Achieved
Polokalama 5: Vakai Fakalükufua	Ola hā kitu'a 5: Mahino 'a e toe lelei ange 'a e ngaahi me'angāue mo e tānaki fakamatala ke sivi'i, toe vakai'i pea fakaivia 'a e ngaahi fatongia, fengāue'aki mo e fakahoko ngāue 'i he pule'angá	5.1 Siofi mo Sivií ó e founiga ngāue (MDA) (Kuo Kamata) 5.2: Toe vakai'i 'a e fokotu'utu'u 'o e ngaahi MDA (aúsia) 5.3. Siofi 'a e fakamole ki he Kau Ngāue Fakapule'angá (a'usia pea hokohoko atu) 5.4: Fetu'utaki mo fengāue'aki mo e ngaahi kupu ngāue fekau'akí	Achieved
Program 6: Vāhenga mo e ngaahi monuía	Ola hā kitu'a 6: Fokotu'u ha ngaahi vahenga mo e ngaahi monuía 'oku ne fakaáiái mo tohoaki'i mai ia á e kau ngāue fakapule'anga.	6.1 Fakakalakalasi fo'ou e ngaahi Lakanga Ngāue Fakapulengá 6.2 Faúnga Taukei foóu 'a e Ngāue Fakapule'angá 6.3 Toe sivisivi'i/fakamahuíngá 'o e ngaahi lakangá 6.4 Fakapale 'a e Ngāue Fakapule'anga	Achieved

FAKATĀTÁ 4: KALAFI KI HE FAKAMA'OPO'OPÓ 'A E OLA HĀ KITU'A FAKATA'U 'O E AMP 'A E KOMISONI

Na'e fe'unga mo e ngaahi faka'ilonga fakahoko ngāue fakakātoa 'e 194 na'e fokotu'utu'u ke a'usia lolotonga 'a e ta'u fakapa'anga fo'ou ko 'ení pea toe vakai'i ia 'i he Q2 ó holo ki he 183.

'I hono fakamā'opo'opó, ko e ola hā kitu'a 'o e fakahoko fatongia 'a e Komisoni nae 81%, 'a ia kuo holo ia mei he 97% 'o e 2018/2019. 'Oku

makatu‘unga ‘eni ‘i he ngaahi toloi felāve‘i mo e COVID19 (na‘e toloi ‘a e ngaahi polokalama ako ngāue); mo e ngaahi me‘a naé hoko koe‘ahi ko e ‘ikai ngāue lelei ‘a e ‘itanetí mo e maumau ‘a e tefito‘i komipiuta ‘oku tufaki mei ai ‘a e ‘itanetí.

‘I he ‘ene fekau‘aki mo e fakahoko fatongia fakatatau ki he patisetí (fakaangaanga vs patiseti ngāue; patiseti ngāue vs fakaangaanga), na‘e mahino pē ‘a e kei fakahoko fatongia lelei ‘a e Komiso neongo na‘e holo ‘a e fakamolé ki he 84% ‘i hono fakafehoanaki ia mo e 93% kimu‘á. Na‘e tu‘unga ma‘olunga ‘a e faipau ki he ngaahi tu‘utu‘uni fakatau ‘a e pule‘angá (100%), ‘i he fe‘unu‘aki ‘o e patisetí ko e fitu pē (7 pē holo hifo ia mei he 16 ‘i he 2018/2019).

Na‘e ‘ikai fu‘u lelei ‘a e faipau ‘a e KOMISONI ki he ngaahi līpooti fakamāhiná koe‘ahi ko e ngaahi līpooti fakakuata pē na‘e fakahokó makatu‘unga ia mei ha fehalaaki ‘i he femahino‘akí mo e fetu‘utakí. Ka neongo ia, ‘i he ene fekau‘aki mo e tu‘unga lelei mo e faipau, na‘e kei hokohoko atu aipē ‘a e fakahoko fatongia lelei ‘a e Komisoni ‘i he tafa‘aki PMS, HR mo e ngaahi me‘afua ki he taimi ke fakahoko ai ha ngāue.

‘Oku fakama‘opo‘opo atu ‘i he tēpile hook pea e toe fakaikiiki atu ámui ange í he ngaahi Polokalama (Va‘a).

Fakahoko Fatongia ‘a e KOMISONI ‘i hono fakafehoanaki ki he Palani Pule‘i Fakata‘u 2019/2020

Hulu	A'usia	Fakatatau ki he Taumu'a	Mohetolo/Toloi	'Ikai a'usia	'Ikai ngāue'aki	Kakato
						

TĒPILE 11: FAKAHOKO FATONGIA 'A E KOMISONI FAKAHOANAKI KI HE AMP 2019/2020

Ngaahi Polokalama	Ngaahi Ngāue 'i he palani fakata'u tolu (3)	Ngaahi me'afua 'a e palani fakata'u tolu (3)	Tu'unga Totonu				TF 2019/20		A'usia 'a e ngaahi KPI kuo a'usia/'ikai a'usia
			K1	K2	K3	K4	Ngaahi Tāketi Fakata' u	Tu'unga Totonu Fakata' u	
1. Founga Tataki, Tu'utu'uni Ngāue mo e Pule'i Fakaēngāue'ang a Komisoni mo e 'Ofisi 'o e CEO	1.1.1 Ngaahi fakatonutonu na'e 'i ai hono tu'utu'uni	% 'o e fakatonutonu kuo talí	98%	98%	95%	97%	85%	97%	
		% 'o e ngaahi lāunga/vā tamakifekauaki mo ha tuutuuni a e Komisoni	2%	2%	Si'i hifo 'i he 5%	NOA	Si'i hifo 'i he 5%	Fakakak ato 'a e 100%	
	1.1.2 'Oku 'oatu 'a e Ngaahi Lipooti Fakata'u 'i he faka'osinga 'o Sepitema 'o e ta'u taki taha	Fakahū atu 'a e Lipooti Fakata'u fakatatau ki he fokotu'utu'u	0	1	0	NA	1	1	
	1.1.3 Fale'i tu'unga ma'olunga fakaētu'utu'uni	Lahi 'o e fale'i fakaētu'utu'uni ngāue	4	3	3	6	6	100%	

	ngāue ki he 'Eiki Palēmiá 'oku 'ikai fakapolitikale	mo 'ikai fakapolitikale ki he 'Eiki Palēmiá							
	1.1.4 fiemálie 'a e CEO mo e tokangekina 'e he Kau Komisioná	% o e fiemálie a e kau CEO	100%	NA	Fakakat o 'i he K1	NA	80%	100%	
	1.1.5 Ngaahi Tuutuuni ngāue kuo fakahū mai mei he Kapinetí kuo tali/fakatokanga'i	% o e ngaahi tuutuuni ngāue kuo fakahū atu ki he Kapinetí pea kuo tali	60%	100%	100%	100%	80%		
	1.1.6 Fakatatau o e fakangāuei o e kau CEO ki he taumuá – fakafonu a e ngaahi lakanga ataá i he ene fakapotopotó	% 'o e kau CEO kuo fakangāue'i	100%	100%	100%	100%	85%	100%	
	1.1.7 Sivi'i 'a e fakahoko fatongia 'a e CEO 'a ia 'oku fakatatau ki he taumu'a ngāué	% Fakakakato 'a e sivi'i fakata'u 'a e fakahoko fatongia 'a e CEO pea fakahū atu ki he Kapinetí	N/A	90%	92%	NA	80%	Kei Fakata tali	
	1.2.1 Lelei ange 'a e ola 'o e fakahoko fatongia 'a e KOMISONI	% 'o e ngaahi ola hā kitua kuo hulu, a'usia mo fakakakatō	41%	50%	52%	82%	90%	82%	
	1.2.2 Fakakakato 'a e ngaahi tōnounou 'i he tu'utu'uni ngāue lolotongá	Tali 'e he Kapinetí 'a e tu'utu'uni ngāue lolotongá	NA	0	100%	85%	80%	85%	

Va'a ki he Ngaahi Tu'utu'uni Ngāué	kuo fokotu'utu'ú (Laó etc. fakakulupú, ngaahi tu'unga 'i he ngaahi fakahinohinó)	Fa'u ha tu'utu'uni ngāue tataki fekau'aki mo e fakakina fakalieliá, ngāue kākaá, mo e fepakipaki 'o e ngaahi fiema'ú	NA	0	NA (due Q4)	2	1	2	
	1.2.3 Līpooti ki he tūkunga 'o e fakalelei'i fakatahataha a e tu'utu'uni ngāué	Līpooti ki he tūkunga 'o e ngāué 'i hono fiema'ú	NA	1	1	NA	1	1	
	1.2.4 Lelei 'a e vā fengaue'aki mo e ngaahi kupu ngāue fekau'aki		60%	0	Fakatatau ki he taumu'a	Fakatatau ki he taumu'a	0%	100%	
	1.2.5 Fakapa'anga 'a e TA fo'ou 'e ua	Fakapa'anga 'a e TA	1	2	fakakakat o i he K2	NA	2	3	
	1.3.1 Kuo fakahū atu 'a e Palani Ngāué (CP) ki he Potungāue Pā'angá mo e 'Ofisi Palēmiá fakatatau ki he taimi mo e sīpinga na'e tu'utu'uni ke muimui ki aí	Fakahū atu 'a e CP 'i hono taimí	1	1	1	1	1	1	
Va'a ki he Ngaahi Ngāue Faka'ofisí	1.3.2 Kau ngāué mo e fakangāue'i	Lahi 'o e ngaahi lakanga kuo fakafonú	0	96%	2	NA - 'e ta'ofi	90%	90%	
	1.3.3 Lēsisita 'o e ngaahi koloá 'oku 'i he tu'unga	% 'o e Lēsisita FA kuo 'i he tu'unga fakamuimui tahaá pea	100%	100%	100%	100%	90%	100%	

Komisoni Ngāue Fakapule'anga – Līpooti Fakata'u TF 2019 / 2020

fakamuimui ma'upē 'i hono ma'u maí	'oatu ia ki he Potungāue Pa'angá 'i he faka'osinga 'o e Ta'u Fakapa'anga takitaha							
1.3.4 Fakahoko 'a e 'Atita Fakapa'anga fakataú 'o fakatatau ki he fokotu'utu'ú	% 'o e ngaahi kaveinga mei he 'atítá na'e fakahoko 'a e ngāue ki ai	0%	0%	NA	NA	80%	NA	
1.3.5 Faitatau 'a e patiseti fakaangaangá mo e fakamole totonú	% 'o e patisetí na'e ngāue'akí	18%	39%	63%	84%	90%	84%	
1.3.6 'Oku fakatatau pē 'a e fakamolé mo e 'aitema 'a e Potungāué 'i he patisetí	lahi 'o e feave'aki 'o e patiseti kuo fakasi'isi'i pe tauhi 'i he Ta'u Fakapa'anga taki taha	0	0	3	4	16	7	
1.3.7 Fakatatau 'a e founga ngāue ki he ngaahi fakataú mo e Ngaahi Tu'utu'uni ki he Fakatau Fakapule'angá 2015 (PPR 2015)	% 'o e faipau ki he tu'utu'uni fakataú	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

	1.3.8 Kuo ngāue'aki 'a e ngaahi sino'i pa'anga fakalakalaká 'o fakatatau ki he fokotu'u 'a e ICT kuo talí	% 'o e patiseti fakalakalaká na'e ngāue'akí	11%	2%	75%	79%	100%	79%	
	1.3.9 Ngaahi Lekooti-kotoa' o e ngaahi lekooti ngāué('a ia ko e . ko e PF) kuo faitaa'i hiki tatau pea tauhi 'i he komipiuta	'ikai si'i hifo' i he 5% 'a e hiki hake' i he lahi 'o e ngaahi PF kuo hikitatau he Ta'u Fakapa'anga taki taha	148	225	0	0	8,30 7	373	
Va'a Mau'anga Fakamatala mo e Tekinolosia Fetu'utaki	1.4.1 Fakakomipiuta 'a e ngāue HR pea 'atā 'i he ope 'i loto 'i he KOMISONI	% 'o e ngāue HR kuo fakakomipiuta ki he tu'unga fakamuimui tahá (Muimui'i 'o e keisí, uepisaiti)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
	1.4.2 Tauhi 'a e ngaahi ngāue ki he netiueká ke 'i he tu'unga fakamuimui tahá	% 'o e ngaahi ngāue ICT kuo fakakakató	100%	100%	100%	100%	80%	80%	
	1.4.3 Leva'i mo 'i he tuunga fakamuimui tahá 'a e Lekooti Fakakomipiutá 'o fakatatau ki he fokotu'utu'u	Kamata hono fakatahataha'i 'o e ngaahi lekooti fakakomipiuta	Fakatata u ki he taumu'a	Fakatat au ki he taumu'a	Fakatatau ki he taumu'a	Fakatatau ki he taumu'a	70%	75%	

	1.4.4 Ke ‘i he tu‘unga fakamuimui tahá ‘a e CHRIS	% ‘o e fakamatala tonú ‘oku ‘i he tu‘unga fakamuimui tahá	Fakatata u ki he taumu‘a	Fakatatau ki he taumu‘a	Fakatatau ki he taumu‘a	Fakatatau ki he taumu‘a	100%	90%	
2 Fakalakalaka Fakaēngāue‘anga	2.1.1 Ngaahi hoa ngāue ki he fakalakalaka o e palani ako ngāue a e ngāueangá	Lahi o e ngaahi hoa ngāué pe ngaahi TA kuo ma‘ú	1	NA	1	1	1	2	 Set
	2.1.2 Fakahoko ‘a e polokalama ma‘a e Kau Ngāue ‘e ala Lavame‘a	% ‘o e kau ngāue ‘e ala lavame‘a ‘a ia kuo nau fakakakato ‘a e polokalama HIPO ki he ta‘ú.	NA	12.50 %	NA	N/A	50%	35%	
	2.1.3 Siofi a e imisi o e Ngāue Fakapuleangá o fakafou i he analaiso fakakuata o e ngāueangá.	Kuo i he tuunga fakamuimui tahá a e imisi o e ngāue fakapuleangá	NA	NA	NA	95%	90%	95%	
	2.1.4 Fakahoko a e polokalama ngāue akoakó	Lahi o e kau ngāue akoakó	NA	2	1	N/A	2	3	
	2.2.1 Fakahoko ‘a e ‘Analaiso ‘o e Ngaahi Fiema‘u Ako Ngāué (TNA)	% ‘o e ngaahi Potungāue kuo feau ‘enau ngaahi fiema‘u vivilí	NA	NA	NA	NA	50%	50%	
	2.3.1 Fakahoko ‘a e founга ngāue ‘a e Kōmiti ki he Ngāué	Lahi ‘o e ngaahi sekitoa fo‘ou kuo fokotu‘u ‘enau Kōmiti Ngāue	NA	NA	NA	NA	1	N/A	

	2.4.1 Ngaahi polokalama ke poupou ki he ngaahi polokalama fakataukei ‘o e ngaahi sikolasipí	Lahi ‘o e ngaahi polokalama fakataukei‘ a e ngaahi sikolasipi kuo tali ka ‘oku ‘ikai ‘o e puleangá kuo kau atu ki aí	NA	NA	NA	NA	1	N/A	
3. Fakalakalaka ‘a e Fakahoko Fatongiá	3.1.1 Fakahoko ha ngaahi polokalama ke Fakalelei‘i ‘a e Fakahoko Ngāue	Lahi o e ngaahi polokalama/langa ngāue kuo fakahokó	NA	NA	3	N/A	1	4	
	3.1.2 Fakahoko ha ngaahi Ngāue ke langa‘i hake ‘a e tu‘unga fakahoko fatongiá ma‘a e kau taki PMS ‘a e ngaahi Potungāué	Lahi ‘o e ngaahi polokalama fakalakalaka ‘a e tu‘unga fakahoko ngāué kuo fakahokó	1	4	2	N/A	2	3	
	3.2.1 Fakahoko ha vakai‘i ‘o e tu‘unga ‘oku fakahoko‘aki ‘e he Ngaahi Potungāué ‘a e PMS	Lahi ‘o e Ngaahi Potungāue ‘oku ngae lelei ai ‘a e PMS	NA	22	23	N/A	19	23	
	3.2.2 Tuunga o e PMS kuo fakahokó kuo līpooti fakatau atu ki he ngaahi kupu fekauakí	Lahi ‘o e ngaahi Potungāue ‘oku nau ha ngaahi līpooti fekau‘aki mo kinautolu	NA	22	23	N/A	19	23	
	3.3.1 Fokotu‘u ha ngaahi founiga ke malava ‘e he ngaahi potungāue‘ o leva‘i fakaloto‘i	Lahi ‘o e ngaahi founiga leva‘i kuo fokotu‘ú/fakahokó	2	NA	NA	N/A	1	1	

	potungāue ‘a e fakahoko fatongia ‘enau kau ngāué								
	3.3.2 Tokoni‘i ‘a e pule‘i ‘i he tu‘unga “Vakai Fakalūkufuā” ‘o e ngaahi ola PMS ‘i he faka‘osinga ‘o e Ta‘u Fakapa‘angá	% ‘oku fakafiemālie ‘a e OMC	NA	80%	NA	N/A	80%	100%	
	3.3.3 Lipooti ‘a e olá ki he ngaahi ma‘u mafai fekau‘akí (APRA, Komisoni, Kapineti)	Lahi ‘o e ngaahi fokotu‘u kuo fokotu‘u atu mo tali/kuo fakatokanga‘i ‘i ha Ta‘u Fakapa‘anga	NA	3	3	NA	1	6	
	3.4.1 Fa‘u ha ngaahi ngāue mo ha ngaahi polokalama ngāue ki he ngaahi langa ngāue ke Fakalelei‘i ‘a e Founga Ngāué	Kuo tali ‘a e polokalama ngāué	1	Tu‘utu‘u ni KOMIS ONI Fika.69 6	NA	1	1	2	
	3.4.2 Fakahoko ‘a e Mape‘i ‘o e ngaahi ngāue faka‘ahó ko ha fakava‘e ke toe lelei ange ai ‘a e fakahoko fatongia‘ a e Potungāue	Lahi ‘o e ngaahi potungāue kuo ‘osi maau ‘enau ngaahi mape ‘o e ngaahi ngāue faka‘ahó	NA	NA	7	7	4	14	
	3.4.3 Fakahoko ‘a e Konifelenisi Fakatau	Lahi ‘o e ngaahi potungāue ‘oku kau maí	NA	NA	NA	NA	8	N/A	

Komisoni Ngāue Fakapule‘anga – Lipooti Fakata‘u TF 2019 / 2020

	ki he Ngaahi Founga Ngāue Lelei Tahá							
	3.4.4 Fakahoko ‘a e Māhina Ngāue Fakapule‘angá (Fakamu‘omu‘a ‘a e Kakaf)	Lahi ‘o e ngaani Potungāue/ kautaha ‘oku kau maí	NA	NA	NA	19	16	19
	3.4.5 Fakahoko ‘a e ‘Aho Ngāue Fakapule‘angá	Lahi ‘o e ngaahi Potungāue/ngaahi kautaha ‘oku kau maí	NA	NA	NA	NA	16	N/A
	3.4.6 Fakahoko ‘a e langa ngāue ki he ngaahi Ako Ma‘olungá	Ngaahi langa ngāue kuo fakahoko fakata‘ú	NA	NA	NA	NA	1	N/A
4. Ngaahi Ngāue ki hono Tokangaēkina a e kau ngāuē	4.1.1 Fakalelei‘i’ a e ngaahi ngāue poupou ki he Komisoní	% ‘o e fiemālie pe fu‘u fakafiemālie ‘aupito	50%	Fakakak ato ‘e he OD	NA	113% (Savea ‘a e OD tu‘unga ‘i he vaha‘a ‘o e 1-4)	Tuunga tatau pē pe kuo hiki hake	113% laka hake ‘i he fakafie mālie
	4.1.2 Ngaahi keisi kuo fakahū atu mei he ngaahi potungāué ‘oku tonu pea taimi lelei	% ‘o e ngaahi keisi kuo mohetolo koe‘uhi ‘oku ‘ikai kakato ‘a e fakamatalá	si‘i hifo ‘i he 7%	si‘i hifo ‘i he 6%	si‘i hifo ‘i he 5%	si‘i hifo ‘i he 5%	Less than 10%	10%
	4.1.3 Ngaahi keisi kuo fakahū atu ki he Komisoní ku tonu pea taimi lelei	Fakafehoanaki ‘o e ngaahi keisi kuo talí vs ngaahi keisi ‘ikai ke talí	98/2	98/2	95/5	97/3	80/20	97/3
	4.2.1 Fakahoko ‘a e ngaahi ngāuē ‘i loto ‘i he ‘aho ngāue ‘e 2	% ‘o e ngaahi ngāue kuo fakakakatō	N/a	NA	100%	100%	80%	100%

	4.2.2 Tufa atu ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni ‘i loto ‘i he ‘aho ‘e 3	% ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni kuo tufa atu ‘i loto ‘i he ‘aho ‘e 3	100%	100%	100%	73%	90%	93%	
	4.2.3 Fakataha HR fakakuata mo e kotoa ‘o e kau taki HR	Lahi ‘o e ngaahi fakataha ‘a e kau taki HR na‘e lava ke fakahokó	1	1	2	2	4	6	
	4.3.1 Tauhi pea faipau ki he ngaahi taimi fakapotopoto fekau‘aki mo e ngaahi fakakikihi, läunga mo e tautea	% ‘o e ngaahi vā tamakimo e läunga (founga)	100%	NOA	100%	1	1	1	
		% ‘o e ngaahi keisi tautea na‘e ngāue ki ai fakatatau ki he fokotu‘utu‘ú mo e taimí	NOA	100%	100%	1	1	1	
	4.4.1 Fakafaingofua‘i ‘a e kamata ‘o e vahe‘i atu ‘o e fa‘unga HR	Lahi ‘o e ngaahi potungāue i he alepau ki he polokalama kamata	0	1	19	19	2	19	
	4.5.1 Fau ‘a e palani mo e sīpinga ke ngāue‘aki ki he aleapau	Tali ‘a e faunga /fakahinohino ki he aleapau	Fakatata u ki he taumu‘a	Fakatat au ki he taumu‘a	Fakatatau ki he taumu‘a	Fakatatau ki he taumu‘a	1	Fakatat au ki he taumu‘a	
5. Vakai Fakalükufua	5.1.1 Fa‘u pea fuofua ngāue‘aki ‘a e palani M&E ‘a e KOMISONI	Lahi o e ngaahi ngāue M&E kuo fakakakatō	4	5	6	7	4	7	
	5.1.2 Siofi pea sivi‘i ‘a e ngaahi ola hā kitu‘a ‘a e KOMISONI ‘oku hā ‘i he CP & AMP	Ke ‘i he tu‘unga fakamuimui taha ‘a e M&E pea fakahū atu ki he Palani Fakafonuá ‘i hono taimi	Kuo fakakaka to	1	1	1	3	3	

		Fakahū atu ki he CEO ‘a e līpooti fakakuata ‘o e M&E	-	1	1	1	3	3	
		Fakahū atu ki he CEO ‘a e Līpooti Fakata‘u ‘o e M&E	1	-	Kuo fakakak ato	NA	1	1	
5.2.1 Fakahoko ha toe vakai‘i fakangāue‘anga ‘o e LM	Lahi ‘o e ngaahi vakai‘i fakaēngāue‘anga kakato kuo fakakakato	2	-	-	NA	4	2		
	Lahi ‘o e vakai‘i fakakonga kuo fakakakatō	4	7	6	3	4	22		
5.3.1 Siofi ‘a e ngaahi lakanga ‘atā ‘i he ngāue fakapule‘angá mo e fakamole ki he kau ngāué	Līpooti fakakuata kuo fakahū atu ki he CEO fekau‘aki mo e ngaahi lakanga ‘atā mo e ngaahi lakanga mahu‘ingá	1	1	1	1	4	4		
5.4.1 Fakahoko ‘a e palani fetu‘utaki pea fakakau mai ‘a e ngaahi kupu fekau‘akí	Lahi ‘o e ngaahi ngāue fetu‘utaki kuo fakakakatō	4	4	4	3	12	15		
	Lahi ‘o e ngaahi savea kuo fakakakato pea ‘analaisó	2	2	NA	3	4	7		
5.5.1 ‘Analaiso ‘o e ngaahi fakamatala	Fa‘u ‘a e fuofua palani ‘analaiso ‘a e KOMISONI	20%	20%	NA	20%	100%	60%		
	Lahi ‘o e līpooti ‘analaiso kuo fakahū atu ki he CEO	-	-	NA	NA	2	2		

6. Vāhenga	6.1.1 Toe vakai‘i ‘o e Fakakalakalasi ‘e he Ngāue Fakapule‘angá ‘a e ngaahi Lakangá	Kakato a e COP pea tali e he Kapinetí	5%	5%	NA	NA	100%	100%	
	6.2.1 Fa‘u ha Fa‘unga Fakahoko Lelei ‘o e Ngāue‘ a e Ngāue Fakapule‘angá	Kakato ‘a e CF pea tali ‘e he Kapinetí	5%	80%	50%	5%	100%	100%	
	6.3.1 vakai‘i mo toe vakai‘i	% ‘o e ngaahi lakanga kuo kakato hono vakai‘i	51	51%	100%	100%	100%	100%	
		% ‘o e ngaahi lakanga kuo kakato hono toe vakai‘i	51	51%	100%	100%	100%	100%	
	‘I he tu‘unga fakamuimui tahá ‘a e faile komipiuta ki he Me‘afua‘ o e Fakahoko Fatongiá	Ongoing		Ongoing	Ongoing	1	Ongoing		
	6.4.1 Oatu a e ngaahi ngāue fakasekelitali ki he kulupu ngāue	tali a e miniti APRA	0	1	3	NA	3	4	

Polokalama 1 – Pule'i

- Fakahū atu a e Lipooti Fakatau ki he TF 2018/19 ki he Kapineti mo e Fale Aleá.
- Tauhi aipē 'a e fakalakalaka 'a e PMS 'a e Komisoni i he 100% ki he kuata fakamuimui e uá.
- Na'e faipau ki he kotoa 'o e ngaahi fiema'u palaní, hangē ko e Palani Ngāue, Palani Pule'i Fakata'u, Palani ME mo e Palani Fakatau Fakata'u.
 - 'Oku hokohoko atu aipē 'a e lelei ange 'a hono leva'i 'a e ngaahi ngāue fakapa'angá pea 'oku ma'ulalo taha ai 'a e feunuaki 'a e patiseti 'a e KOMISONI i he kulupu 1, fakataha mo e faipau ki he ngaahi tu'utu'uni fakataú (fakaikiiki' i he va'a fakapa'anga 'i lalo)
- Ngaahi keisi fakamaau'anga fakapotungāue 'e 4 kau ai 'a Claude Tupou mo Mahe U Tupouniuia. Lusia Hui 'oku kei fakatalai hono tu'utu'uni, kuo kaniseli 'a e taha (Túiniua)
- Ongo keisi toe vakai'i faka-fakamaau'anga 'e 2– ola lelei 'a e taha (Eileen Fonua) kei fakatalai 'a Claude Tupou (ka na'e tuku mai 'a e tuutuuni 'I he taimi 'o e lipooti pea 'oku toe ola lelei mo ia ma'a e Komisoni)
- 'Oku kakato 'a e kau ngāue ICT mo e ongo lakanga ma'olunga 'e ua pea ongo lakanga ma'ulalo 'e ua
 - 'Oku hokohoko atu hono fakahoko 'a e ngaahi polokalama malu'i fakakomipiutá
 - Anti-virus Fakafo'ituitui: Ko e 90% 'o e ngaahi PC 'oku ngāue'aki ia 'a e polokalama komipiuta 'oku laiseni ESET pea ko e toenga 10% 'oku nau ngāue'aki ta'etotongi 'a e AVG
- Ma'u ngāue ki he TF 2019/2020;
 - Ma'u taimi: Fakafuofua ki he 70%
 - Tomui: 10%
 - Poaki Mālōlō: 19%
 - Folau Faka'ofisiale: <1%
- 'I he 'ene a'u ki he 'aho 30 'o Sune 2020 'oku fakangāue'i ai 'ehe 'Ofisi 'o e KOMISONI ha kau ngāue;
 - Taimi Kakato: 48
 - Lau 'aho: 2

- Na'e Kasete'i 'a e Ngaahi Tu'utu'uni 'a e Ngāue Fakapule'anga ki hono Ngāue'aki 'a e Mitia Fakasosialé 2020 'i he malumalu o' e Ngaahi Tu'utu'uni Faka'ulungaanga 'a e Ngāue Fakapule'angá. Ko hono fakanofo o e kau CEO e fā (4);
 - CEO, Ako mo e Ako Ngāue
 - CEO 'o e Komisoni (toe fakanofo)
 - CEO ki he Toutai (toe fakanofo)
 - CEO ki he Fefakatau'aki mo e Fakalakalaka Faka'ekonomika

Tali 'e he Kapineti:

- Fakapale ko e ola 'o e PMS ki he 2018/2019;
- Patiseti ki he fakaale PMS ki he 2019.2020
- Fakakalakalasi o e Ngaahi Lakanga I he Ngae Fakapuleanga (COP) & Fakahinohino ki he Ngaahi Tala Fatongia; (Tokoni fakapatiseti)
- Vāhenga ma'a e CEO MOH 'i he ngaahi fatongia fekumi ki he faito'o 'o e ngaahi fokoutua
- Monū'ia mālōlō mei he Covid 19 ma'a e kau ngāue laine mu'a
- ngaahi tuutuuni makehe 'e 7 fekau'aki mo e mo e mālōlō koe'uhī ko e fakataputapui (kole 'e 3)
- Ngaahi Monū'ia 'e 13 (kole e 13 ki kapineti)
- Process flowcharting (administrative)
- Recruitment freeze (joint with MOF)
- hiki 'a e CEO MOFA ki he kulupu 2
- Fakatonutonu ki he Lao Komisoni ke 'i ai ha Komisiona

Ko e kautaha Langa Five Star oku nau fakahoko a e fakaleleii o e Ofisi o e Komisoni a ia nae maumaui e he Saikolone ko Gita.

- I he ene au ki he ahō 30 o Sune, 2020 ko e koloa fakakātoa nae fakataú oku mahuinga ia ki he ;
 - Fakakātoa o e ngaahi koloa >\$500: \$66,634.23
 - Fakakātoa i he Lēsisita Koloa: \$406,181.11
- Tokoni ki he hiki 'a e 'Ofisi 'o e KOMISONI mei he Tungi Colonnade ki he 'ofisi fo'ou 'i he Pacific Timber and Hardware, Hala Taufa'ahaú 'i he 'ahō 3' o Siulai, 2020.

Ola Hā Kitu'a 1 – Founga Tataki, Tu'utu'uni Ngāue mo e Pule'i Fakaēngāueanga

Faitu'utu'uni 'oku hōhoamālie, taefilifilimānako pea aonga

Pule'i mo e Tu' utu' uni Ngāue

'I he faka'osi'osinga 'o e 'uluaki kuatá, na'e pekia ai á e 'Eiki Palēmia Mālōloó, Hon Samuela 'Akilisi Pohiva 'i he 'aho 12 'o Sepitema 2019. Na'e hoko 'eni 'i he 'aho na'e 'osi fokotu'utu'u ke feme'a'aki ai 'a e Fale Aleá 'i he ngaahi lipooti fakata'u 'a e Komisoni 2017/2018 mo e ngaahi lipooti kim'u'a ai pea na'e toloia ia. Na'e fakahoko 'a e teuteu ki he Me'afaka'eikí Fakapule'angá 'i he uike 'e 2 nai pea na'e kau ai foki mo e 'aho mālōlō fakapule'anga. Na'e 'i ai 'a e ngaahi fakamole ta'e'amanekina 'i he teuteu'i 'o e matai'i'akau ki he me'afaka'eikí, ngaahi papa mo e ngaahi teuteu kehekehe, vahe ngāue tu'ataimi mo e me'atokoni ma'a e kau ngāue 'a ia na'a nau ngāue lolotonga 'a e mālōlō fakapule'angá mo e ngaahi houa hili 'a e houa ngāué koe'uhí ko e teuteu ki he me'afaka'eikí. Koe'uhí ko e mahino 'e liliu Pule'angá na'e toe fakatatali leva hono faka'osi 'o e ngaahi ngāue hangē ko e fakangāue'i mo hono fakanofa ha kau Pule Ngaue (CEO); ngaahi meá fekau'aki mo e fakahoko fatongia 'a e kau Pule Ngaue (CEO) mo e ngaahi me'a kehe.

'Oku kau 'i he ngaahi makamaile na'e a'usia 'a:

- Hono fakakakato 'o e ngāue fakasekelitali 'a e 'Ofisi ki he fili 'o ha kau ngāue fakapule'anga kenau hoko ko e kau mēmipa 'o e Poate Vāhenga Mālōlō mei he Ngāué pea na'e hoko ia 'i ha ngaahi lau uike ó fakakakato ki he 12 o Sepitema 2019;
- Ko hono fakanofa 'o e Sea e Komisoni, Mr. Simione Sefanaia, Tokoni Sea, Mr. Sinilau Kolokihakaufisi pea mo e taha 'o e kau Komisiona ko Dr. Taniela Fusimalohi 'i Fepueli 2020 'a ia ko e kakato ia 'a e kau Komisiona.
- Ko hono tali 'o e fa'unga Fakakalakalasi 'o e Ngaahi Lakangá 'e he Kapinetí (COP) 'i Nōvema 2019, kae pehē ki he fotunga foóu 'o e tala e ngaahi fatongiá pea mo e fakahinohino ki hono ngaeáki 'e he Komisoní 'i Tisema 2019 'a ia ko e kakato ia 'o e taha e fiemaú ki he tokoni fakapatiseti ó fou í he Joint Policy Reform Matrix (JRPM);
- Ko hono fa'u, tali mo e kāsete'i 'o e ngaahi tu'utu'uni makehe 'e valu ma'a e kau ngāue fakapule'angá fekau'aki mo e Koviti 19 'a ia 'oku ala ngāue'aki ki he kau ngāue 'i he Tépile 2;
- Ngaahi fokotu'u tu'utu'uni ngāue 'e fitu (7) kehe na'e tali fekau'aki mo e ngaahi monuía koe'uhí ko e Koviti 19 (Hāhāmolofia, Fakatu'utāmaki, Pekia)
- Ngaahi monuía fakapaánga ki he fakahoko fatongia PMS 'a ia na'e tali 'e he Pule'angá 'i Tisema mo Fepueli pea na'e totongi atu ha ngaahi pa'anga ki ai;
- Ko hono tali é he Komisoní o e Ngaahi Tu'utu'uni ki hono Ngāue'aki o e Mitia Fakasosiale maá e Ngāue Fakapuleangá 'i Sune 2020;

- Ko hono fa'u 'o e ongo tu'utu'uni ngāue fekau'aki mo e Fakakina Fakalielia mo e Ngāue Kākā 'i he Ngāue Fakapule'angá.
- Ko hono tali 'e he 'Eiki Palēmiá 'a e Lipooti Fakataú á e Komisoni 2018/2019 'i Tisema 2019
- Fakanofo 'o e kau 'Ofisa Pule Ngāue (CEO) 'e 4, ma'a e Potungāue Ako mo e Ako Ngāue, Komisoni Ngāue Fakapule'angá, Fefakatau'akí mo e Fakalakalaka Faka'ekonōmiká mo e Toutaí; ko e toko ua ai ko e toe fakanofo pē
- Ngaahi fokotuú kehe ki he Kapinetí fekau'aki mo ha ngaahi 'eke monū'ia 'e 13, ngaahi fakamatala pisinisi 'a e ngaahi MDA, ngaahi founa ke fakasi'isi'i ai 'a e fakamole 'a e pule'angá, fakatonutonu ki he Lao Ngāue Fakapule'angá (Fakahiki 'o e Sekelitali ki Mulí mo e Kau Komisiona Talifaki)

Ngaahi Me'a 'a e Komisoni

Ko e fakanofo 'o e Sea 'o e Komisoni, Tokoni Sea pea mo e Komisiona é taha ne hoko ai ke kakato ai 'a e Kau Komisoni 'i Fepueli 2020. 'I he konga loto 'o Ma'asi ne toe fakanofo pe ai mo e Pule Ngaue 'o e Komisoni, Dr. Lia Maka 'a ia ko 'ene toe foki mai ia 'i he'ene teemi ua (2) 'i he 'Ofisi 'o e Komisoni.

Ne 'iai e ngaahi pepa Kapineti 'e tolu ngofulu (30) ne fakahū 'o tali kakato (100%) í he tu'utu'uni Kapineti.

Ne kau heni 'a e:

- Totongi e ngaahi fakapale ki he kau Ngaue Fakapule'anga ki he ta'u fakapa'anga 2018/2019;
- Patiseti 'o e Ngaahi Fakapale ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020
- Fa'unga fakakalakala 'o e ngaahi Lakanga (COP) pea mo e fotunga fo'ou 'o e Tohi Tala Fatongia (Job Description) mo hono tohi fakahinohino; (Budget support trigger)
- Monu'ia makehe 'a e Pule ngaue 'o e Potungaue Mo'ui koe'uhiko 'ene taukei ngaue makehe 'i he mo'ui.
- Ngaahi monu'ia ki he pekia mo e fakatu'utamaki ma'ae kau ngaue laine mu'a he Koviti 19.
- Ngaahi tu'utu'uni ngāue 'e valu (8) kehe fekau'aki mo ha ngaahi faka'atā koe'uhiko e Koviti 19 (3 submissions)
- Monu'ia vahé Penisoni 'e hongofulu ma tolu (13) – (Pepa Kapineti 'e 13)
- Polokalama Komipiuta 'oku 'otometiki hono fakahū ki ai e ngaahi ngaue. (Flowcharting)
- Ko hono ta'ofi fakataimi 'o hono fakangaue'i (Kau fakataha mo e Potungaue pa'anga)
- Fakahiki 'o e Sekelitali ki Mulí ki he Kulupu ua (2) 'o e Ngaue Fakapule'anga.
- Ko e toe fakalelei mo e ngaahi fakatonutonu ki he Lao 'o e Komisoni
- Fakanofo 'o e kau Pule ngaue 'e toko fā (4) – (Pepa Kapineti)

Ne fe'unga mo e ngaahi fakataha 'a e kau Komisoni 'e nima valu (58) pea tufaki e ngaahi pepa 'e taha taha (11) 'o e ngaahi keisi. Óku holo eni mei he keisi 'e 1002 'I he 2018/2019 mo e fakataha 'e ono noa (60) pea mo e pepa ne tufaki 'e uoua (22).

Ko e fika 'o e ngaahi keisi kuo tali ne holo ia 'o peseti 'e fitu ono (76%) fakatatau ki he peseti 'e valu fā (84%) ne tali 'I he 22018/2019. Ko e tali 'o e fa'unga fakalakalasi 'o e ngaahi lakanga (COP) ki he fakangaue ne kamata ia 'iSanuali 2020 'a ia ne fakatatau ia ki he fa'unga fakalakalasi ko eni 'o e ngaahi lakanga. Ko e ngaahi keisi ne 'ikai tali mo to e tolo i ne tupu ia mei he liliu ko éni.

Fakangāue'i 'o e Kau 'Ofisa Pule Ngāue mo e leva'i 'a e fakahoko fatongia

Ne fokotu'u e kau Pule ngāue 'e toko fā (4) lolotonga e vaha'a taimi ngaue ko eni. Ko e kau Pule ngāue 'e toko fā (4) ko e toko ua (2) ai ne toe fakanofo kinaua ki he lakanga pe 'o e Pule ngāue.

Ko kinautolu eni:

1. Dr. Tangikina M. Steen, 'Ofisa Pule Ngāue ki he Ako mo e Ako Ngáue kamata lau mei he 'aho 11 'o Nōvema, 2019
2. Dr Lia Maka, CEO ki he Ófisi ó e Komisoni kamata lau mei he áho 16 o Maasí, 2020
3. Dr Tuíkolongahau Halafihi, CEO ki he Toutaí kamata lau mei he 'aho 18 'o Sune, 2020
4. Ms Distaquen Pele Tuihalamaka, CEO ki he Fefakatau'aki mo e Fakalakalaka Faka'ekonimiká kamata lau mei he 'aho 23 'o Ma'asi, 2020

Ne hoko 'a e kuata hono tolu (3) mo e fā (4) ko e taimi moúmoúa lahi ki he kau Pule Ngae koe'uhí ko e ngaahi faktaha mo e ngaahi ngaue á e ngaahi komiti fengae'aki fekau'aki mo e Koviti 19. Ne lava e ngaahi faktaha 'a e kau Pule Ngāue 'e ono (6) 'a ia ne lahi hake ia 'i he ngaahi faktaha 'e fā (4) ne palani ki he ta'u fakapa'anga. Ne 'ia i e tokanga lahi ki he \$60 miliona mole 'i he patiseti, ngaahi palani fakata'u mo e palani fakata'u 'e tolu (3) ke kakato ia ki Fepueli 2020, pea mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue fekau'aki mo e fakangaue'i 'o e kau ngaue, ngaahi folau, mitia fakasosiale pea mo e Fakakina fakalielia.

Ko e vakaií e ola ngaue PMS 'o e kau Pule ngāue 'oku hā ia 'i he konga Polokalama tolu (3) 'a ia ko e tafa'aki Fakalakalaka ki he Fakahoko fatongia 'a e Ngāue Faka-Pule'anga.

Ngaahi Founga Tautea mo e Founga Ngaue kihe Va Tamaki

'I he kuata ko 'eni na'e fakatokanga'i ai 'oku lahi 'a hono maumau'i koia 'a e Tu'utu'uni ngaue faka'ulungaanga 'o tautaufito ki he nofo ta'epoaki mei he ngaue. Na'e lahi 'a e ngaahi ngaue na'e fakahoko ke fai ha mateuteu ki he keisi Fakamaau'anga fakapotungaue 'e ua (2) 'aia 'oku lolotonga fai e ngaue kiai pea 'oku 'iai mo e keisi fo'ou 'e ua (2). 'Oku kau kiai mo hono to e siofi fakalao 'a e keisi 'e ua (2) ke fakalelei'i. Na'e kakato 'a hono siofi fakalao 'a e keisi 'e ua (2) 'i he Fakamaau'anga fakapotungaue 'o malohi ai 'a e Komisoni. Na'e fakahoko é he Komisoni ha tokoni fekau'aki mo e tu'utu'uni 'e tolu (3) ki he 'Ompatimeni 'a ia na'e ola lelei ai 'a e tu'utu'uni 'e taha.

Lipooti Fakata'u

Ko e Lipooti Fakata'u ki he ta'u fakapa'anga 2018/2019 na'e kakato mo tali mei he 'Eiki Palemia 'i Tisema 2019 pea kuo 'osi tali mei he Falelea. Ko e fuofua taimi 'eni ke kakato ai 'a e Lipooti fakata'u 'e ua (2) 'i he ta'u 'e taha 'o makatu'unga 'a e liliu ko 'eni mei he liliu koia 'a e taimi ke fakakakato ai 'a ngaahi Lipooti Fakata'u mei Me ki Sepitema 'o e ta'u kotoa pe.

Pule'i Fakalukufua

Mei he \$2,080,500 na'e tali áki á e patiseti ó e Komisoni, naé fakalakalaka á e tu'unga fakahoko fatongia fakapa'anga ki he peseti é 95% mei he peseti é 93% í he taú fakapa'anga kuo ósi. Ko e fakamole fakalukufua á e ófisi óku holo hifo ia ki he peseti é 84% fakatatau ki he peseti é 96% mei he ta'u fakapa'anga 2018/2019. Koe holo í he fakamole fakalukufua óku fekau'aki ia moe ngaahi uesia koe uhi ko e koviti 19.

Óku hokohoko lelei ai pe áe leva'i á e patiseti á ia óku ha ia í he holo á e pastiseti feúnu'aki mei he taha ono (16) í he taú fakapa'anga kuo ósi ki he fitu (7) í he taú fakapa'anga 2019/2020. Óku kei peseti é teau (100%) á e muimui á e Komisoni ki he ngaahi lao ó e fakatau lalahi. Koe fakaikiiki ó e fakamatala fakapa'anga óku ási ia í he konga nima ó e lipooti ko éni.

Ngaahi Polokalama Ngaue

Koviti19

Ko e kuata 3 mo e 4 naé lahi taha ai á e feúnuaki holo á e ngaahi fokotuútuú ngaue koe úhi koe koviti 19 á ia naé hoko ai hono tapuni étau kauáfonua. Naé iku eni ki he tapuni uike ua á e ngaue Fakapule'anga ó kamata ia mei he áho 23rd Ma'asi ki he áho 6 ó Épeleli.

Í he mahina ko Épeleli mo Me, naé tali é he Komisoni mo e Kapineti á e ngaahi tu'utu'uni makehe. Koe vaha'a taimi femouékina eni, naé lele ai mo e ngaahi fakataha á e ngaahi komiti fengae'aki felaveí moe koviti 19 ta tu'o lahi, fakataha moe ngaahi ngaue fakataha á e kau Pule Ngaue moe kau ngaue HR.

Koe ngaahi tu'utu'uni makehe koéni óku kau ki ai á e kau ngaue é toko teau ono ngofulu (160) naé tuku vaka í muli, tupunga mei he tapuni étau kauáfonua. Naé fai mo e ngaue ki hono fakamahino á e kau ngaue fiema'u vivili.

Fehikitaki ki PTH

'I he fakaósinga á e ngaahi ngaue ki he taú fakapa'anga 2019/2020, naé fehitaki ai á e Komisoni kihe ófisi fakataimi í he Pacific Timber and Hardware (Paradise Holdings). Ko e ngaue ki he fehikitaki koéni naé feúnga move uike é ua (2) mo e konga koeúhi ko e ngaahi naunau lalahi nae kau í hono fetuku moe ngaahi faile á e kau ngaue fakapule'anga. Naé kakato á e fehikitaki ki PTH í he áho 1 Siulai 2020. Í he taimi tatau, óku lolotonga lele á e ngaue ki hono fakalelei á e ófisi Komisoni á ia naé uesia mei he matangi ko Gita.

‘I he fakalavalava ‘o e ngaahi ngaue ki he ta’u fakapa’anga 2019/2020, na’e hiki ai e ‘Ofisi ‘o e Komisoni ki he konga ne teuteu ‘e he falekoloa ‘o e Pacific Timber and Hardware pe Paradise Holdings. Na’e fe’unga mo e uike ‘e ua (2) mo e konga hono fakama’opo’opo ‘o e ‘u faile mo e ngaahi naunau ke fetukutuku. ‘I he ‘aho 1 ‘o Siulai, 2020, ne maau malie ai e fetukutuku ki he PTH. ‘I he taimi tatau, ne kamata aipe mo hono fakalelei’l e ngaahi maumau ne hook ki he ‘Ofisi ‘o e Komisoni ‘I he ‘Ofisi ‘o e Palemia.

Kau Ngaue

‘I he kamata ‘a e Kuata 1 mo e 2 ‘o e ta’u fakapa’anga 2019/2020, naé fe’unga mo e toko nima ngofulu (50) ‘a e kau ngaue, pea holo ‘aki ‘a e toko fitu (7) ki he toko fangofulu-matolu (43) ‘i he faka’osinga ‘o Sune. ‘I he toko fitu ko’eni, na’e folau aka atu ai ‘a e toko tolu(3) moe lakanga tu’u ma’u ‘e fa (4) na’e te’eki ke fakafonu ‘o kau ai ‘a e Talekita ki he tafa’aki lao, ‘Ofisa Lao, moe Tokoni Sekelitali Ma’olunga ‘e ua. Koe ‘uhí koe Koviti 19 na’e ‘ikai ke toe fakangaue’i mai ai ha kau ngaue ‘ofa mei he AVI moe VSA. ‘I he kamata ‘a e ta’u fakapa’anga, na’e toko nima ‘a e kau ngaue lau ‘aho, pea ‘i he faka’osinga ‘o Sune na’e holo hifo eni kihe toko ua (2) koe ‘uhí ko e ngaahi faingamalie ngaue kehe mo e aka na’e ma’u ‘e he ni’ihi ko éni.

Koe mole lahi ki he Komisoni á e puke fakafokifa á Salote Vuki, koe Tokoni CEO, í Sune, á ia naé hoko ai pe ó sií pekia í Ókalani í he áho 12 Siulai. Koe pole é taha ko e to e fakasio ha kau ngaue taukei óku nau lava ó fakafonu á e ngaahi lakanga áta á e ófisi. Óku kau á e pole koéni ki hono fakalahi á e fakamole k ihe toutou tu’uaki á e lakanga, pea toe fakalahi nagaue kihe kau ngaue lolotonga.

Va’ā Ma’u Fakamatala, Fetu’utaki mo e Tekinolosia

Na’e faka’ilonga’i e vaha’a taimi koéni, ‘aki ‘a e ngaahi palopalema fakatekinikale ‘i he ngaahi meá ngaue fakafetu’utaki faka’initaneti. Makatu’unga ‘i he maumau e taha ‘o e ngaahi server, na’e uesia ai founa fakahoko ngaue ‘a e tafa’aki HR, lesisita moe faile. Tanaki ki ai, ‘a e ‘ikai ha tokotaha taukei fe’unga ke ne fokotu’u ha server fo’ou, na’e ‘uhinga mei ai e lahi ange ‘a e ngaahi houa ngaue ki hono fa’u mo fakahuu ‘o e ngaahi keisi. ‘I he hili mahina é 4, naé toki lava ke fokotu’u ai ha server fo’ou ‘o kamata ke haa mai ai ha ngaahi liliu ‘i he founa fakahoko ngaue.

‘Ikai ke ngata ai, ‘oku kei hoko pe ‘a e ngaahi palopalema fakatekinikale meihe kautaha Fetu’utaki ‘a Tonga (TCC) ‘a ia ‘oku ne tokanga’i mai ‘a e fetu’utaki telefoni moe ‘initaneti ‘a e ngaahi potungaue. Na’e toe uesia foki ai hení ‘a e ngaue ki hono tauhi tatau faka’ilekitulonika ‘o e ngaahi faile pea mo hono fakalelei ‘a e peesi ‘initaneti ‘a e Potungaue.

Neongo ‘a e ngaahi fakangatangata ‘i he Koviti 19, ka na’e lava hono fakamanatua e mahina ‘o e ngaue fakapule’anga í Sune, ‘i he letio, televisone pea pehe ki he fe’auhi fa’u vitio ‘a ia naé kau mai ki ai e Potungaue é 19 mei he Kulupu 1 pea moe 2 ‘a e Pule’anga.

Na'e ma'u foki moha ngaahi tokoni mei he ngaahi ngaahi hoa ngaue ki he fakalakalaka, ko e konga 'o e tokoni ki he patiseti hoko. Koe ngaahi 'elia lalahi é ua óku fakataumuá ki ai 'a e tokoni ni: 'a ia ko hono hokohoko atu hono poupou'i 'o e vahe 'a e kau ngaue fakapule'anga pea mo hono fakafou 'i he ngaahi ngaahi tu'utu'uni ngaue fo'ou pea mo e ngaahi tu'utu'uni kehe (fakamalohi fakaesino,)'

FAKATATĀ 6: FAKATAHA 'A E KAU PULE NGAUE 'I HE LOKI KONIFELENISI 'A E POTUNGAUE SITETISITIKA

FAKATATĀ 7: FAKATAHA E KAU TAKI NGAUE MO E KAU PULE NGAUE 'O E NGAACHI POTUNGAUE

Polokalama 2: Tokangaekina 'a e Kau Ngaue Fakapule'anga

Taukei

- Tu'unga Vahenga I, J, K, L (Kau taki ngaue ma'olunga kuo ma'u mata'itohi):**
 - Tu'unga Vahenga I 4%
 - Tu'unga Vahenga J 6%
 - Tu'unga Vahenga K 9%
 - Tu'unga Vahenga L 27%
 - Tu'unga Vahenga M 23%
- Vahevahe 'o e faka'ilonga ako:**
 - PHD 50% Fefine 50% Tangata
 - MA 63% Fefine; 37% Tangata
 - Post-graduate 79% Fefine; 21% Tangata
 - BA 57% Fefine; 43% Tangata
 - Diploma 70% Fefine; 30% Tangata
 - Certificate 60% Fefine; 40% Tangata
 - Secondary School Certificate 56% Fefine; 44% Tangata
 - 'Ikai ha faka'ilonga fakaako 24% Fefine; 76% Tangata

Tu'unga Faikehekehe

Kupu ua (schedule 2): 21%: 79 – Kulpu ulaki (schedule 1) 61%: 39
 Vahevahe taau a tangata mo fefine: (61%): (39%)
 Faka'avalisi ae tau motua he ngaue: 38
 Ta'u motua: 20-40 61%
 Kau ngaue l motu 19%: 84% Tongatapu
 % 'o e kau Pule Ngaue Fefine: 24%

Tūkunga 'o e kau Ngaue ihe aho 30 Sune 2020

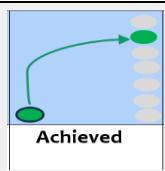
- Tokolahi fakakatoa 'o e kau ngaue (malumalu 'o e PSC): 4,135, koe hiki aki eni ae peseti 7% fakatatau kihe kau ngaue e 3,854 ihe tau fakapa'anga 2018/2019.
- Potungaue tokolahi taha: MET 30% (1261)
- Potungaue 'e tolu tupu vave taha: Palace 122%, AGO 117%, MORC 109%
- Potungue 'e tolu tokolahi taha ae kau fetongi kau ngaue: MOH 28%, MET 21%, Finance 14%
- Potungaue Tokosi'l taha: Ofisi Palasi 1% ihe tau hokohoko eni e ua
- Fetongi ae kau ngaue = 1%

Fe'unu'aki 'a e Kau Ngaue

- Tokolahi ae hu mai: 359
- Tokolahi ae nofo: 139
- Nague ki tu'a (Secondment toko nima (5) , oku holo aki eni ae peseti e 50% meihe tau fakapa'anga kuo osi.
- Fakafisi toko 12 - 41%
- Ma'u Vahenga malolo 7- 24%
- Fakangata ae fakhoko fatongia ihe uhinga fakafaito'o 3 - 10%
- Pekia lolotonga fakahoko fatongia 2 - 7%
- Kapusi meihe ngaue 4 - 14%
- Fakatae'aonga'i 1 - 3%

Ola 2 – Fakalakalaka ki he kau ngaue fakalukufua

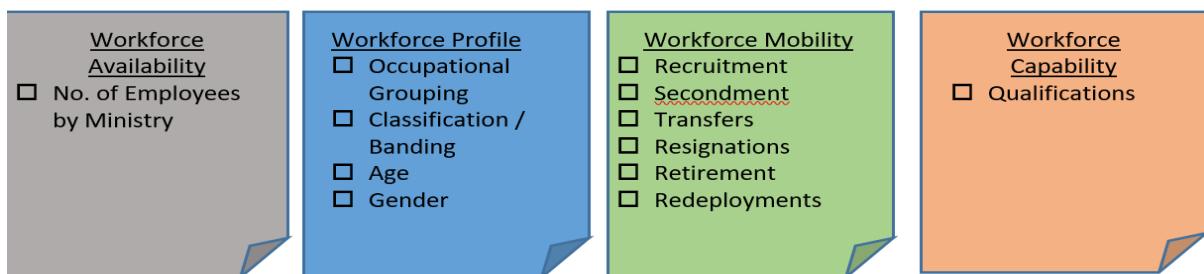
Fakatokolahi ‘a e kau ngāue ‘oku lavame’ā, lava mapule’i lelei pe a taau mo ako lelei ki he ngaahi lakanga taki ‘i he Ngaue Fakapule’anga pea mo e tafa’aki Tekinikale ke fakalakalaka ‘a e fakahoko fatongia

Ko e ‘elia lalahi ‘e ua na’e fakamamafa ki ai ‘a e Va’a Ngaue Fakalakalaka ki he kau ngaue. Ko e taha ki hono ‘analaiso ‘o e fakamatala ki he ngaue fakapule’anga; pea ko e taha leva ki hono fakahoko ‘o e Palani Fakalakalaka ki he Ngaue Fakapule’anga.

Na’e toe makehe ange ‘a e ngaue ‘a e Va’a Ngaue ni ki hono fakatonutonu mo muimui’i ‘a e ngaahi fakamatala ki he ngaahi Potungaue ‘o makatu’unga mei he ngaahi pole ne nau fehangahangai mo ia ‘i he ta’u kimu’ā.

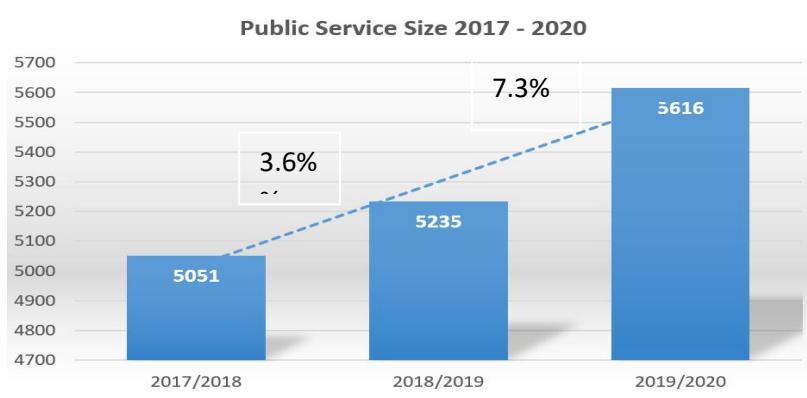
Neongo ‘a e ngaahi matavaivai hange ko e ‘ikai kakato ‘a e fakamatala, ka na’e malava pe ke fengaue’aki ‘a e ongo va’a pehee ki he ngaahi Potungaue ke fakatonutonu ‘a e fakamatala. Ko e lipooti ki hono ‘analaiso ‘o e fakamatala ne vahevahe ia ki he konga ‘e fa (4) ‘o e Palani Fakalakalaka ki he Ngaue Fakapule’anga;

Tokolahi ‘o e Kau Ngaue Fakapule’anga

Ko e Ngaue Fakapule’anga ‘oku vahevahe ia ki he Kulupu ‘e ua (2);

- Ko e Kulupu I ‘oku ‘i he malumalu ‘o e Komisoni Ngaue Fakapule’anga; Potungaue ‘e hongofulu ma fitu (17) pea mo e
- Kulupu II ‘i he malumalu mo e mafai ‘o e Falealea; Polisi Tonga, Tamate Afi mo e Pilisone, Kau Tau Malu’i ‘a ‘Ene ‘Afio pea mo e ‘Ofisi ‘o e ‘Atita Seniale.

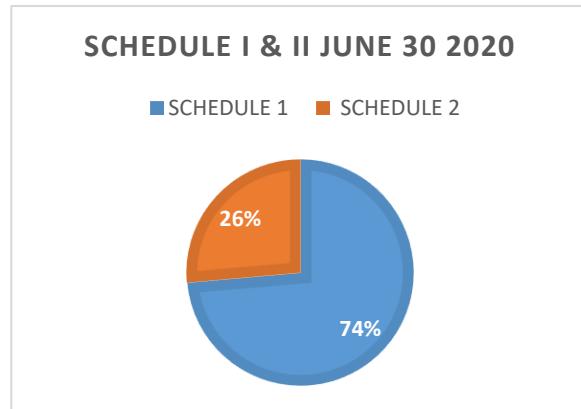
- Kau Tau Malu’i ‘a ‘ene ‘Afio ‘oku tokolahi taha ko e toko 604, pea hoko ki ai ‘a e kau Polisi ko e toko 487, Pilisone ko e toko 117 pea Tamate Afi ko e toko 115. Ko e ‘Ofisi ‘o e ‘Ompatimeni ‘oku tokosi’i taha ko e 22.
- Ko e fakakatoa ‘o e tokolahi ‘i he Kulupu I mo e II ‘i he ‘aho 30 Sune 2020 ko

e toko 5616, ‘a ia ko e tokolahī ‘aki ia ‘a e toko 381 pe ko e tupu 7.3% mei he 5235 ‘i he ta’u kuo ‘osi.

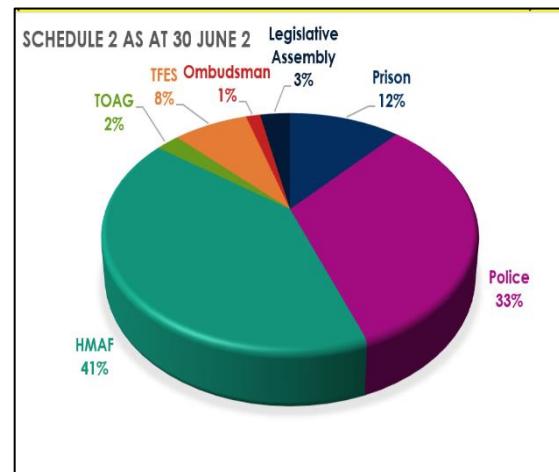
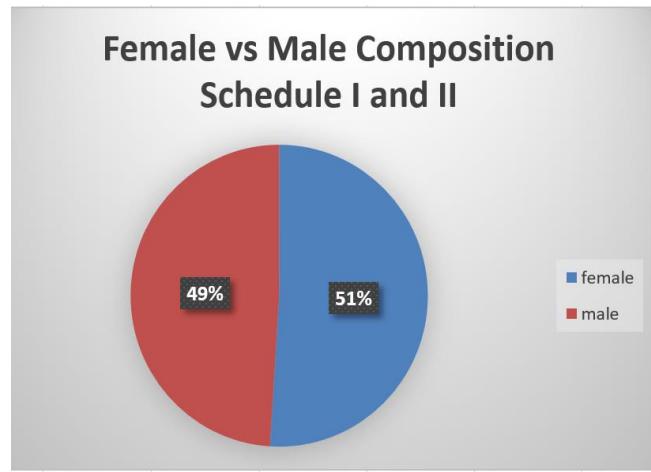
- Ko e tupu tokolahī ‘oku mei he Kulupu I ko e 7% pea 0.3% mei he Kulupu II.

FAKATATĀ 9: KULUPU I & II ‘I SUNE 2020

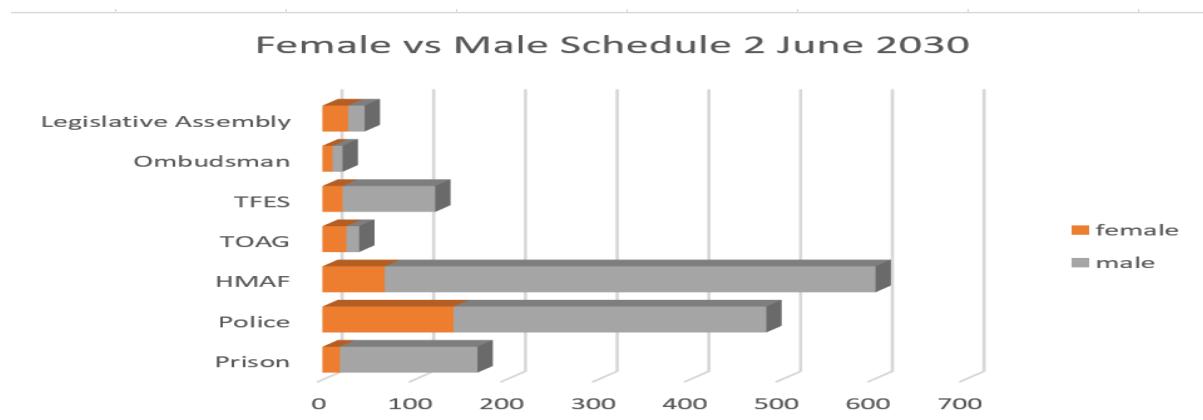
- Kei hokohoko atu pe ‘a e tokolahī taha ‘a e Kulupu 1 ‘aki ‘a e tupu 1% mei he ta’u fakapa’anga kimu’ā ki he 74% kae Kulupu 2 ne holo’aki 1% ki he 26%.
- Ko e fakafehoanaki ‘o e kau nguae fefine mo tangata ki he Kulupu II na’e 21%:79% (fefine: tangata) ‘o tokolahī ange ‘a e kau nguae fefine ‘i he ‘Ofisi ‘Atita Seniale ‘o 65%:35% pea Falealea ‘o Tonga ‘i he 61%:39%.

FIGURE 11: KULUPU II ‘I SUNE 2020

FAKATATĀ 10: VAHEVAHE FEFINE MO TANGATA

FIGURE 12: FEFINE MO TANGATA ‘I HE KULUPU II

Ko e lipooti ko ‘eni ‘oku fakamamafa pe ia ‘i he ngaahi Potungaue ‘i he Kulupu I ‘a ia ‘oku ‘i he malumalu ‘o e Lao Tu’utu’uni Ngaue Fakapule’anga.

Tokolahi ‘o e Kau Ngaue Fakapule’anga ‘i he Kulupu 1

Tokolahi Kau Ngaue Fakapule’anga

Ko e tokolahi ‘o e kau ngaue na’e toko 4,135 ‘i he faka’osinga ‘o Sune 2020, ‘a ia ko e tupu ia 7% ‘o e tokolahi ‘i he fakafehoanaki ki he ta’u fakapa’anga 2018/2019 ko e kau ngaue ‘e toko 3,854. Ko e tupu tokolahi taha eni ‘i he ta’u ‘e 5 kuo ‘osi.

Na’e ‘i ai ‘a e Tu’utu’uni Kapineti ke fakafonu kotoa ‘a e ngaahi lakanga na’e kei ‘ata (fakafuofua ki he lakanga ‘e 280) ‘i he’ene a’u ki he ‘aho 23 Fepueli 2020, pea ta’ofi kotoa ha toe fakangaue’i mo fakahu ha taha ngaue fo’ou ‘o kamata mei ‘Epeleli 2020 tukukehe ‘a e ngaahi lakanga ‘i he Potungaue Mo’ui, Ako mo e Ako Ngaue pea mo e Potungaue Ngaahi Ngaue Lalahi na’e fakamu’omu’a ia. Ko e hiki ko ‘eni ‘o e tokolahi ‘oku ha mahino mei ai ko hono fakahu ‘o e kau ngaue fo’ou ki he ngaahi lakanga na’e kei ‘ataa pea mo e fakalahi ‘o e kau ngaue ‘i he ngaahi Potungaue ‘e tolu ko ee kae tautefito ki he Ako.

‘Oku ha ‘i lalo ‘a e tupu ‘i he tokolahi ‘o e Ngaue Fakapule’anga ‘i he ngaahi Potungaue lolotonga ‘a e kuata ‘e 4 mei Siulai 2019 ki Sune 2020;

Fakatatā 13: Tokolahi ‘o e kau ngaue ‘i he Kulupu I

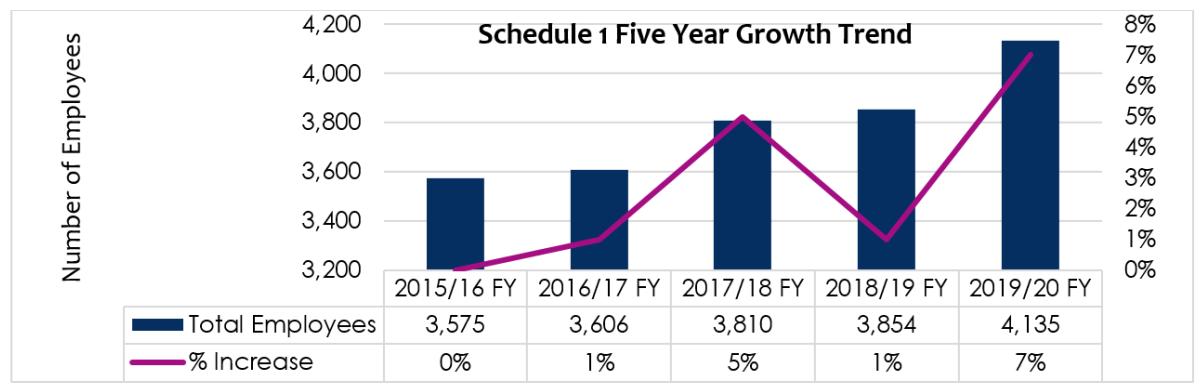
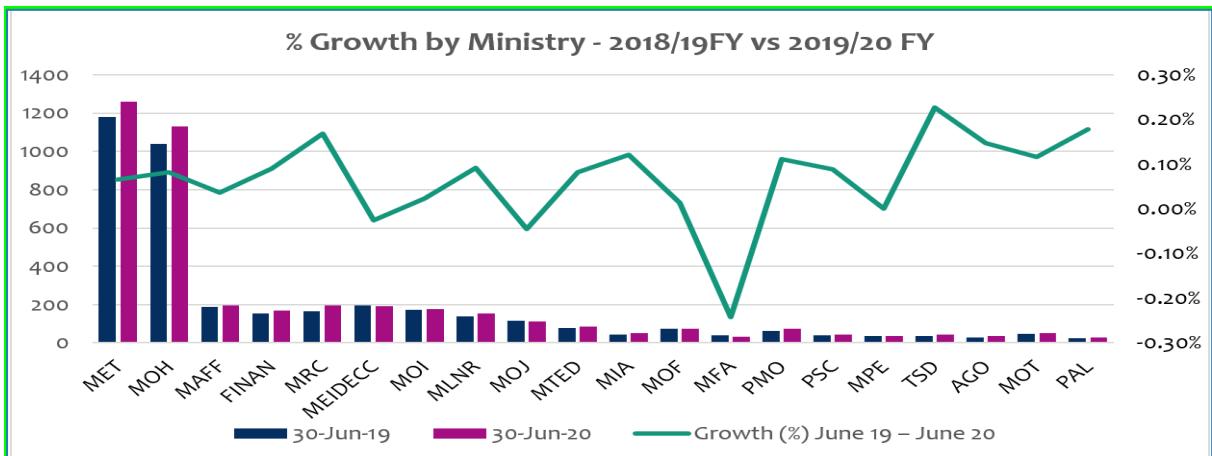

Figure 14: % ‘o e tupu tokolahi ‘i he Potungaue

'I he hokohoko 'o e ta'u 'e fa (4) kuo 'osi ko e ongo Potungaue lalahi pe 'a e Ako mo e Ako Ngaue pea mo e Potungaue Mo'ui. Ko e toko 92 'a e kau ngaue fo'ou ki he MOH pea hoko ki ai 'a e MET mo e toko 82, Tanaki Pa'anga mo e Tukuhau ko e toko 33, Fale Pa'anga mo e toko 15, Sitetisitika toko 10 pea 'Ofisi 'o e Palemia toko 8. Na'e holo'aki 'a e Potungaue ki Muli 'a e toko 8.

- ❖ Potungaue Tokolahi taha – MET (30%)
- ❖ Potungaue fika ua ki he tokolahi taha – MOH (28%)
- ❖ Potungaue tupu tokolahi taha – Potungaue Sitetisitika (0.23%),
- ❖ Potungaue lahi taha 'a e holo honau tokolahi – Potungaue ki Muli
- ❖ Potungaue Tokosi'l taha – Ofisi Palasi (0.7%) Potungaue Ki Muli – (0.8%)

Ko e Sitetisitika (TSD) na'e ma'olunga taha 'ene tupu 'i he lau % (0.23%) pea ko e Potungaue ki Muli na'e si'isi'i taha ko e (-0.24%) 'i hono fakafehoanaki ki he ta'u fakapa'anga kuo 'osi ko kinautolu na'e fika fa he tupu % ko e 0.12%.

Figure 15: Tokolahi 'o e kau ngaue 'i he Potungaue 2019/20

Fakamatala ki he Kau Ngaue

'I he konga ko 'eni', 'oku lave ai ki he ngaahi fakamatala fekau'aki pea mo hono fakakulupu 'o e ngaahi fatongia', fakakalakalasi 'o e ngaahi lakanga', ta'u motu'a' pea mo hono faikehekehe'i 'o e tangata mo e fefine' 'o e kau ngaue 'oku nau 'i he Potungaue 'i he Schedule 1 'i he taimi koeni.

Fakakulupu 'o e Ngaahi Fatongia

Ko e ta'u hokohoko eni 'e tolu (3 'a e kei tu'ukimu'a ai pe 'a e ongo kalasi lalahi koia ko e Ako' pea mo e Mo'ui' 'a ia 'oku fakafuofua ki he peseti 'e 58 (58%) 'o e ngaue fakapule'anga'.

Tepile 16: kulupu 'o e ngaahi fatongia mei Sune 2019 pea mo Sune 2020

	2019	2020
Kau Taki Ngaue	79	118
Kau Supavaisa	138	143
Kau ngaue 'i he mala'e 'o e Mo'ui	796	870
Kau Ngaue 'i he mala'e 'o e Ako	1142	1171
Human Resource	103	125
Tafa'aki fakakaungaue		
Finance	92	134
Kaungaue 'i he mala'e 'o e Pa'anga		
ICT professionals	50	62
Kau ngaue 'i he mala'e fakakomipiuta		
Administrative and Clerical	618	722
Kau ngaue faka'ofisi mo e kalake		
Legal	27	27
Kau ngaue 'i he mala'e fakalao		
Agriculture & Fisheries	116	122
Kau ngaue 'i he mala'e 'o e Ngoue mo e Toutai		
Kau ngaue 'i he mala'e fakatekinikale	271	311
Ngaahi mala'e kehe	422	330
FAKAKATOA	3853	4135

Kau ngaue he mala'e 'o e Ako 28%,

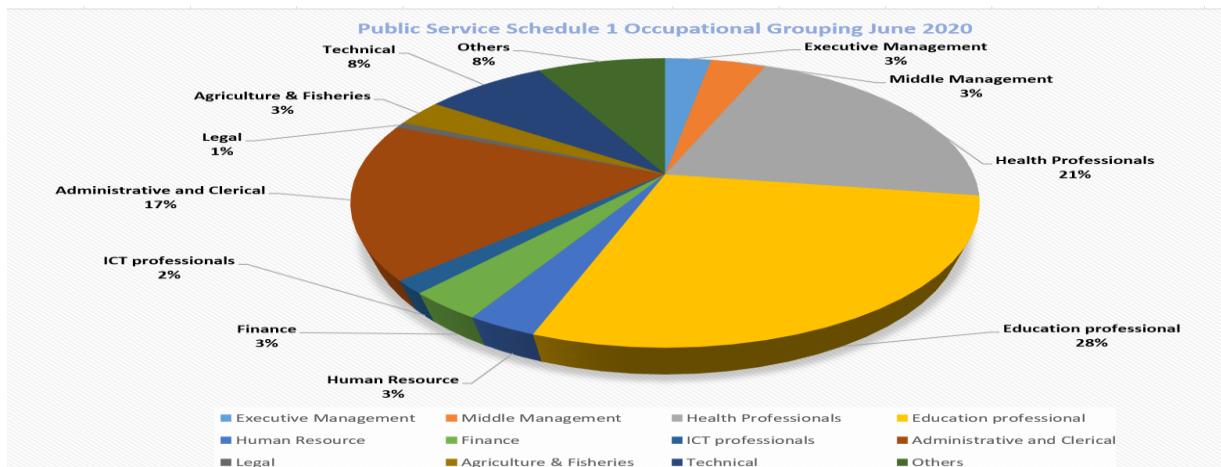
Kau ngaue faka'ofisi pe a mo e Kalake 17%

- 'Oku 'i ai 'a e kaka ki 'olunga 'i he tokolahi koia 'a e ngaahi ngaue 'oku 'i he Schedule 1
- Ko e vahevahe lalahi koia 'o e ngaahi kulupu' 'oku kau ia 'i he ngaue 'oku lolotonga fakahoko 'i hono toe siofi 'o e ngaahi kalakalasi 'o e ngaahi lakanga'. Te tau toki a'usia leva 'a e 'ata totonu 'o e ngaahi kulupu' 'i he hili 'o e ngaue ko eni' pe a mo hono fakahingoa totonu 'o e ngaahi lakanga' 'i he ta'u fakapa'anga hoko'. Hange

ko eni', 'i he 2019, ko e ngaahi lakanga 'i he tafa'aki fakangaue' na'e lekooti ia 'i he kulupu 'o e kau Supavaisa', ka 'i he taimi ni kuo liliu.

- Ko e ngaahi hingoa 'o e ngaahi lakanga lolotonga' 'oku fai e sio ki hono liliu ke ne fakahaa'i mai 'a e natula totonu 'o e ngaue takitaha. Ko e konga eni 'o e ngaue ki hono tanaki ki he fakakalakalasi 'o e ngaahi lakanga (COP).

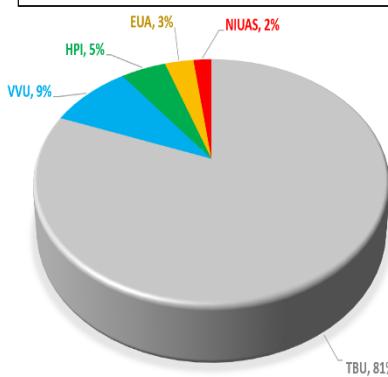
FAKATATA 17: FAKAKULUPU 'O E NGAABI FATONGIA

Vahevahe ki he ngaahi ‘Otu Motu

‘Oku fakafuofua ko e peseti ‘e 81 (81%) ‘o e kau ngae fakapule’anga ‘oku nau ‘i he malumalu ‘o e Komisoni’ ‘oku nau nofo pe ‘i Tongatapu ni, peseti ‘e 9 (9%) ‘i Vava’u, peseti

TOTAL NUMBER OF EMPLOYEES IN EACH ISLAND GROUP AS OF 30 JUNE 2020

5 (5%) ‘i Ha’apai, peseti ‘e 3 (3%) ‘i ‘Eua pea peseti ‘e 2 (2%) ‘i he ongo Niua’. Ko e kau ngae koia ‘i Vava’u pea mo Ha’apai’ ‘oku fakautuutu ‘enau tupu’ talu mei he 2017/18.

TEPILE 12: TOKOLAHI ‘O E KAU NGAUE ‘I HE NGAABI MOTU TAKITAH

Ngaahi Motu	TOKOLAH
Tongatapu	3350
Vava’u	370
Ha’apai	204
‘Eua	130
Ongo Niua	81
Fakakatoa	4135

Tepile 12: Tokolahi ‘o e kau ngae fakapule’anga ‘i he Potungaue ‘I he ngaahi Motu

	TBU	VVU	HPI	EUA	NIUAS	Total
PAL	28	0	0	0	0	28
MTED	75	7	2	1	1	86
MOF	59	7	6	1	1	74
FINANCE	150	7	8	3	0	168
MORC	181	15	0	1	0	197
MAFF	138	27	14	11	6	196
MEIDECC	167	9	8	1	6	191
MIA	45	3	1	1	0	50
PSC	45	0	0	0	0	45
MOJ	102	5	4	1	0	112
MOI	147	12	9	5	2	175
MOT	46	4	1	1	0	52
MLNR	140	8	4	0	0	152
MPE	34	0	0	0	0	34
TSD	41	3	0	0	0	44
PMO	53	8	6	1	4	72
MFA	32	1	0	0	0	33
AGO	34	0	0	0	0	34
MOH	925	98	62	36	10	1131
MET	908	156	79	67	51	1261
Total	3350	370	204	130	81	4135

Fakakalakalasi

Ko e peseti ‘e 64 (64%) ‘o e kau ngae fefine ‘oku nau ma’u kotoa ‘a e ngaahi kulupu takitaha. Ko e ngaahi kulupu takitaha ‘oku tokolahi taha pe ai ‘a e kakai fefine’o fakahoa ki he kakai tangata ‘i he ta’u motu’ a koia ko e ta’u 18 ki he 40 pea si’isi’i ange kehekehe ‘i he ta’u motu’ a 41 ki he 60. Tanaki Pa’anga mo e Tukuhau ‘oku tokolahi taha ai ‘a e kau ngae fefine ko e hiki’aki 24% pea ko e Potungaue ki Muli tokosi’i taha ai ‘a e tupu ‘a e kau ngae fefine.

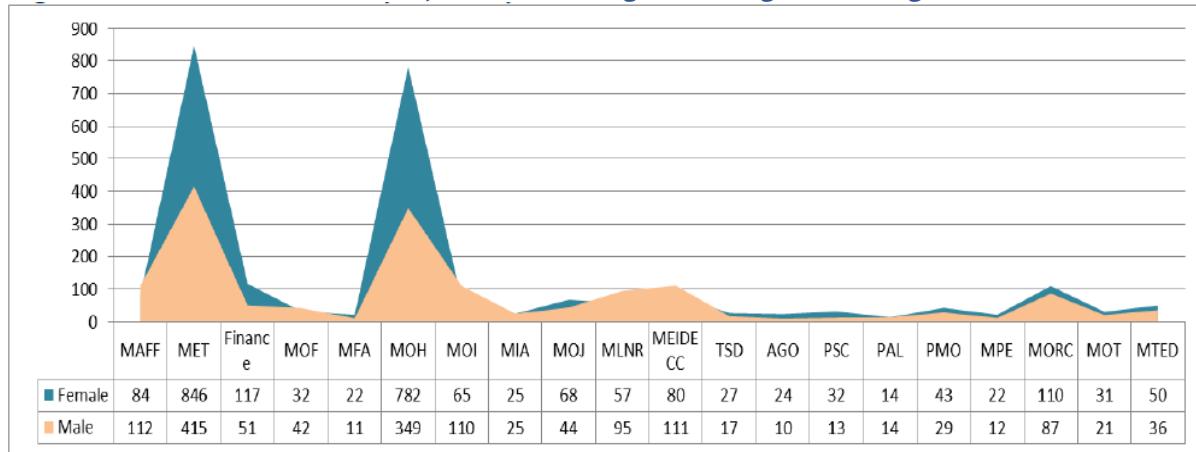
- 58% (2412 ‘i he toko 4135) ‘o e Kulupu I ‘oku nau ‘i he lakanga levelo K, L mo e M
- Lakanga ‘i he levolo lotoloto ki he ma’olunga (levolo J ia ki ‘olunga) ‘a ia ko e 16% pea ko e lakaga ma’ulalo (levolo S – N) ko e 26%
- Tokolahi ange kau ngae tangata he levolo R mo ma’ulalo

- Ngaahi lakanga Pule ‘I he levolo ‘o e Pule Ngaue ‘i he (Tu’unga vahenga C, D & E) ku kei hokohoko ke ne fakaha mai ‘a e kau Pule ngaue tangata ‘e taha ua (12) mo e kau Pule ngaue fefine ‘e ono (6) ‘a ia ku ‘i he peseti (33%:67%) ‘i he ‘aho 30 Sune, 2020.
- ‘I he ‘aho 30 Sune 2020, lakanga Taki ‘oku ‘i ai Pule Ngaue (levelo C, D & E) kei tokolahī ange pe kau tangata ‘o toko 12 kae 6 fefine (33%:67%)

Vahevahe ‘o e kau ngaue Tangata mo e Fefine ‘I he Ngaue Fakapule’anga

‘I he’ene a’u mai ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2020, ko e peseti ono taha (61%) ‘a ha’ā Fefine pea peseti ‘e tolu hiva (39%) ‘a e Kakai Tangata ‘oku nau ngaue ‘I he Ngaue Fakapule’anga.

Fakatatā 18: Tokolahī ‘o e Kakai Fefine & Kakai Tangata ‘i he Ngaahi Potungaue

Ko e ngaahi kalafi (Fakatatā 18) ‘a ia ku ne fakamatala’i mai e tokolahī ange ‘a e Kakai tangata ‘i he ngaahi Potungaue ‘e nima (5) ‘o e Kulupu ‘uluaki (1) ‘o e ngaahi Potungaue ‘o kau ki ai ‘a e (MAFF, MEIDECC, MOI, MLNR & Fisheries). Potungaue ‘e taha nima (15) ku tokolahī ai ‘a e kakai Fefine ‘a ia ku taki ai ‘a e Komisoni Kau Ngaue Fakapule’ang mo e ‘Ofisi ‘o e ‘Ateni Seniale pea mo e ngaahi Potungaue kehe pe ‘oku tokolahī e Kakai Fefine ‘oku nau kau ki ai. Ko e ‘Ofisi ‘o e Palasi mo e Potungaue Fakalotofonua (MIA) ku 50:50 ai ‘a e vahevahe ‘o e Kakai Fefine mo e Kakai Tangata.

Peseti ‘e fā valu (48%) ‘o e kau ngaue tangata ne hokohoko atu ‘enau tokanga ki he mo’ui mo e ako pea moe kau faiako mo e neesi ‘a e tokolahī taha fika ua (2) ‘I he kau ngaue fakapule’anga, Ko e Potungaue ‘a e MAFF, MEIDECC mo e MOI ne peseti ia ‘e fitu (7%) ko e kau ngaue tangata. Potungaue Sitesitika ko e tupu tokolahī taha ia ‘i he kau ngaue tangata ‘aki ‘a e peseti ‘e (41%) ‘i hono fakahoa ki he ta’u fakapa’anga kuohili. Ko e tokosi’i taha ‘i he tupu e kau ngaue tangata ko e Potungaue ki Muli.

Vahevahe taau 'a tangata mo fafine

Kau Pule Ngaue

Fefine:

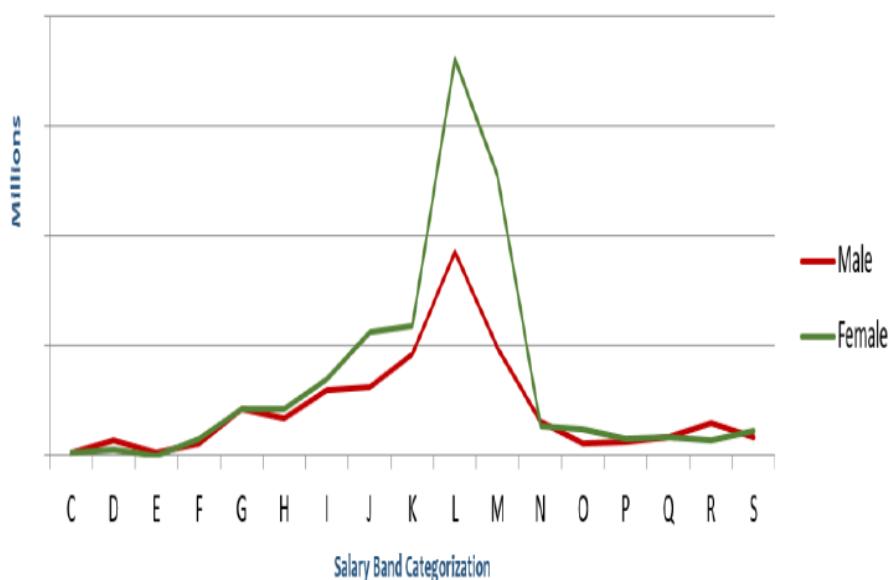
- ❖ 2015 – 31%
- ❖ 2016 – 48%
- ❖ 2017 – 43%
- ❖ 2018 – 50%
- ❖ 2019 – 23%
- ❖ 2020 – 24%

Kau Tokoni Pule

Ngaue Fefine:

- ❖ 2016 – 49%
- ❖ 2017 – 54%
- ❖ 2018 – 50%
- ❖ 2019 – 50%
- ❖ 2020 – 50%

'I he'ene ha 'i he Fika 18, kuo fakatokanga'i 'a e hokohoko 'a e ma'olunga ange 'a e tokolahi 'a e kau ngaue fakapule'anga fafine 'i he vahevahe ko eni 61%:39% pea 'oku fakafehoanaki eni pea mo e tu'unga na'e 'iai 'i he ta'u kuo 'osi 'aia na'e 60:40%. Hange ko e ngaahi ta'u fakapa'anga 'e tolu kuo maliu atu, ko e kakai fefine 'oku hokohoko 'a 'enau ma'u e konga lahi 'o e vhenga.

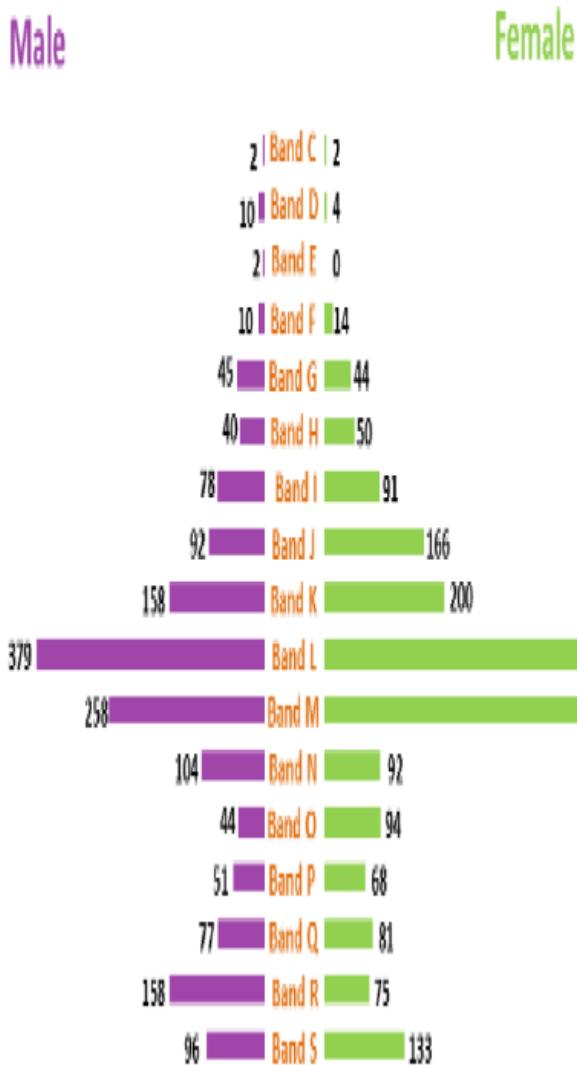
Fakatatā 19: Vahevahe taau 'a tangata mo fefine

Faka'avalisi 'o e vhenga 'I he Kulupu 1 'o e ngaahi Potungaue

Ko e fua 'o e faka'avalisi 'o e ngaahi vhenga 'o e Kulupu 1 'o e ngaahi Potungaue mo hono vahevahe (Ko e konga 'o e kau ngaue 'oku nau 'i lalo mo e konga 'i 'olunga 'I he levolo 'o e vhenga). 'Oku si'isi'l 'eni pea ku ne maumau'i e konga 'o e kau ngaue 'oku nau vhenga ma'olunga .

Ko e 'avalisi 'o e ngaahi vhenga ki he kau ngaue tangata 'oku faka'esitimeiti ia ki he \$22,085 fakahoa ki he kau ngaue fefine 'a ia ku 'esitimeiti ke 'i he \$22,533. Fakakatoa, ko e faka'esitimeiti 'o e \$90 miliona ko e fakamole ia 'o e vhenga 'I he Ngaue Fakapule'anga tipeni mei he ngaahi tu'unga vhenga pea 'oku fakahā ia 'I he kalafi (fakatatā 20) 'oku hā 'i lalo:

Fakatata 20: Vahevahe 'o e Kakai Tangata & Kakai Fefine

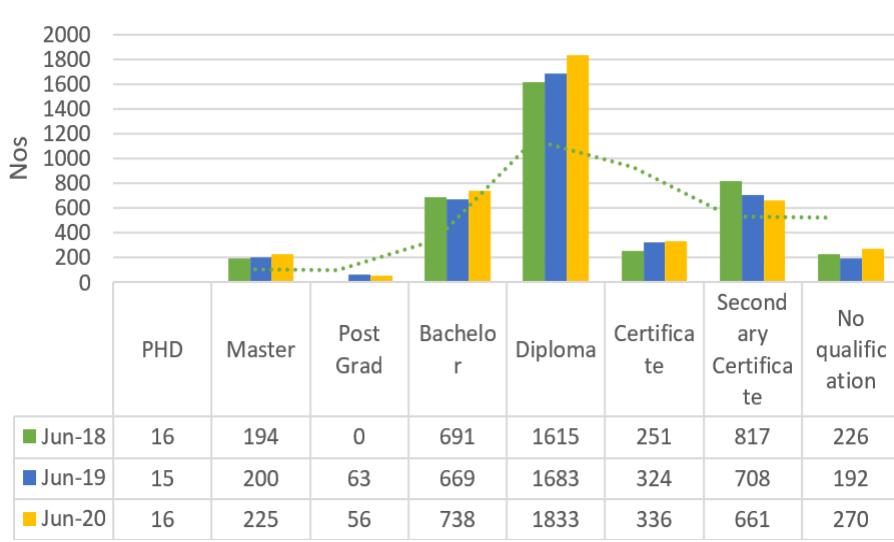

- ‘I he faka’osi a Sune 2020, koe vhenga faka’avalisi koe \$22,355 ‘oku to ia ihe tu’unga vhenga M mo L.

Fakailonga Faka’ako Tepile I

- Peseti e 25% ‘o e kau ngaue fakapule’anga oku ‘I ai ‘enau faka’ilonga ako BA pe toe ma’olunga ange ai ‘i he a’u mai ki he ‘aho 30 Sune 2020.
- Koe faka’ilonga ako lahi taha, koe kau ma’u tipiloma moe peseti e 44%, hoko hake kiai ‘a e kau ma’u BA moe peseti ‘e 18%.
- Peseti ‘e 7% ko e kau faka’ilonga ako toe maolunga ange (postgraduate degrees)
- Koe tokolahia taha ‘a e kau ngaue moe ngaahi faka’ilonga ako Tipiloma mo BA koe kakai fefine ‘I he tu’unga vhenga M moe L. (1417 kakai Fefine: 637 kakai Tangata). ‘Oku feleve’i eni moe tokolahia ‘a e kakai fefine ‘I he ngaue faka-neesi moe faiako.

Qualifications as at June 2018 - June 2020

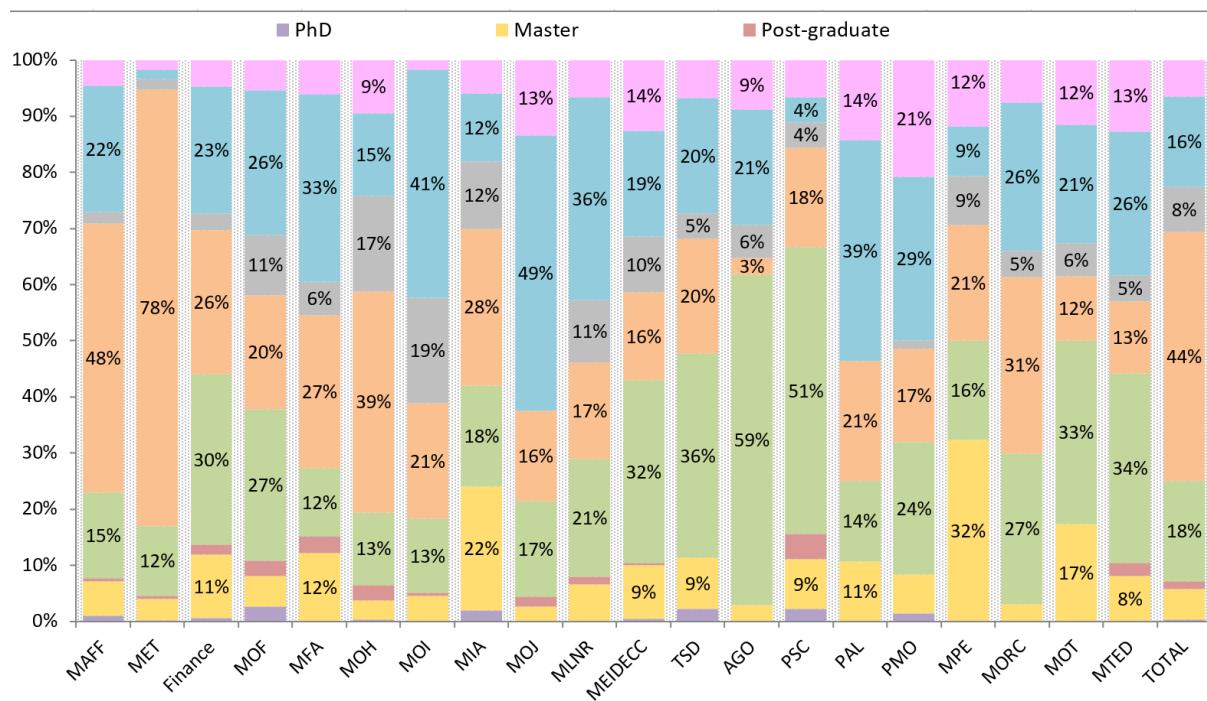
2018 – JUNE
2020

- Peseti e 7% ae kau ngaue fakapule’anga oku ikai ke iai ha nau fakailonga faka’ako mei he ngaahi kolisi, ai oku tupunga eni mei he kau ngaue lau aho.
- Tokolahia taha oe potungae oku

ikai ke iai ha nau fakailonga faka'ako koe Ofisi Palemei moe peseti e 21 (kau faka'uli, kau tauhi 'api/fale, kau ngae le'o).

- Koe potungaue tokolahi taha ai ae kau ngae ma'u mata'i tohi (BA) koe ofisi 'o e 'Ateni Seniale moe peseti e 59%.
- 'I he faka'ilonga fakaako Toketa, oku 'I ai 'a e vahevahe tatau ai 'a e kau ngae tangata moe kau ngae fefine 'i he peseti e 50%. Kau he faka'ilonga ako ma'olunga (Masters and Postgraduate levels) 'oku lahi ange 'a e kau fefine 'I he peseti 'e 61% mo e peseti 'e 78%.

Fakatātā 21: Ngaahi Faka'ilonga ako 'akademika 'I he ngaahi Potungaue 'I he Kuata 4

Ta'u Motu'a

'Oku 'i ai 'a e faikehekehe lahi 'i he tokolahi 'o e kakai fefine mo e kakai tangata 'oku kamata fakangaue'i 'e he Pule'anga 'i he vaha'a ta'u motu'a ko e taha valu (18) ki he fangofulu (40). Ko e kehekehe eni tupu mei he tokolahi 'a e kakai fefine 'oku nau fakahoko ngae ko e faiako mo e neesi. Ka ko 'ene a'u ki he ta'u motu'a ko e 41 ki he 60 'oku 'ikai ha fu'u kehekehe ai 'i he kakai fefine mo e tangata.

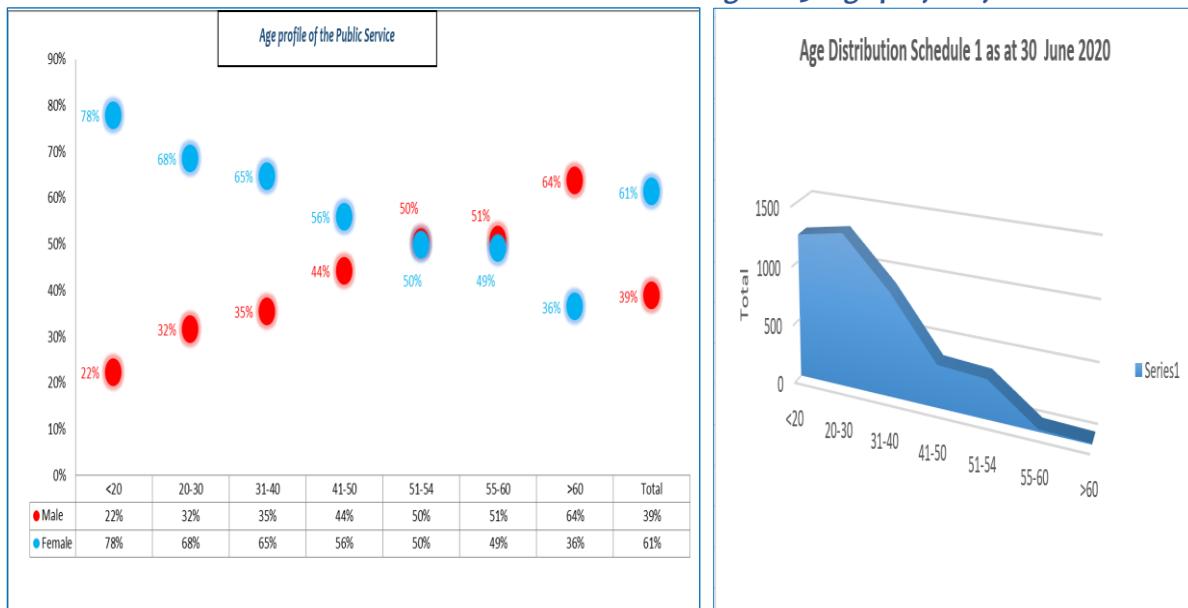
- ✓ Ngaahi Ta'u: 20 – 40: 61%
- ✓ 41 – 50: 22%
- ✓ 51 – 60: 17%
- ✓ Ta'u faka'avalisi – 38 years

TABLE 13: NGAABI TA'U MO E NGAABI FAIKEHEKEHE 'I HE TANGATA & FEFINE

- Ko e kulupu tokolahi taha (61%) 'oku 'i he vaha'a ta'u 20 – 40. Hoko ki ai ko e peseti 'e 22% 'i he vaha'a ta'u 51 -60. 'Oku 'i ai pe 'a e ni'ihi 'oku 'osi 'ova he ta'u motu'a 60 ka 'oku toe fakaloloa 'enau taimi ngaue koe'ahi ko e fiema'u 'o e taukei 'i he ngaue, tokolahi (64%) ko e kakai tangata.

Age Group	Male	Female	Tot	Male	Female
<20	2	7	9	22%	78%
20-30	387	839	1226	32%	68%
31-40	460	841	1301	35%	65%
41-50	392	495	887	44%	56%
51-54	180	178	358	50%	50%
55-60	169	163	332	51%	49%
>60	14	8	22	64%	36%
Total	1604	2531	4135	39%	61%

- Ko e 'avalisi 'o e ta'u motu'a 'oku 'i he ta'u 38

Figure 23: Age profile of schedule 1

Fe'unu'aki 'a e Kau Ngaue

Hu Fo'ou mo e Mavahe

- 'Oku tokolahi ange 'a e kau ngaue hu fo'ou 'ia kinautolu 'oku mavahe atu lolotonga 'a e vaha'a taimi ko 'eni 'a ia ko e toko 362 ki he toko 139 'a e kau ngaue kuo mavahe.
- 'I he ta'u 'e tolu (3) kuohili na'e kei hiki hake tokolahi 'o e kau ngaue fo'ou, 8.3% (hu fo'ou: mavahe) 'i he 2017/2018; 29:12% in 2018/2019, pea 25:16% 'i he vaha'a taimi ko 'eni.
- Tokolahi taha 'o e kau hu fo'ou 'i he kuata , 1, 3 mo e 4 'o fakatatau ki he Tu'utu'uni Kapineti Fika. 936 'o e 'aho 23 'Aokosi 2019, ki he katoa 'o e ngaahi lakanga kei 'ataa 'i he ngaahi Potungaue ke fakafonu. Ko e Potungaue Mo'ui, Ako mo e Ako Ngaue pea mo e Ngaahi Ngaue Lalahi na'e tokolahi taha ai 'a e kau hu fo'ou.

- ‘I he ta’u ‘e nima kuohili, ko e ta’u fakapa’anga ko ‘eni ‘oku ma’olunga taha ai
- The size of the public service continues to be a major challenge in terms of the wage bill and affordability for the medium to long term. As of June 2020, the wage bill was at approximately 61% and higher than the threshold of 53%.
- Ko e tokolahi ‘o e kau ngaue fakapule’anga ‘oku kei hokohoko atu pe ko e pole lahi ‘i he talanoa he fakamole ki he vahe mo e tu’unga malava ke fuesia he lolotonga ni mo e kaha’u. ‘I he’ene a’u ki Sune 2020, ko e fakamole ki he vahe ne fakafuofua ki he 61% ‘o lahiange ia ‘i he tu’unga pe ngata’anga ko e 53%

More Exits than Entries

Total entrance vs exit- 25%:
16%

Highest entrance: MOH

Highest exit: MET & MOH

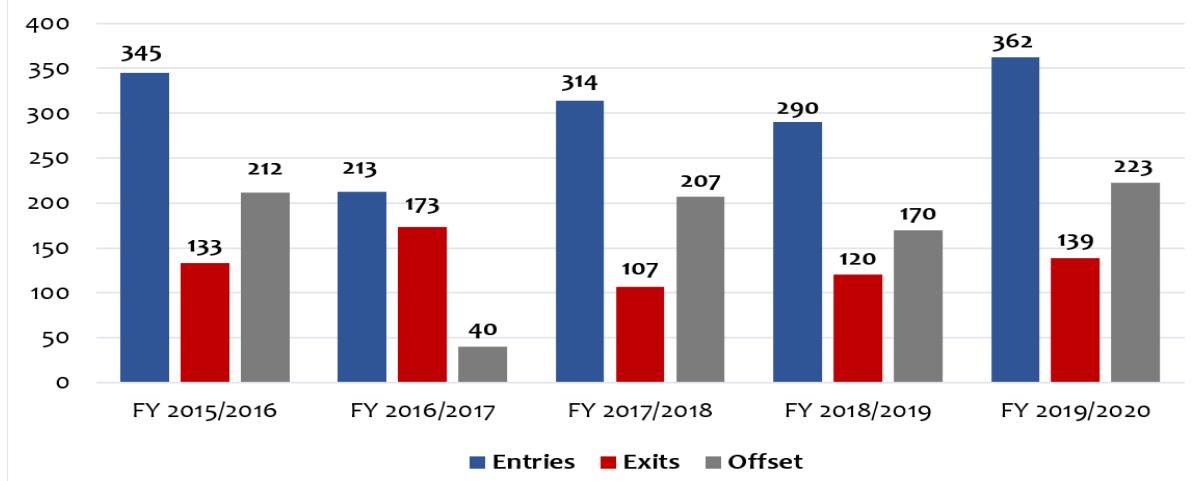
Table 14: Public Service Entrance vs Exits 2015 - 2020

ENTRANCE vs EXIT 2015 – 2020					
	FY 2015/2016	FY 2016/2017	FY 2017/2018	FY 2018/2019	FY 2019/2020
Entries	345	213	314	290	362
Exits	133	173	107	120	139
Offsets	212	40	207	170	223

Tu’unga Malava ‘a e Kau Ngaue

Ko e konga hono ua ‘o e ngaue ‘a e Va’ā ko ‘eni ko hono fakalakalaka pea mo faka’ai’ai ‘a e tu’unga malava ‘a e kau ngaue fakapule’anga fakatatau ki he Palani Ngaue Fakalakalaka ‘o e Ngaue Fakapule’anga 2017 – 2023. ‘Oku kau heni ‘a e ngaahi founiga hange ko e fokotu’utu’u ‘o e polokalama ako ki he kau ngaue fakapule’anga, polokalama ako kia kinautolu te nau hoko ko e kau taki ‘i he kaha’u; ‘analaiso ‘o e fakamatala ki he kau ngaue fakapule’anga pea pehe ki he fengae’aki vaofi mo e Komiti Sikolasipi ‘a e Pule’anga pea mo e ngaahi hoa ngaue ‘i he fakalakalakam ki ha ngaahi faingamalie ako taimi nounou pea mo e faingamalie ako sikolasipi.

FIGURE 16: ENTRANCE vs EXIT 2015 - 2020

Ngaahi fiema'u faingamālie Ako 'a e ngaahi Potungāue'

'Oku fakahoko ma'u pe 'a e savea fakata'u ke ma'u 'a e ngaahi fakamatal fekau'aki mo e fiema'u fakaako mei he ngaahi Potungāue'. Ko e ola 'o e savea ko'eni 'o fakahoko ia kihe Komiti Sikolasipi Fakafonua pea mo e ngaahi va'a fengae'aki ke fakakakato'aki 'enau ngaue. 'I he ta'u ni, na'e kau 'a e ngaahi potungāue' kulupu 2 'i he savea ko'eni. 'Oku ha 'i he tepile 16 'a e ngaahi potungāue' mo 'enau ngaahi fiema'u ako talu mei he 2017 ki he 2019.

Tepile 15: Ngaahi fiema'u aka 'o e ngaahi potungāue mei he 2017 kihe 2019

Ministry	2017					2018					2019 (Mar)					2019 (Oct)				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1. MOH	10	3	3	16		9	6	6	0	21	40	14	17	1	72					
2. MOF	5	1	0	6		3	1	0	0	4	6	1	0	0	8	5	0	3	0	8
3. MIA						4	0	1	0	5	6	3	2	0	11					
4. MEIDECC	13	0	0	13		2	1	2	0	5	9	2	9	0	20	9	1	6	0	16
5. MORC	2	1	0	3		4	0	1	0	5	5	0	0	0	5	3	0	5	0	8
6. MPE	2	2	0	4		4	1	1	0	6	4	1	1	0	6	4	0	1	0	5
7. MOJ	11	0	0	11		3	0	3	0	6	9	0	6	0	15	3	0	3	0	6
8. MOI	4	1	1	6		8	0	6	0	14	15	0	0	0	15	7	0	0	0	7
9. MET	22	0	4	26		5	0	0	0	5	22	4	9	1	36	27	11	12	0	50
10. MOT	3	0	2	5							1	0	0	0	1	6	0	0	0	6
11. MLNR	5	0	0	5		5	0	1	0	6	4	0	1	0	5					
12. MTED	2	0	2	4							2	1	4	0	7					
13. PSC						3	0	3	0	6	2	0	2	0	4	2	1	2	0	5
14. MAFF						4	0	0	1	5	0	0	6	1	7	8	0	0	0	8
15. Finance											3	0	5	0	8	3	1	8	0	12
16. PMO											6	0	4	0	10	2	0	0	0	2
17. Palace											3	0	0	0	3	3	0	2	0	5
18. Police											7	0	0	0	7					
19. Ombudsman											3	0	1	0	4	3	0	0	0	3
20. TFES											6	0	0	0	6					
21. NBS															2	0	1	0	3	
Total	79	8	12	99	54	9	24	1	88	159	26	68	3	256	87	14	43	0	144	

Note: Ministries who did not submit any training needs
1 - Bachelor, 2 - Postgraduate Diploma, 3 - Masters, 4 - Doctorate, 5 - Total

he'enau savea kihe 'enau ngaahi fiema'u fakaako. 'Oku 'osi 'iai 'a sikolasipi 'a e potungāue' mo'ui mei he 2016/2017 pea na'e foki mai 'a e ni'ihi ko'eni 'i he 2018. Pea ko e kau sikolasipi mei he 2018 mo e 2019 'oku nau tokolahi fe'unga ki hono fakaako'i ki nautolu 'i he ta'u 'e tolu ka hoko mai.

- Ko e potungāue' 'e fitu (7) na'a nau fakalahi 'enau ngaahi fiema'u fakaako ki he 2021 - MORC, MET, MOT, PSC, MAFF, Falepa'anga mo 'Ofisi Palasi, 'aia ko e potungāue' 'e ono (6) na'e holo 'a 'enau ngaahi fiema'u fakaako 'aia ko e MEIDECC, MPE, MOJ, MOI, PMO mo e 'Omipatimeni. Ko e potungāue' toutai na'e 'ikai ke toe liliu 'a e lahi 'enau fiema'u fakaako.

- Ko e potungāue' 'e tahanima (15) na'a nau fakakakato mai 'a 'enau ngaahi fiema'u fakaako ki he 2021, 'aia na'e holo mei he 20 'i he ta'u kuo'osi. 'Oku ne faka'ata mai 'a e holo ('aki e 112) 'a e kole sikolasipi mei he ngaahi potungāue' mei he savea fakamuimuitaha (256 ki he 144).

- Ko e potungāue' mo'ui, fakaloto fonua, fefakatau'aki mo e fakalakalaka faka'ekonomika, savea mo e ngaahi koloa fakanatula pea pehe foki kihe polisi mo e tamate afi na'e 'ikai ke fakaa'u mai 'a e ola ki

TABLE 16: FAKAKATOA ‘O E NGAahi FIEMA’U SIKOLASIPI ‘I HE LEVELO TAKITAH A MEI HE 2017 – 2019

Year	For year	Bachelor	Postgraduate Diploma	Master	PhD	TOTAL
2017	2018	79	8	12	0	99
2018	2019	54	9	24	1	88
2019	2020	159	26	68	3	256
2019	2021	87	14	43	0	144

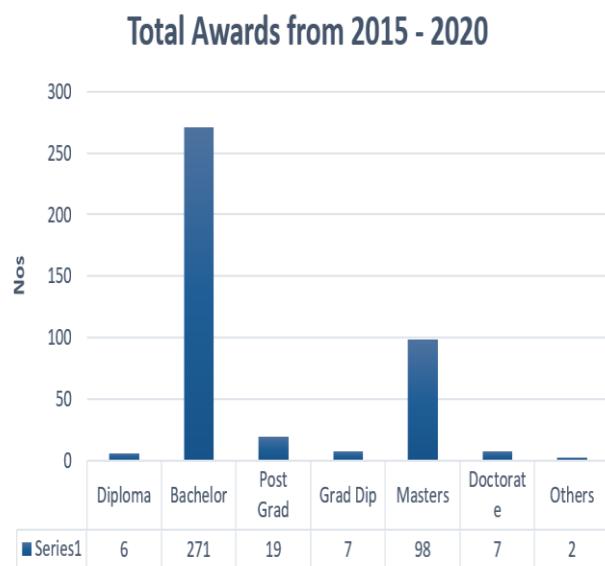
Sikolasipi

Ko e vahevahe ‘o e sikolasipi na’e makatu’unga ia mei he sikolasipi na’e fakapa’anga ‘e he Pule’anga Tonga, Nu’usila, ‘Aositelelia, Siapani pea mo e ngaahi polokalama kehe pe mei he Commonwealth Foundation, Fred Hollows and Thailand Cooperation Agency Scholarship. Ko e lahi ‘o e ngaahi sikolasipi ‘a Siaina na’e te’eki ke lava ma’u mai.

- Fakakatoa sikolasipi ‘e valungofulu ma taha (81) na’e foaki ‘i he 2020; ko e hiki hake ia ‘o e lahi mei he 55 ‘i he 2019.
- Ko e sikolasipi ki he polokalama ‘uluaki mata’itohi ‘e onongofulu ma hiva (69%) na’e foaki ‘i he 2020; pea hoko ai ‘a e polokalama ako mata’itohi ma’olunga ange ko e 27%
- Na’e ‘i ai ‘a e holo ‘i he ‘avalisi ‘o e peseti (%) ‘i he vahevahe ‘o e ngaahi sikolasipi fakatatau ki he 2018 mo e 2019. Fakatou’osi ‘a e Mo’ui mo e Ako ne tokolahia taha ‘a e kau ma’u sikolasipi ko e toko hongofulu ma tolu (13) ‘o fakatatau ki he’enau fiema’u polokalama ako na’e kole.
- ‘I he vaha’a taimi 2019 – 2020, ko e lahi fakakatoa ‘a e ngaahi sikolasipi na’e foaki ko e 136, fakafehoanaki ia ki he 256 ‘o e ngaahi fiema’u polokalama ako na’e fakatokanga’i pea kole
- Ko e ngaahi sikolasipi ‘a e Pule’anga Tonga ko e 55% ia ‘o e kotoa ‘o e ngaahi sikolasipi ‘i he 2020; hook ai ‘a e sikolasipi na’e foaki mei he Pule’anga ‘Aositelelia mo Nu’usila.

TABLE 17: FAKATAHA’I ‘O E NGAahi SIKOLASIPI KUO FOAKI 2015 - 2020

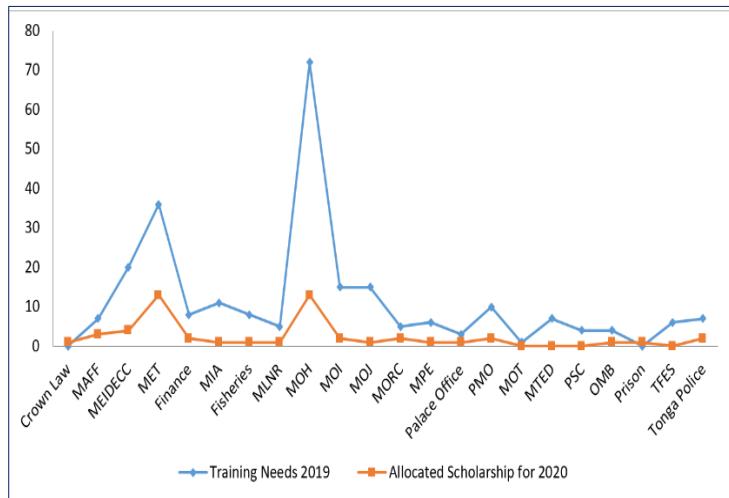
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Diploma	4	0	0	1	0	1
Bachelor	69	38	25	43	40	56
Post Grad	2	3	2	6	3	3
Grad Dip	2	3	2	0	0	0
Masters	25	10	16	16	12	19
Doctorate	6	0	0	0	0	1
Others	0	0	1	0	0	1
Total	108	54	46	66	55	81

Na’e ‘i ai ‘a e kau ma’u sikolasipi ‘i he 2020 ne lava ke nau folau ‘o a’u ki he feitu’u ‘oku fakahoko ai ‘a e ako kimu’a ‘a e fakangatangata ‘o e fefolau’aki ‘i Ma’asi pea ko kinautolu

na'e tonu ke nau kamata 'i he Semester 2 na'e 'ikai lava pea uesia tupu mei he fakangatangata, pea 'oku kamata pe ako fe'ave'aki he 'initaneti mei Tonga ni.

FIGURE 24: LAHI 'O E NGAABI FIEMA'U NA'E 'OMAI 'I HE 2019 VS LAHI 'O E NGAABI SIKOLASIPU NA'E FOAKI 'I HE 2020

- 'I he'ene hā he Fika 24, ko e fiema'u 'a e ngaahi Potungaue na'e 'ikai ke lava feau 'e he ngaahi sikolasipi na'e faingamalie 'o foaki mai pea ko e anga maheni pe ia
- 'I hono toe siofi mo 'analaiso 'o e ngaahi taukei mo e poto'i 'ilo 'oku fu'u fiema'u 'i he ngaue fakapule'anga ki he ta'u 'e nima ka hoko mai, te ne hanga 'o fetongi 'a e savea fakata'u ko 'eni ki he fiema'u sikolasipi. 'Oku

'uhinga ia 'e ngaue'aki 'a e Komiti Sekitoa ke ne 'omai 'a e fakamatala ki he fiema'u 'a e ngaue'anga

'E fakafehokotaki eni ki he ngaahi palani lalahi 'a e Pule'anga ki he ngaahi ta'u ka hoko mai pea mo e lele loloa ki he kaha'u.

Kau Ngāue fakapule'anga ma'u sikolasipi kuo kakato pea lava'i lelei 'a e feinga ako

Table 18: Expected Returning Scholar's for 2020

Expected scholars to return from studying abroad (except China Awardees)							
Scholars	Study Level	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Returning Scholars	Course	0	1	1	0	0	0
	Bachelor	16	26	9	2	1	0
	Postgraduate	4	0	0	0	0	0
	Masters	25	19	2	0	0	0
	PhD	0	0	3	0	0	0
New scholars	Course	1	1	0	0	0	0
	Bachelor	24	20	21	3	4	4
	Postgraduate	0	0	0	0	0	0
	Masters	1	0	0	0	0	0
	PhD	1	0	0	0	0	0

Fakakatoa ki he kau ma'u sikolasipi 'e toko teau uofulu ma taha (121) kuo kakato 'enau feinga ako 'i he 2019 pe mo e 'amanaki 'e kakato 'i he 2020. 'A ia ko e toko fangofulu ma hiva (49) na'e kakato ki he ta'u 2019, pea toko fitungotulu (70) ke kakato ki he ta'u 2020.

1. 'I he kuata tolu na'e 'i ai 'a e kau ako sikolasipi 'i Siapani, Nu'usila pea mo 'Aositelelia kuo kakato 'enau ako ka koe'uh i ko e kei fakangatangata 'o e fefolau'aki 'oku nau kei lolotonga nofo pe 'i he ngaahi fonua muli ni 'o tatali ki ha taimi 'e faingamalie ke nau foki mai ai.
2. 'I he Tepile 20, 'oku ha ai 'a e tokolahi ange 'a e kau ngaue fakapule'anga kuo ma'u faingamalie ako 'i he sikolasipi ki he ngaahi faka'ilonga ma'olunga ange 'i he faka'ilonga mata'itohi 'uluaki, pea kuo lahi ange mo e ngaahi faingamalie ako sikolasipi kuo foaki ki he kau ma'u sikolasipi fo'ou tautefito ki he fanau ako mei he Kolisi mo e Ngaahi Ako'anga Ma'olungaange

‘Oku ha foki ‘a e fika ‘a e tokolahangi ange ‘o kinautolu kuo kakato ‘a e faka’ilonga mata’itohi ma’olunga ange MA ki he ta’u 2020, pea mo e ni’ihitokosi’i pe ke kakato mai ‘i he ta’u ‘e ua (2) ka hoko mai. Ko e fokotu’utu’u ko ‘eni ko e konga ia ‘o e Palani Fakalakalaka ki he kau ngaue fakapule’anga ke ma’u ai ha ola ‘o ha kau ngaue ‘oku lavame’ā

3. Ko e ngaahi polokalama ako taimi nounou mo e ako ngaue mei tu’apule’anga hange ko Nu’usila, ‘Aositelelia, Siaina, Siapani pea mo Singapoa kuo tolo i pe malava pe ke fakahoko hangatonu pe ‘i he founa tekinolosia ‘o e fe’ave’aki ‘i he ‘initaneti.

Ko e ngaahi polokalama kehe ki he Fakalakalaka ‘o e kau ngaue ‘i he Pule’anga

Na’e fakahoko ‘e he Va’a Fakalakalaka ‘i he Ngaue’anga hono fokotu’utu’u ‘a e ngaahi polokalama ako mei tu’apule’anga kau ki ai ‘a e takai hono tolu (3) hono fakahoko ‘a e polokalama ako *Mind Education*, ngaahi ako ngaue ‘i he ‘Ofisi ‘o e Komisoni, ako ma’ae kau ngaue te nau hoko ko ha kau taki, ngaahi ako fakataukei ‘e ono (6) na’e kau ki ai ‘a e kau ngaue ‘e toko uangeau uofulu ma fitu (227).

1. ‘I he ‘aho 8 & 9 ‘o Siulai 2019 na’e kau ai ha toko uofulu nima (25) ki he polokalama ako Gender Training na’e fakahoko ‘e ‘Amelia Kinahoi Siamomua pea mo ‘Ofa ki Levuka Guttenbeil Likiliki.
2. Polokalama ako ki he ngaahi founa ‘o e fetu’utaki (Communication Skills) na’e fakahoko ‘e Mr. Damian Nicholl-Caddell mei he Volunteer Ministries ‘i he ‘aho 4 Tisema, 2019 na’e kau ki ai ‘a e toko hongofulu ma fitu (17) mei he ngaahi Potungaue ‘e hongofulu (10)
3. Ko e polokalama ako hono tolu ‘o e Mind Education Trainings ki he kau Ngaue Fakapule’anga na’e fakahoko ‘e Palofesa Kim mei he International Youth Fellowship (IYF) ‘i he ‘aho 19 – 21 Novema 2019. Na’e fakalele ‘a e polokalama ako ‘i ha konga lalahi ‘e 5 ‘o kau ki ai ‘a e kau ngaue fakapule’anga ‘e toko teau uofulu (120) mei he ngaahi Potungaue ‘a e Pule’anga. Ko e polokalama hono faa (4) na’e palani ke fakahoko ‘i ‘Epeleli 2020 kuo kaniseli ia makatu’unga pe ‘i he fokoutua fakamamani lahi Koviti 19.
4. ‘I he ‘aho Tusite, 14 Sanuali 2020 na’e fakahoko ai ‘e Linda Maue mei he Senita Fale’i ki he Ngaahi Pisini (TBEC) ‘a e polokalama ako Tokangaekina ‘o e kau Kasitoma ‘o kau ki ai ‘a e toko tolungofulu ma tolu (33) ‘o e kau ngaue mei he ‘Ofisi ‘o e Komisoni.
5. ‘I he fengaue’aki vaofi ‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni Ngaue Fakapule’anga mo e Commonwealth Secretariat, na’e fakahoko ai ‘a e polokalama ako ‘aho ‘e ua ‘i Fepueli ‘aho 5 & 6 mo e ‘aho 20 & 21, ki he kau ngaue fakapule’anga ‘o fekau’aki mo e kaveinga ko e Pa’usi’i Fakalielia ‘i he ngaue’anga.

6. Na'e fakahoko 'a e polokalama konga 'uluaki 'o e Talatalanoa ki he Tu'utu'uni Ngaue felave'i mo hono Malu'i 'o e Pa'usi'i Fakalielia 'i he ngaue'anga 'i he 'aho 19 Fepueli 2020. Na'e kau ki ai 'a e toko fangofulu ma taha (41) mo e kau fakaofofonga mei he Kulupu 2 pea mo e ngaahi ngaue'anga 'ikai fakapule'anga kehe pe. Na'e fakahoko 'a e pololama ni 'i ha fengaue'aki 'a e 'Ofisa Pule Ngaue ki he 'Ofisi ki he Kau Ngaue Fakapule'anga, Dr Lia Maka pea mo e Tokoni Sekelitali Lahi ki he Va'a Women Affairs, Polotu Paunga mei he Potungaue ki he Ngaue Fakalotofonua. Na'e tataki mo fakapa'anga 'a e ngaue ni mei he Commonwealth Secretariat, Amelia Kinahoi-Siamomua pea mo e Consultant, 'Ofa Guttenbeil-Likiliki.
7. Na'e fakalele mo e polokalama talatalanoa mo e ngaahi Development Partners fekau'aki mo e Policy Development on Prevention of Sexual Harassment. Na'e kau ki henri 'a e kau fakaofofonga kehekehe pe mei he Commomwealth Secretariat, 'Amelia Kinahoi-Siamomua pea mo Gary Rhoda, fakaofofonga mei he Internation Labour Organisation mei Suva-Fisi, Elena Gerasimova, consultant Mrs. Rererangi Stephenson, 'Eleni Leveni Tevi mei he EU, Katrina Ma'u Fatiaki mei he MFAT pea mo Tupou Fakakovikaetau mei he UN Women.
8. Ko e polokalama konga ua 'o e Policy Consultation na'e fakahoko 'i he 'aho 7 Me, 2020 'a ia na'e kau ki ai 'a e toko 24 mei he ngaahi Potungaue kehekehe 'e taha ono. Na'e 'omai foki ai 'e he ongo National Consultants, Mrs Rererangi Stephenson mo 'Ofa Guttenbeil Likiliki 'a e Zero Draft Policy ki he faka'ehi'ehi mei he Fakakina Fakalielie 'i he ngaue'anga.
9. Ako Ngaue: Na'e kau atu 'a e mei he Va'a Founiga Pule'i 'o e Fakahoko Ngaue 'i ha sikolasipi ako ngaue ki Uelingatoni, Nu'usila mei he 'aho 5 – 9 'Aokosi 2019.
10. 'I he 'aho 6 – 26 Sepitema 2019, na'e folau atu ai 'a Taniela Makisi mei he Va'a HR Division,, ki Siaina 'i he Semina uike 'e 3 fekau'aki mo e Human Resources Development ki he ngaahi fonua fakalakalaka.
11. Na'e kau 'a Salote Vakalahi, Records Registrar mei he Va'a Corporate Services 'i ha semina uike 'e ua ki Siaina fekau'aki mo e "Capacity Building for Female Officials Paticipation in Social Management from Developing Countries". 'A ia na'e fakahoko 'a e polokalama ni mei he 'aho 5 – 19 Novema, 2019.
12. Ako Ngaue: Na'e kamata 'a e polokalama ako ngaue 'a Sulieti Pulu mei he 'aho 23 'Okatopa 2017 ki he 13 Tisema 2019 'a ia ko e uike 'e 7 pea mo hono faka'ilonga ako ko e Bachelor of Law in International Politics mei Wuhan, China.

Figure 25: PSC representatives

13. Na'e fakahoko mo e ngaahi polokalama ako ngaue kehe 'e tolu ma'ae kau ako lolotonga 'i he 'Univesiti 'o e Pasifikasi pea mo e ngaahi polokalama talatalaifale ki he ngaue fakapule'anga 'i he kaha'u.
14. Na'e fakahoko foki mo e polokalama fakataukei 'o e kau ngaue fo'ou ki he Pule'anga 'a ia kuo lava lelei 'a e ako ma'ae toko uangeau ua fitu. Na'e lava lelei foki 'a e polokalama fakataukei ko eni 'i he fengaue'aki lelei mo e RFB, Potungaue Pa'anga mo e Potungaue Revenue and Customs. Fakatatau ki he fakataputapui 'o e COVID-19 na'e 'ikai ke lava ai ha ako fakataukei ma'a kinautolu ki he ngaahi 'Otu Motu.

Table 19: Total Trainings Hosted 2019/2020

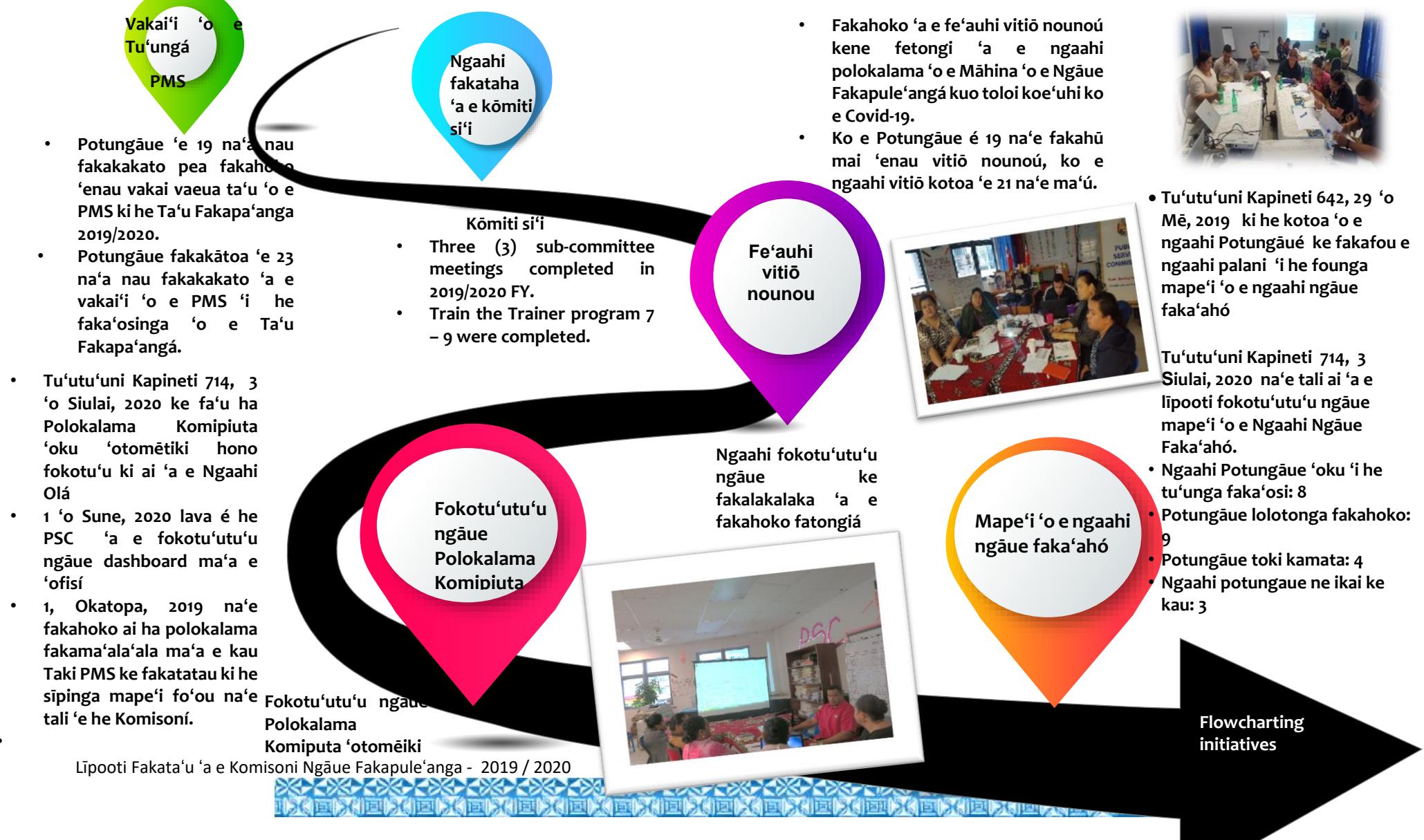
'Aho	Tokolahi 'o e kau Feitu'u ako	
15 'Aokosi 2019	65	St. Anthony Padua's Conference Room
13 -14 Novema 2019	20	Tungi Colonnade's Conference Room
21 Sanuali 2020	28	Queen Salote School of Nursing, Vaiola Hospital
26-27 Fepueli 2020	30	Tungi Colonnade's Conference Room
17 Ma'asi 2020	29	Tungi Colonnade's Conference Room
3 Sune 2020	55	St. Anthony Basilica oPadua Conference Room

'E toki hoko atu 'a e polokalama ako fakataukei ki he faha'i ta'u 2020/2021 'o e kau ngaue fo'ou kau ki ai 'a e Potungaue Mo'ui pehe ki he Potungaue Ako mo kinatutolu na'e te'eki ai ke kau ki he polokalama ni mei he ngaahi Potungaue kehe.

Ko e taha 'o e ngaahi pole ne fe'ao mai mo e Va'a Ngaue ko eni ko e fakataputapui 'o e Covid 19 'a ia na'e 'ikai lava ai 'a e ngaahi palani ke fakahoko 'a e polokalama ako pea mo e 'a'ahi ki he ngaahi 'Otu Motu pea toloai ai mo e ngaahi palani ngaue 'e ni'ihi.

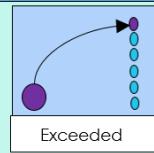

Polokalama 3: Fakalakalaka 'i he Fakahoko Fatongia

Output 3 - Performance Management

Performance based systems established for developing, managing, and improvement of Public Service Performance

1. Ngaahi ola á e fakahoko o e PMS ki he 2019/2020

Ko e ngaahi ola Fakahoko Fatongia (PMS) kotoa 'o e kau ngāue 'e 4356 mei he kau ngāue 'e 5529 'i he 'ene a'u ki he' aho 30 'o Sune 2020 tānaki atu ia ki he kau CEO 'e hongofulu mā ono (16) 'a ia na'e totonu ke maau 'i he faka'osinga 'o 'Aokosi 2020 ki hono fakama'opo'opo faka'osí. Ko e peseti 'eni 'e 80% o' e kotoa 'o e ngāue fakapule'angá, pea 'oku tauhi aipē 'a e tu'unga tatau mo e taú fakapaánga faka'osí.

Na'e kau kotoa mai 'a e Potungāue 'e 26 mei he Kulupu 1 mo e 2 ('ikai ke kau ai 'a Fale Alea) ki he PMS ki he vaha'a taimi ko 'ení. Na'e 'ikai kau 'a e kau Taki pe Kau Komisiona 'o e ngaahi Potungāue Kulupu 2 ki he ngāue 'a e Kōmiti PMS kau ai 'a e Taki 'o e 'Ofisi 'o e OMBUDSMAN pea mo énau kaungaue. Óku makatu'unga ia 'i he 'enau ngaahi aleapau ngāué á ia óku lele pe ia í he founiga motuá á ia óku maú á énau monuía fakataú ko e peseti é 10 ó énau vahenga (10% gratuity); kehe ia mo e aleapau á e kau CEO Kulupu 1, kuo toó e 10% gratuity ka e ngaeueáki e sikeili meáfua o fakatatau ki he ola á e ngaeue ki he taú (PMS). Koe ongo Komisiona ki he Ngaahi Ngaue Tamate Afí mo e Pilisoné ne liliu éna aleapau ó hange ko e toenga ó e kau CEO Kulupu 1.

TÉPILE 22: FAKAHOKO 'O E PMS

Ministry Name	Total No. of Employees	No. of PMS completed	No. Pro Rata	No. of PMS incomplete	No. ineligible
1 Attorney General's Office	33	18	10	0	5
2 Ministry of Trade & Economic Development	88	69	14	0	5
3 Ministry of MEIDECC	199	157	12	0	30
4 Ministry of Agriculture, Food & Forests	198	160	15	0	23
5 Ministry of Finance	172	108	38	1	25
6 Ministry of Fisheries	73	46	23	0	4
7 Ministry of Foreign Affairs	33	26	4	0	3
8 Ministry of Health	1091	682	46	64	299
9 Ministry of Infrastructure	170	127	17	1	25
10 Ministry of Internal Affairs	48	47	0	0	1
11 Ministry of Justice	106	78	18	0	10
12 Ministry of Lands & NR	150	100	28	1	21
13 Ministry of Public Enterprises	35	22	8	1	4
14 Ministry of Revenue & Customs	197	110	61	0	26
15 Ministry of Tourism	53	43	3	0	7
16 Statistics Department	43	22	19	0	2
17 Public Service Commission	46	27	11	0	8
18 Palace Office	26	11	11	0	4
19 Prime Minister's Office	74	46	16	0	12
20 Ministry of Education and Training	1281	878	117	55	231
Sub-Total for Schedule I		4116	2777	471	123
1 Tonga Prisons	171	116	37	0	18
2 Tonga Police	487	239	72	22	154
3 His Majesty's Armed Forces	604	377	89	49	89
4 Audit	36	19	13	2	2
5 Tonga Fire & Emergency Services	115	88	26	0	1
Sub Total for Schedule II		1413	839	237	73
OVERALL TOTAL		5529	3616	708	196
					1009

‘I he kotoa ‘o e Kau Ngāue Fakapule‘anga ‘e toko 5,529 ke sivi‘í ki he 2019/2020; ko e kau ngāue ‘e toko 4,356 (80%) mo e kau ‘Ofisa Pule Ngaue ‘e toko 16 (Kulupu 1 pē) na‘e ma‘u mai énau ngaahi PMS. Ko e toko, 708 (13%) óku nau PMS pē ‘o fakatatau ki he taimi kuo ‘osi ngāuei‘ pea ko e kau ngāue ‘e 1009 (18%) na‘e ‘ikai lava ke sivi‘í (PMS). Ko e hiki hake ‘a e tokolahi ‘o kinautolu ‘ikai lava ke PMS mei he toko 788 ‘i he taú fakapaánga kuo ‘osí. Ko e ngaahi foomu PMS ‘e 196 na‘e ‘ikai kakato, pea ‘oku hokohoko atu aipē ‘a e holo ‘a e fika ko ‘ení ‘i he ngaahi ta‘ú ‘a ia ‘oku ho‘ata mei ai ‘a e fakalakalaka ‘i he leva‘i ‘o e founa ngaué. ‘Oku kei fakatali ‘a e ngaahi olá pea ‘e līpooti ia ‘i he taú fakapaánga hokó.

Pule‘i ‘o e PMS

Óku mahino mai ko e ngāueáki ó e PMS óku lele lelei ia í he ngaahi Potungāué. Ka naongo ia óku kei hoko atu pē á e ngaahi polokalama akoí á e taha ako ngāué (Konga VIII) kau ai á e kau supavaisa mei he Potungāue ki he akoí fakataautahá.

Polokaklama akoi o e fakahoko fatongiá

Na‘e tali pea fakahoko ‘a e polokalama fo‘ou ko e “Performance Coaching and Mentoring Program” ke tokoni ki he faipau ‘i he puleangá ki he ngaahi founa ngaué PMS ‘aki hono fakapapau‘i ‘oku mahino ki he kau ngae kotoa ‘a e ngaahi potungāué ‘o fakatatau mo e ngaahi founa ngāue ‘o e PMS ne talí. Na‘e fakahoko ai ha PMS CAMP ‘i he kuata 3 ma‘a e ngaahi potungāue ‘e valu (8).

Ngaahi fakataha a e komiti si‘i

Na‘e fakahoko ‘a e ngaahi fakataha ‘a e kōmiti si‘i PMS e‘ tolu ki he TF 2019/2020 lolotonga ‘a e Kuata 1 & 2 2019 ‘o kau atu ki ai ‘a e kau Taki PMS ‘e fānogfulu mā fā (44). Na‘e tokanga ‘a e fakatahá ki he ngaahi teuteu PMS EFY ki he toenga ‘o e taú.

Vakai‘i ‘o e tu‘unga ‘o e ngāue

Ko e ngaahi potungāue ‘e nima (5) na‘e ako ngāue mai ki he PSC pea na‘e hoko atu hono fakahokó ki he ngaahi potungaue kotoa ‘e 26 ke fakafaingofua ki he kau ngae fo‘ou.

80% - PMS ‘o e kau Pule Ngaue (Kulupu 1)

13% - Fika‘i faka-konga ‘o e PMS

18% - Kinautolu ne ‘ikai totonu ken au PMS

Ko e ngaahi potungāue ‘e 23 na‘a nau fakakakato ‘enau ngaahi polokalama vakai‘i ‘o e PMS: 70% Lanu Mata & 30% Lanu Engeenga.

80% - Lanu Mata

30% - Lanu Engeenga

Na‘e í ai á e kií fakalelei ki he foomu PMS ki he ngaahi potungāue Kulupu 1 á ia ‘oku ne fakaási ai á e natula á e tokoni á e tokotaha ngae ki he Palani Pule‘i Fakata‘u a‘ e Potungāué, pe koe tokoni fakapatonu, pe ko e kau atu pe ki ai.

‘Oku fakalakalaka lahi ‘a e ngaahi tauhi ki he līpooti mo honau taimi pea na‘e toe ‘oatu ha faingamalie ki he Potungāue Ako mo e Ako Ngaue ke toe fakahū mai á énau foomu kuo lava hono toe vakai‘i.

Lipooti fakahoko fatongia PMS ‘a e ngaahi Potungaue ki he 2018/2019

Fakahoko Fatongia ikai Fakafiemālie

- ‘Oku hā mei he ola PMS ‘i he Taú Fakapaánga kuo ‘osí ‘a e holo ‘i he tokolahi ko ia ‘o kinautolu na‘e ‘ikai fakafiemālie ‘enau fakahoko fatongiá, ki he 2% ‘i he 2018/2019 mei he 5% ‘i he 2017/2018 pea 7% ‘i he 2016/2017. ‘Oku ha mei he ngaahi ola teéki ke sivií ‘o e TF (2019/2020) ko e toko 20 na‘e ‘ikai fakafiemālie ‘enau fakahoko fatongiá ‘a ia ‘oku ‘uhinga ia ko e 1%, ‘a ia ‘oku mahino mei ai ‘a e hokohoko atu ke lelei ange ‘a e PMS ‘i he ngaahi ta‘ú koéni é fa.

Ngaahi Ola Fakakātoa ki he 2018/2019

- Na‘e tali ‘e he Kapinetí ‘a e ngaahi ola ‘o e PMS ‘i Novema 2019, ko ia ai na‘e lava ke ma‘u pale ‘a e kau ngāué koe‘ahi ko ‘enau fakahoko fatongiá ‘i he vahe faka‘osi ‘o Tisema 2020. Na‘e lava lelei e‘ni fakahoanaki ia ki he tolo loloa‘i he totongi atu ‘i he ta‘u kimu‘á ‘a ia na‘e toki fakahoko pē ia ‘i Fepueli mo Ma‘asi ‘o e ta‘u ni (2020).
- Ko e ola ‘a e PMS á e kau CEO ki he 2018/2019 na‘e aofangatuku ia ‘i Fepueli 2020 koe‘ahi ko e ngaahi liliu ‘i he Puleangá mo e ‘ikai kakato e Kōmiti Sivi ki he kau CEO.

Fakahoko fatongia ‘a e CEO 2018/2019

Ko e kau CEO ‘e hongofulu mā tolu (13) na‘e sivi‘i e‘nau fakahoko fatongia ‘i he 2018/2019. Na‘e peseti ‘e teau (100%) ó kinautolu naé fakahoko pe fatongia ó tatau ki he taumuá pe na‘e hulu atu. Ko e ta‘u ni ko e kau CEO ‘e hongofulu mā ono (16) ‘e sivií PMS (‘ikai kau ai ‘a e MOTED – kei akoako ngāue; Potungāue ki Mulí – hiki ki he Kulupu 2, mo e Ngaahi Ngae Lalahi ‘a ia ‘oku lolotonga fakahoko ha ngāue tautea ki he CEO).

Totongi atu ‘o e Ngaahi Fakapale PMS ma‘a e Ngae Fakapule‘angá

Ko e ‘esitimeti na‘e tali ki he fakapale fakahoko fatongiá ki he 2019/2020 ko e \$2,100,000. ‘Oku laka ia ‘i he pa‘anga na‘e tali ki he ta‘u kuo hilí, pea ko e ‘amanakí ‘e toe lelei ange ‘a e ngaahi olá.

Ki he TF 2018/19, ko e fakakātoa na‘e fakamoleki ko e \$1.8 miliona, ko e si‘ i hifo pē ia í he patiseti nae tali á ia ko e \$1.92 miliona ki he fakapale ó e 2018/2019.

Fokotu‘utu‘u Ngāue Business Excellence Framework

Mape‘i Faka‘aho (Business workflows/flowcharting)

Na‘e fakatonutonu ‘a e ngaahi ngāue pea ‘ikai toe ngāue‘aki ‘i á e Business Excellence Framework he Kuata 2’ ó e 2019 koe‘ahi ko e tuútuúni ‘a e Kapinetí.

Na‘e tu‘utu‘uni ‘e he Minisitā Pa‘anga ‘o e ‘aho ko iá ‘a ia ko e ‘Eiki Palémia lolotongá ia ke fokotu‘u ha mape‘i faka‘aho ‘o e ngaahi fakahoko fatongiá ko e teuteu ki he pule‘anga pule‘faka‘ilekituloniká pea mo hono leva‘i ‘a e fakahoko ngāue ‘i he taimi totonu.

- Kuo fakakakato ‘a e mape‘i faka‘aho ma‘a e Potungaue ‘e 8, pea ‘e toki fakakakato ‘a e toenga, ‘i he kuata 1 ‘o e TF fooú (Sepitema 2020) ‘o fakatatau ki he Tu‘utu‘uni Kapineti ke hoko atu e ngae koéni pea fakahoko ha ako ngāue ‘i he ngaahi potungāue.

- Na‘e fakatokanga‘i ‘e he Kabinetí ‘a e fakalakalaka ‘a e mape‘i faka‘ahó mo e CHARS Dashboard ma‘a e ngaahi Potungāue ‘e 8.
- Ke áhiáhií fakaangaanga ‘a e (CHARS) dashboard ‘i he ngaahi Potungāue ‘e 8 koéni pea ke fakahoko ki he toengá ‘i he toenga ‘o e ta‘ú.
- ‘I he ‘ene a‘u ki he‘ aho 30 ‘o Sune 2020, kuo mei kakato ‘a e ngaahi Potungaue ‘e valu (8), ko e hiva (9) ‘oku kei fakahoko, potungāue ‘e fā (4) ‘oku kei kamata ‘a e mape‘i faka‘ahó pea potungāue ‘e tolu (3) ‘oku te‘eki ke kamata ‘a e mape‘i faka‘ahó.

‘E ‘ikai toe si‘i hifo ‘i he ngaahi Potungāue ‘e valu (8) tenau fakakakato ‘enau ngaahi mape fakahoko fatongia faka‘aho ‘i he ‘aho 25 ‘o Sepitema 2020 pea ko e Potungāue ‘e 8‘oku toé (kau ai ‘a e MET mo e MoH) ke fakahoko ia ‘i he ‘ene a‘u ki he ‘aho 30 ‘o Sune 2021.

Fokotu‘utu‘u Ngāue CHARS Dashboard

Kuo fokotu‘u ‘e he ‘Ofisi PSC ha Automated Results Dashboard (‘oku ngāue‘aki ‘a e Microsoft Excel) ke muimui‘i ‘a e fakahoko fatongia ‘i he taimi totonu. Ko e ngaahi ngāue ‘eni ‘oku ‘i he CHARS Dashboard, ka ‘oku ‘ikai ke fakangatangata ki he ngaahi me‘a ko ‘ení;

- Muimui‘i ‘a e fakahoko fatongia fakafo‘ituitui ‘i he taimi totonu
- Faka‘ilonga pea leva‘i ‘a e lahi ‘o e ngāue ‘a e mēmipa fakafo‘ituitui taki taha
- Fua tautau ‘a e taliui ‘a e mēmipa fakafo‘ituitui taki taha ‘i he uesia ‘o e ngaahi ola ‘a e Va‘a/Potungāue
- Fakafehokotaki ‘a e fakahoko fatongia fakafo‘ituitui ki he Fakahoko Fatongia ‘a e Va‘a
- Fakafehokotaki ‘a e Fakahoko Fatongia ‘a e Va‘a ki he Fakahoko Fatongia ‘a e CEO makatu‘unga ‘i he ngaahi Tāketi ma‘olungá ange (high level KPIs)
- Lekooti a e fakahoko o e ngaahi fatongia “ngaahi ngāue kehe/poupou ikai fakahangatonu”

Kuo ‘osi fakakakato ia ‘i he‘ Ofisi kotoa ‘o e PSC ‘i he ‘aho 1 ‘o Sune 2020 pea toe fakaangaanga ia ‘i he ongo Va‘a ‘e ua (2) (i.e.Fakalakalaka Fakaēngae mo e Fakalakalaka ‘i he Fakahoko Fatongia). Ko e ngaahi ola ‘o e fakaangaangá na‘e fakafehokoaki ia ki hePMS ‘o e faka‘osinga ‘o e ta‘ú ki he TF 2019/20. Kuo ‘osi fakahoko ‘eni ‘i he ngaahi Va‘a ‘e 4 ‘a e PSC pea ‘oku fokotu‘utu‘u ke fakahoko ‘eni ki he ngaahi Potungāue kuo nau fakakakato lelei ‘a e mapeí faka‘aho ‘a e Potungāué ki he TF fo‘ou.

Konifelenisi Fakata‘u ‘a e Ngāue Fakapule‘angá ki he founiga lelei taha óe fakahoko fatongia

Na‘e kaniseli ‘a e Konifelenisi fakataú koéni ko e konga e fakamanatu ó e mahina ó e ngae fakaPuleángá óku fai í Sune koe‘uhí ko e ngaahi fakangatangata ‘o e Covid19 pea ko e ngaahi faka‘ilonga ko ‘ení ‘oku fakahoko fakata‘u ‘i Sune.

Māhina ‘o e Ngāue Fakapule‘anga

Neongo na‘e toe fokotu‘utu‘u fo‘ou ‘a e konga lahi ngaahi polokalama faka‘ilonga ó e mahina ó e Ngāue Fakapule‘angá, na‘e kei faka‘ilonga‘i pe áki ha fe‘auhi vitió nounou neongo ‘a e Koviti 19.

Ko e kaveinga ‘o e Mahina Ngāue Fakapule‘anga ki he taú ni ko e “Oku tau kau fakataha; ko ‘eku Tonga, ko ho‘o Tonga ko ‘etau Tonga – Fakafepaki‘i ‘o e Koviti 19”. Na‘e fakahū mai ai ‘e Lipooti Fakatau a e Komisoni Ngāue Fakapuleangá – TF 2019 / 2020

he ngaahi Potungāue ‘e hongofulu mā hiva (19) ‘i he malumalu ‘o e ngaahi tafa‘aki ‘oku hā ‘i ‘olungá á e ngahi vitiō fakakātoa ‘e 21. Na‘e fili mai ‘a e kau fakamaauí mei he sekitoa taautaha mo ‘i loto ‘i he pule‘angá ken au fakamaauí e ngaahi vitio.

Ko e ngaahi pale ‘i he tafaaki ‘e fā (4) na‘e fakamo‘oni kiai ‘a e PM pea na‘e foaki atu ia ki he kau ikuna ‘o fakatatau ki he tēpile ‘oku hā ‘i laló:

TĒPILE 23: KAU IKUNA ‘I HE FE‘AUHI VITIO NOU NOU

Faahinga o e Pale	Potungāue	Hokohoko	
Kau To‘a o e COVID-19	MoRC MIA	1 2	Na‘e ‘oatu ki he Hou‘eiki Minisitaá mo e kau CEO ha fakama‘opo‘opo ‘o e ngaahi vitiō mo e vitiō kakato ‘a ‘enau ngaahi Potungāue hili ‘a e fe‘auhí.
Laumālie Fai ‘Osikiavelenga	MEIDECC PMO	1 2	
Laukau‘aki hoku Tonga	PSC Office Palace Office	1 2	
Fili a e Kakai	MoRC AGO	Māhangā ‘i he 1	
Pale Makehe	MoH		Na‘e toe lelei ange ‘a e ‘ata ‘o e PSC mo tokolahī ange hono ngae‘aki ‘a e peesi facebook kae pehē ki he
	MAFF		toenga ‘o e ngaahi Potungāue na‘a nau kau maí pea fakafuofua na‘e laka hake ‘i he toko 30,000 na‘a nau mamata mo vahevahe ‘a e ngaahi vitioó. Na‘e toe fakahā foki ‘eni ‘ehe ongoongo ‘a e Television 1 NZ.
	TFES		

Na‘e toe lelei ange ‘a e ‘ata ‘o e PSC mo tokolahī ange hono ngae‘aki ‘a e peesi facebook kae pehē ki he toenga ‘o e ngaahi Potungāue na‘a nau kau maí pea fakafuofua na‘e laka hake ‘i he toko 30,000 na‘a nau mamata mo vahevahe ‘a e ngaahi vitioó. Na‘e toe fakahā foki ‘eni ‘ehe ongoongo ‘a e Television 1 NZ.

NGAAHI ATA I OLUNGA: NGAAHI PALE KI HE KAU IKUNA O E NGAAHI VITIO NOU NOU.

Ngaahi fokotu‘utu‘u ngāue ke fakalelei‘i ‘a e Fakahoko Fatongiá

Ako‘i ‘a e Taha Ako Ngāue

- Na‘e tali ke fakahoko ‘a e polokalama fo‘ou Ako‘i ‘a e Tokotaha Fakataukeí (TTT) ki he ta‘u Fakapa‘anga 2019/20 ‘a ia nae kau ki ai ‘a e Konga 7, 8 & 9. Na‘e fakahoko ‘a e Konga 7 ‘i he‘ aho 18 mo e 22 ‘o Nōvema, 2019 ki he toko tolungofulu (30) fakakātoa.
- ‘I he kuata 1, ko e kau taki PMS ‘i he ngaahi potungāue ‘e honogfulu mā ono (16) na‘a nau fakahoko ‘a e ngaahi polokalama TTT konga hono V & VI lolotonga ‘a Siulai – Aokosi 2019.
- Na‘e kau ‘i he polokalamá ‘a hono fakafehokotaki ‘a e ngaahi tafa‘aki hangē ko e vaha‘a ‘o e TSDF II, CP, AMP mo e taha ngāué.
- Na‘e tu‘utu‘uni ‘i he Tu‘utu‘uni Kapineti Fika 642 ‘o e ‘aho 29 ‘o Mē, 2019 ke fakahoko ‘a e mape‘i ‘o e ngaahi ngāue faka‘ahó ‘i he ‘ene a‘u ki he faka‘osinga ‘o e Ta‘u Fakapa‘anga 2019/2020. Ko e Konga 7 ‘o e polokalama TTT na‘e fakahoko ia ke fakapapau‘i ‘oku mape‘i ‘e he ngaahi potungāué kotoa ‘enau ngaahi ngāue fakalotofalé ‘o fakatatau ki he AMP.
 - Ko e ngaahi potungāue pē ‘e ono (6) na‘a nau kau mai ki he konga 8 ‘o e polokalama ako‘i ‘a e tokotaha takataukeí pea na‘e fakakakato ‘e he ngaahi potungāue ko ‘ení ‘a e ngaahi fiema‘u ‘a e Konga 7 fekau‘aki mo ‘enau Palani Pule‘i Fakata‘u ‘oku lolotonga ngāue‘akí.
 - ko e MoT, MoH mo e HMAF naá nau kau ki he konga hono 7 ‘o e ako‘i ‘o e Tokotaha Fakataukeí ‘i he aho 24 – 25 ‘o Fepueli 2020.

Ko e ngaahi pole tefito ‘i he polokalama ko ‘ení ko e ‘ikai ke ‘i ai ha timi ngāue kakato ke fakahoko ‘a e polokalamá. Ko e Va‘a ko e‘ní ko e toko 4 pē mei he toko 5 ‘oku nau leva‘i ‘a e ngāue ki he Fakalakalaka ‘a e Fakahoko Fatongia ma‘a e Pule‘angá kotoa.

Polokalama 4: Tokangaekina o e Kau Ngāue

Komisoni

- Fakataha 'e fāngofulu mā ono (46)
- Fakataha makehe e hongofulu mā tolu (13)
- Ngaahi pepa ávetakai e honogulu mā taha (11)
- Ngaahi keisi nae fakahū mai pe a tali;

Tau Fakapa'anga	Ngaahi keisi na'e fakahū	Ngaahi keisi na'e tali
2018/19	1002	841
2019/20	859	681

- Tokoni ki he Komisoní hono fakangāueí kau CEO e toko fā

Fakakuata

- Na'e lahi taha 'a e ngaahi tu'utu'uni 'i he Kuata 3 Sanuali – Ma'asi - tu'utu'uni 'e 256, meimeい ko e ngaahi fokotu'u 'e 81 mo e ngaahi hikihiki 'i he lakangá 'e 57.
- Naé siísí taha á e Kuata 4 i he ngaahi tuutuuní (keisi é 80) koe'uhí ko e ngaahi uesia 'o e Convid-19.
- Fakahoko 'a e founiga ngāue fo'ou 'i hono siofi 'o e ngaahi fokotu'u mei he ngaahi potungāué ki he 'Ofisi 'o e Komisoni.

Ngaahi

Fokotu'utu'u

- Fakahoko 'e he va'a HR 'i Sanuali, 2020 'a e founiga fo'ou ki hono siofi 'o e ngaahi fokotu'u 'oku fakahū atu mei he ngaahi potungāué ki he Komisoni

Fakangāue'i & Mālōlō

- Na'e hiki hake 'a e ngaahi fakafisi na'e talí mei he keisi 'e 55 (2018/19) ki he 60 'i he ta'u Fakapa'anga 2019/20.
- Ko e 'uhinga lahi taha ki he fakafisí ko e ngaahi faingmālie ngāue fo'ou
- Ko e potungāue tokolahi taha 'a e fakafisi ki he 2019/20 ko e Potungāue Mo'úi
- Na'e holo 'a e ngaahi fokotu'u lakanga fo'oú mei he 31% ki he 24% 'i he ta'u ni, ka, ko e hikihiki 'i he lakangá 'oku tu'unga tatau pe ia mo e ta'u kuo 'osí (121 ta'u kuo 'osí/122 ta'u ni).
- Tokolahi ange kau fakafisi 'i he ta'u ni ko e toko 55 'i he ta'u kuo 'osí ki he 61 'i he ta'u ni, kae pehē ki he ngaahi keisi tautea mei he 5 'i he ta'u kuo 'osí ki he 12 'i he ta'u ni.

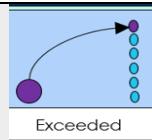

Fakamaau'anga Fakaloto'i Potungāuel

- Ngaahi keisi e fā (4)

Ola Hā Kitu'a 4 – Pule'i mo e Tokangaekina 'o e Kau Ngāue

Ko e ngaahi founiga tokangaekina 'o e kau ngāue 'oku ola lelei mo hono vahe'i atu 'a e ngaahi fatongia tokangaekina 'o e kau ngāue ki he ngaahi Potungāue

'Oku fakahoko fatongia 'a e va'a ko 'ení ko e fakafofonga HR ia ki he toenga o' e ngaahi Potungāue Kulupu 1 pea 'oku ngaue ai 'a e toko ono í he tataki 'a e Tokoni CEO, pea 'oku tokosi'i ange ia 'i he ngaahi tmi ngāue HR 'i he Ngaahi Potungāue. Ko e taumu'a taimi lōlōa 'a e Va'á ke fakaivia 'a e founiga ngaue HR 'i he ngaahi MDA ke malava hono tuku atu 'o e ngaahi fatongia HR koe'uhī kae tokanga taha pē ia ki he vakai e ngaahi ola pe a mo hono fakahoko á e ngaahi tu'utu'uni ngāue, ngaahi tu'utu'uni faka'uluangaanga 'a e Ngāue Fakapule'angá kae pehē ki he ngaahi me'a fakatautea mo e ngaahi keisi launga.

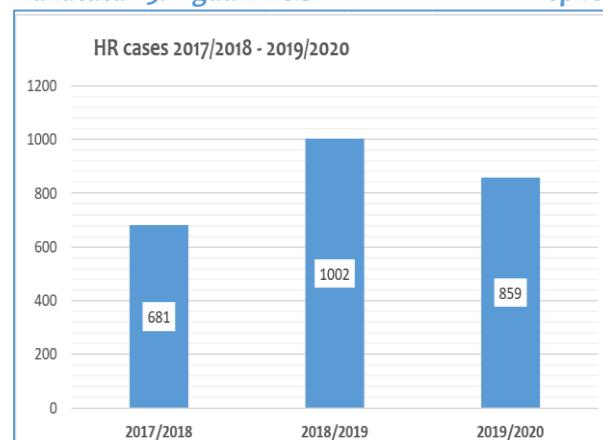
Ko e ngaahi ola hā kitu'a tefito óku pehe ni:

Ngaahi tuútuúni potupotu tatau fekauaki mo e ngaahi meá HR

Na'e ui 'e he Komisoni Ngāue Fakapule'angá ha ngaahi fakataha 'a e Komisoní 'e fānogulu mā ono (46) mo e ngaahi fakataha makehe 'a e Komisoní 'e hongofulu mā tolu (13) lolotonga 'a e ta'u Fakapa'anga 2019/2020 pea mo e tohi 'avetakai 'e 11 fekau'aki ia mo e ngaahi keisi 'e 859. Mei he ngaahi keisi ko 'eni 'e 859, na'e tali 'e he Komisoní 'a e keisi 'e 687 'i he Ta'u Fakapa'anga 2019/2020 (80%). Ko e holo 'eni mei he 84% 'i he TF kuo 'osí koe'uhī ko hono ngāue'aki 'o e ngaahi fiema'u maulalo taha 'i he Fakalakalakasi fo'ou 'o e Ngaahi Lakangá 'a ia na'e kamata ngāue'aki ia mei Sanuali 2020.

Na'e holo lahi 'a e ngaahi keisi kuo fakahū atu ki he Komisoní 'i hono fakafehoanaki mo e TF 2018/19 'a ia ko e ngaahi keisi kotoa 'e 859 (holo'aki 'a e ngaahi keisi e 143). 'Oku fakafehoanaki 'eni mo e ngaahi keisi fakakātoa 'e 1002 'i he 2018/2019 mo e ngaahi fakataha 'e 60 mo e tohi 'avetakai 'e 22.

Fiakatātā 25: Ngaahi keisi HR

Tēpile 24: Ngaahi keisi HR a e mda ki he KOMISONI

Quarter	No. cases submitted to Commission	No. of Approved cases	No. of Not approved	Noting only
1	132	104	2	18
2	312	241	4	3
3	284	260	17	8
4	131	82	2	14
total	859	687 (80%)	25 (3%)	43 (5%)

Ko e fakaikiiki 'o e ngaahi keisí 'oku ha ia 'i he tēpile 25;

TĒPILE 25: NGAAHİ KOLE KI HE KOMISONI NGAUE FAKAPULEANGA KI SIULAI, 2019 – SUNE , 2020

Fa'ahinga 'o e keisi	Siulai- Sep '19 K1	'Okatopa - Tisema '19 K2	Sanuali –Ma'asi '20 K3	'Epel eli - Sune ' 20 K4	Fakakātoa kuo talí
Fokotu'u	16	71	81	2	170
Toe Fokotu'u	0	2	3	0	5
Lau 'aho	0	0	0	0	0
Hikihiki 'i he lakanga	12	50	57	3	122
Lakanga fo'ou/Fokotu'u fo'ou	0	0	1	2	3
Ngata 'o e ngāue	2	4	2	3	11
Fehikitaki/Hikihiki 'i he lakanga	2	5	6	0	13
Fehikitaki fakalotofale	0	7	4	0	11
Fehikitaki Tu'uma'u	0	0	0	0	0
Hiki Vāhenga	0	2	0	0	2
Toe Fakangāue'i	0	0	2	1	3
Toe Fakakalakalasi	0	1	0	1	2
Aleapau Ngāue Fakapalofesinale	5	5	10	2	22
Ngata 'o e Aleapau ngāue Fakapalofesinale	0	0	1	0	1
Sīpinga o e Aleapau Ngāue Fakapalofesinale	0	0	0	2	2
Fakafisi	13	20	15	13	61
Mālōlō mei he Ngāue	4	5	7	5	21
Ta'u ke Mālōlō mei he Ngāue	0	0	2	0	2
Fakalōlōa o e ngaahi sēvesí	0	5	1	7	13
Fakalōlōa o e ngaahi sēvesí mo e Hikihiki i he Lakanga	0	0	1	0	1
Fakalōlōa/Mālōlō mei he Ngāue	2	3	8	4	17
Ngaahi Tu'unga Fakafalemahaki	0	3	2	3	8
Tu'unga Fakafalemahaki kei ma'u vāhenga	2	0	0	0	2
Poaki puke kei ma'u vāhenga (CEO)	0	0	0	0	0
Keisi Tautea	1	10	1	0	12
Tuku ki tu'a	3	0	2	4	9
Fakamālōlō'i Fakataimi	1	1	1	2	5
Fakalōlōa 'a e Aleapaú	1	4	0	0	5
Lāunga	0	0	1	1	2
Mohetolo 'a e Mālōlō Fakata'u	0	3	2	0	5
Totongi pa'anga 'a e monua mālōlōo	0	13	0	0	13
Mālōlō makehe ta'ema'u vāhenga	10	9	7	5	31
Mālōlō makehe kei ma'u vāhenga	0	0	0	0	0
Mālōlō folau sipoti	16	3	4	0	23
Ngāue ua	2	0	3	3	8
Fakalōlōa 'o e ngāue ua	0	0	0	0	0
Ngaahi me'a fekau'aki mo e CEO	1	1	2	1	5

Ngata 'a e ngāue 'a e CEO	0	0	1	0	1
Fekau'aki mo e Vāhenga	0	0	0	0	0
Fakamaau'anga Fakaloto'i Ngāue	1	0	0	0	1
Fakatonutonu 'a e Tu'utu'uni 'a e Komisoni	5	1	3	3	12
Lisi tufa 'o e ngaahi tu'utu'uni 'a e KOMISONI	1	0	0	0	1
'Ikai tali 'a e Komisoni	2	4	17	2	25
Monū'ia mālōlō	0	3	0	0	3
Kaniseli	0	3	4	0	7
Fekau'aki mo e Tu'utu'uni Ngāue/Lao ki he Komisoni	0	0	0	1	1
Vāhenga ki he Ngaahi Pōto'i Ngāue Hāhāmolofia	0	0	0	1	1
Fakakina Fakalielia	0	0	0	1	1
Fekau'aki mo e PMS	2	2	2	1	7
Keisi 'a e Ombudsman	0	1	0	0	1
COVID19	0	0	0	1	1
Pule'i	0	0	1	0	1
APRA	0	0	1	0	1
Fale'i Taimi Nounou	0	0	1	1	2
Valoki'i	0	0	0	1	1
Tangi koe'uhī ko ha KOMISONID	0	0	0	1	1
Fakatu'utāmaki	0	0	0	2	2
Toe Fakakaukau'i 'o ha Komisobi	0	0	0	1	1
FAKAKĀTOA	104	241	260	82	687

Kuo holo 'a e ngaahi fokotu'u ngāue fo'ou kuo leva'i 'e he Komisoni mei he 31% ki he 24% 'i he ta'u ni neongo 'oku tokolahī 'a e fokotu'u ngāue Kulupu 1 'i he fokotu'u ngāue 'a e Potungāue Akō 'a ia 'oku nau leva'i pe 'enau fokotu'u ngāue fo'oú. 'Oku kei tu'unga tatau pe 'a e hikihiki fakalakangā mei he ta'u kuo 'osí (121 ta'u kuo 'osí /122 ta'u ni). Kuo hiki hake 'a e fakafisi ki he toko 61 mei he toko 55 ó e 2018/2019.

Ngaahi keisi tautea

Na'e toe lahi ange 'a e ngaahi keisi tautea 'i he ta'u ni 'a ia ko e hongofulu mā hiva (19) fekau'aki pē mo e mama'o te'eki fakangofua mo e ngaahi keisi kākā fo'ou 'oku hā mai. Ko e ngaahi keisi tokolahī tahā mei he Potungāue Mo'uí. Na'e fakataha tu'o 15 'a e Kōmiti Fokotu'u Faka'ilo fekau'ki mo e ngaahi keisi ni. Ko hono ola ko e fakamālōlō fakataimi 'e 8, tuku kitu'a e 9 pea ko e keisi é 2 'oku kei fakahoko 'a e ngāue ki ai.

Tukuange atu

Ko hono fakahoko 'a e ngāue ke vahe'i atu na'e fakahoko ia 'i hono tali 'o e ngaahi tu'unga ma'ulalo taha pea tuku atu 'a e ngaahi penolo ki he ngaahi tu'unga vāhenga R, S Q mei he Komisoni ke leva'i pe ia 'e he ngaahi Potungāue, pea kau ki ai 'a e Ápiako Neesi Kuini Saloté mo e kau akoako' i he Potungaue Mo'uí. Na'e kamata'i 'e he Potungāue 'e hongofulu mā hiva (19) neongo ko e potungāue pe 'e 7 na'e palani tenau kamata. Koe'uhī ko e COP fo'ou kuo fokotu'u mo fakamahino pau 'a e ngaahi tafa'aki fakangāue 'e toe lahi ange ai 'a e ngaahi ngafa fatongia ke tuku atu ki he ngaahi Potungāue.

Fakamaau'anga Fakapotungaue

Koe fakama'opo'opo 'eni 'o e ngaahi keisi na'e 'ave ki he Fakamaau'anga Fakapotungaue':

1. Eileen Fonua
2. Claude Tupou, former CEO of Ministry of Education and Training
3. Mahe U Tupouniu, Former Secretary for Foreign Affairs
4. Tu'inuia – Withdrawn
5. Lusia Hui – decision pending

The Commission sought a judicial review of the Tribunal decision allowing an appeal by Ms Eileen Fonua on a salary dispute, and Mr Claude Tupou against his termination. The Commission was successful in both of these. Remaining cases are pending.

Ngaahi Aleapau Ngaue moe Kau 'Ofisa Pule Ngaue

Hange koia na'e ha atu í 'olunga, na'e fakangaue'i/toe fakangaueí 'a e kau 'Ofisa Pule Ngaue 'e toko 4.

1. **Dr. Tangikina M. Steen**, Chief Executive Officer for Education and Training with effect 11 November, 2019 for two (2) years.
2. **Dr Lia Maka**, CEO for the PSC Office with effect 16 March, 2020 for four (4) years (re-appointment)
3. **Dr Tuikolongahau Halafihi**, CEO for Fisheries with effect 18 June, 2020 for four (4) years (re-appointment)
4. **Mrs. Distaquaine Tu'ihalamaka**, CEO for Trade and Economic Development with effect 23 March, 2020 for four (4) years.

Fakatata 28: Fakanofo 'o e Talekita pule 'o e Potungaue fefakatau'aki mo e fakalakalaka faka'ekonomika

FAKATATA 29: FAKANOFO 'O E TALEKITA PULE 'O E POTUNGAUE AKO MO E AKO NGAUE

FAKATATA 29: KO HONO TOE FAKANOFO 'O E TALEKITA PULE 'A E POTUNGAUE TOUTAI MOE KOMISONI KI HE LAKANGA TALEKITA PULE.

Ne hoko e ta'u fakapa'anga ko eni ko ha ta'u ngaue mo'umo'ua ia ki he kau Talekita Pule 'o e ngaahi Potungaue 'o tatau pe 'i he Kulupu ngaue 'uluaki (1) mo e kulupu ngaue kulupu hono ua (2). Ne fakahoko ai ha fakataha (forum) 'e ono (6) 'a e kau Talekita Pule 'a ia ne fakahoko ia 'e he ngaahi Potungaue, kau Talekita Pule pea mo e fengaue'aki 'a e ngaahi Komiti mo e kau memipa 'o e Komiti Fakafonua 'o e Koviti¹⁹ hili hono tapuni e kau 'ā fonua 'o Tonga 'I Ma'asi 2020. Na'e tokanga 'a e ngaahi fakatahá ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue pea ngāue atu ai ki he ngaahi fakahinohino fekau'aki mo e mālōlō, fokotu'utu'u 'o e patisetí, toe fokotu'utu'u fo'ou 'o e patiseti mo e ngaahi palani 'a e ngaahi Potungāué.

Ngaahi Me'a Felave'i moe kau Ngaue

Koe ngaahi fakataha e nima (5) fakakatoa na'e lava lelei hono fakahoko ma'ae kau taki ngaue HR mei he ngaahi potungaue pea mo e fakataha e taha (1) 'a e kau 'Ofisa Pule Ngaue. Koe ngaahi fakataha ko 'eni na'e fakahoko ia makatu'unga I he ngaahi tu'utu'uni fakalao mei he Komisoni pea moe Kapineti ko e 'uhī koe tokolahī 'o e ni'ihi na'e kau ki he fakatahā'anga ko e kau 'Ofisa Pule Ngaue, Tokoni Sekelitali pea moe kau 'ofisa ma'olunga mei he ngaahi potungaue kotoa.

Ngaahi Fakafisi

1. Faka-Potungaue

Fakatata 29: Lahi o e fakafisi

fakafisi 'I Okatopa mo Novema 'o e 2019

Koe ngaahi kole fakafisi fakakatoa é onongofulu (60) mei he ngaahi potungaue na'e tali fakafehoanaki ki he fakafisi 'e nimangofulu ma nima (55) na'e tali 'i he ta'u Fakapa'anga 2018/2019.

Na'e tokolahī taha 'a e ngaahi

Na'e tokosi'i taha 'a e fakafisi 'i he mahina 'o Sepitema mo Tisema a 'ia koe fakafisi pe é taha (1).

Ko e ngaahi potungaue na'e íkai ke 'iai ha ngaahi fakafisi mei ai, ko e 'Ofisi 'o e Ateni Seniale, Potungaue Ngaue ki Muli, Potungaue Sitesitika Fakafonua, pea moe Potungaue Ngaahi Pisini 'a e Pule'anga.

Ko e lahi taha 'a e ngaahi kole fakafisi, 'oku taki ai 'a e Potungaue Mo'ui moe toko tahafa (14), hoko hake ki ai 'a e Potungaue 'Ako mo e toko hiva (9) pea mo e Potungaue MEIDEC, 'a ia koe toko fa (4).

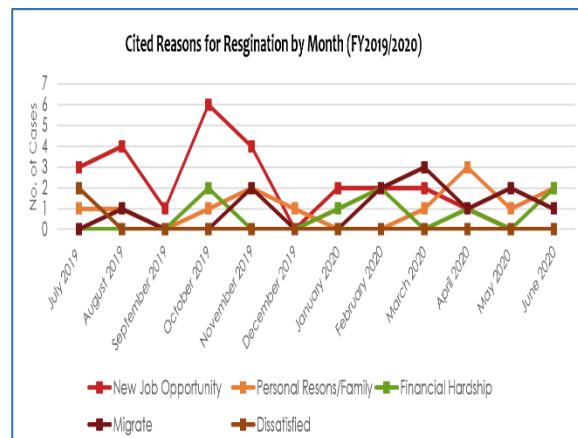
ii) Ngaahi 'uhinga ki he fakafisi

Fakatatau ki he ngaahi kalafi 'oku ha 'i lalo (fakatata 5), na'e kole fakafisi 'a e kau 'ofisa í he ngaahi úhinga kehekehe, á ia koe 'uhinga ngaahi faingamalie ngaue fo'ou (42%),

'uhinga fakataau taha/fakafamili (22%), hiki ki muli (20%), úhinga faingata'ia fakapa'anga (13%) pea moe 'uhinga ko e ta'efiemalie (3%).

Fakatata 30: 'UHINGA 'O E FAKAFISI

Hange pe koia 'oku ha 'i he ngaahi kalafi 'I hono fakafehoanaki ki he ta'u fakapa'anga kuo 'osi, na'e 'ikai ke 'iai ha taha 'e kole fakafisi 'o makatu'unga 'I ha 'uhinga fakafalemahaki pe 'uhinga fakalotu. Na'e holo hifo 'a e fakafisi koe'ahi ko e hiki ki muli 'aki 'e peseti 'e 10 (10%) 'i he ta'u fakapa'anga 2019/2020, kau atu kiai mo e ngaahi 'uhinga koe faingata'ia fakapa'anga 'aia na'e hiki hake 'aki 'e peseta 'e hiva (9%) fakataha pea moe ngaahi faingamalie ngaue fo'ou (16%) pea na'e holo hifo 'a e fakafisi koe'ahi koe ngaahi 'uhinga fakafamili pe fakataautaha 'aki 'e peseta 'e tolu (3%).

Ko hono fakakatoa, ko e ta'u kuo 'osi koe ngaahi 'uhinga lahi taha ki he kole fakafisi, ko e 'uhinga "faingamalie ngaue fo'ou, fakafamili pe fakataautaha pea moe hiki ki muli". Fakatokanga'i, ko e ta'u fakapa'anga 2019/2020, na'e toe tokolahia pe 'a e ngaahi kole fakafisi mei he ngaue fakapule'anga makatu'unga 'i ha ngaahi faingamalie ngaue fo'ou (42%).

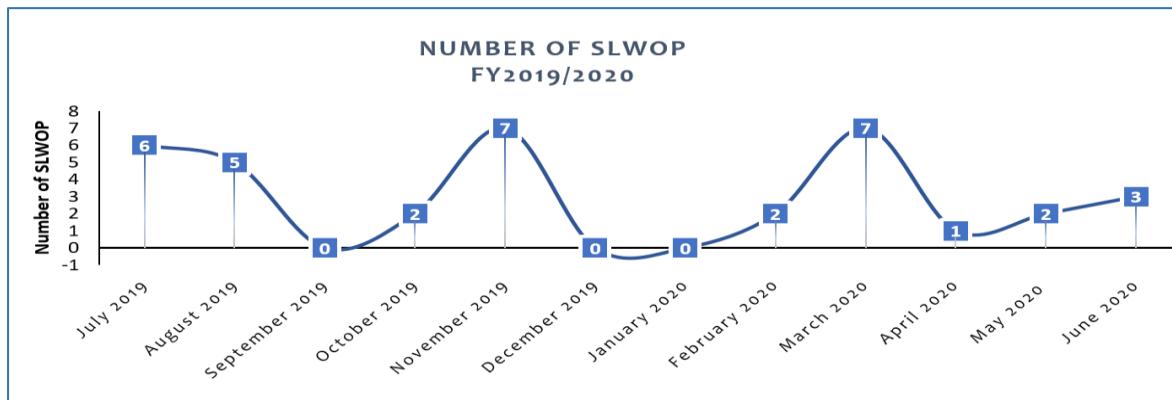
Poaki Malolō

Ko e SLOWP pe ko e livi íkai totongi vahenga 'e 31 fakakatoa na'e tali 'e he Komisoni 'a ia kole holo eni mei he toko nimangofulu ma ono (56) 'i he Ta'u Fakapa'anga 2018/2019.

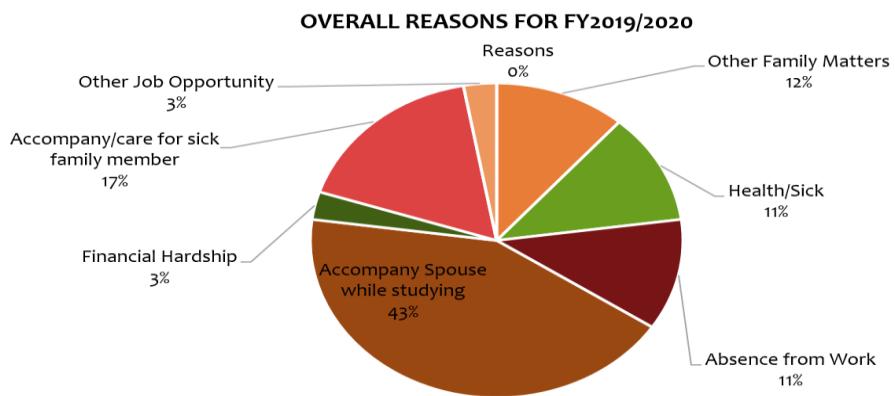
Ngaahi ‘uhinga ‘o e SLWOP/Poaki Malolo Ta’ema’u Vahenga

- Ko e ‘uhinga lahi taha ‘o e kole SLWOP ko e “folau fakafeáo mo e hoa lolotonga ‘ene ako” (43%), ua kiai koe “tauhi mahaki ‘i ha memipa ‘o e family” (17%), hoko kiai koe “úhinga fakafamili” (12%) pea vahevahe tatau leva ‘i he ‘uhinga ko e fetongi ‘aki ‘a e malolo mei he ngaue pea moe puke ‘a e ‘ofisa (11%).
- ‘Oku fakatokanga’i ‘i hono fakafehoanaki ‘o e ngaahi ‘uhinga kole malolo makehe mei he ngaue ta’e vahe, ko e ‘uhinga lahi taha ‘oku ‘omai ‘aki ‘a e kole ‘a e kau ‘ofisa ko e ngaahi ‘uhinga fakafamili, ‘o íkai ko ha ngaahi ‘uhinga faingata’ia fakapa’anga pe ngaah faingamalie ngaue. ‘Oku toe fakatokanga’i, ‘oku ‘asi ‘e holo mei he ngaahi kole SLWOP ‘i he ‘uhinga fakapa’anga kae toe hiki hake ‘a e ‘uhinga fakafalemahaki ‘i hono fakafehoanaki mo e TF kuo ‘osi (4% ‘i he 2018/2019 pea 11% ‘i he ta’u fakapa’anga ko ‘eni).

Fakatatā 31: Lahi o e SLWOP

FAKATATĀ 32: NGAABI ‘UHINGA KI HE KOLE FAKAFISI

Ngaahi 'Apisia/Putu mei Siulai 2019 – Sune 2020

Ngaahi Pekia lolotonga e ma'u vhenga malolo

Na'e pekia/malolo ha kau ma'u vhenga malolo 'e tolungofulu ma 'ua (32) lolotonga 'o e ta'u fakapa'anga 2019/2020 'aia 'oku ha honau ngaahi hingoa 'i he tepile 'i lalo;

TABLE 26: Kau Penisoni ne nau pekia 'i he ta'u fakapa'anga 2019/2020;

Hingoa	Lakanga Malolo	Potungaue	Mahina
Lavinia 'Atuekahao	Nursing Sister	Health	Jul, 2019
Sione M. Havili	Roads Supervisor	Works	Jul, 2019
Siosifa Talangofua Molia	First Assistant Teacher	Education	Jul, 2019
Fononha 'Osa Taloa	Infant Mistress	do	Aug, 2019
Sione 'Osamu	Accounting Officer	Civil Aviation	Aug, 2019
Malakai Tapealava	Acting Principal	Education	Aug, 2019
Alema Lolohea M. Finau	Teacher-in-Charge	Education	Aug, 2019
Kasanita Lupe'eva O. Fetu'u	Assi. Senior Accounting Officer	Education	Sep, 2019
Fonua Fukofuka	Senior Lecturer	Education	Oct, 2019
Tokaukamea Puleiku	Principal	Education	Oct, 2019
Halamehi Taufa	Domestic Supervisor	Health	Nov, 2019
'Alekisanita Po'oi	Building Foreman	Works	Dec, 2019
Sione Kulu	Technical Officer Grade II	Agriculture	Jan, 2020
Tupou Latai Finau	Senior Education Officer	Education	Jan, 2020
'isikeli Vave	Senior Fire Officer	Civil Aviation	Jan, 2020
Tupou Fonohema	Assis. Senior Area Organizer	Education	Jan, 2020
Viliami Sikalu	Chief Dental Officer	Health	Jan, 2020
Pita Soakimi	Senior Police Magistrate	Justice	Jan, 2020
Tevita Koloamatangi	Head Teacher	Education	Jan, 2020
Siosifa M. Heimuli	Ports Overseer	Ports	Mar, 2020
Salote Taueva Vea Cocker	Principal Grade III	Education	Mar, 2020
Paula Palelei	Sub-Treasurer, Vava'u	Finance	Mar, 2020
Paula Bloomfield	Interim Minister of Education	Education	Mar, 2020
Livai Holani	Director of Treasury Services	Finance	Apr, 2020
Saimone Tukipili	Ass Senior Revenue Officer	Revenue	May, 2020
Tenitau Lata 'Ofa	Teacher-in-Charge	Education	May, 2020
'Elitisi K. Kavaliku	Principal Revenue Officer	Revenue	Jun, 20
Ane Falefehi Ika	Principal Medical Scientist	Health	Jun, 20
Vika Nisa 'Ofa	Senior Staff Nurse	Health	Jun, 20
Sioeli Kalaleti	Assistant Pharmacist Grade I	Health	Jun, 20
'Aleki Makaafi	Gardener	PMO	Jun, 20
Paula Vi Tapa	Building Tradesman	Works	Jun, 20

Ngata 'a e fakahoko fatongia makatu'unga 'i 'uhinga Faka-Falemahaki

Na'e ngata 'a e fakahoko ngaue 'a e kau Ngaue Fakapule'anga 'e toko 4 lolotonga 'o e Ta'u Fakapa'anga 2019/2020 'o fakafehoanaki ki he toko ua (2) mei he Ta'u Fakapa'anga kuo 'osi (2018/2019).

TABLE 27: Malolō mei he ngae ko e ‘uhinga fakafaito’o**Ngaahi Pekia lolotonga ‘a e fakahoko fatongia**

Na’e tōtau/pekie ha kau ngaue fakapule’anga ‘e toko hiva (9) lolotonga ‘enau fakahoko fatongia lolotonga ia ‘o e TF 2019/2020 ‘o fakafehoanaki ki he hongofulu ma ono (16) ‘i he TF 2018/2019.

Hingoa	Lakanga	Potungaue	Mahina Malolo mei he Ngaue
Sione Mateialona Kaufusi	Driver	Ngaahi Ngaue Lalahi	‘Epeleli, 2020
Matafonua Fotu Veikune	Chief Architect	Ngaahi Ngaue Lalahi	‘Epeleli, 2020
Hakautapu Vi Tonga	Tourist Officer	Taki Mamata	Me, 2020
Sitaleki Kafu	First Assistant Teacher Grade II	‘Ako	Sune, 2020

Tepile 28: Pekia lolotonga e ngae;

Hingoa	Lakanga	Potungaue	Mahina ‘o e Pekia
Mafi S. Kaifoto	Clerk Class I	Public Enterprise	Aug, 2019.
Tui’one Faluku	Technical Officer Grade I	Agriculture	Aug, 2019.
Alasiu Tupou	Computer Operator Grade III	Infrastructure	Aug, 2019.
Halamehi Taufu’i	Meteorological Technician Grade I	MEIDECCC	Aug, 2019.
Tau’aika Pahulu	Revenue Officer	Revenue & Customs	Oct, 2019
‘Eukaliti Langi	Driver	Finance	Jan, 2020
Fatai Halatoa	Male Orderly	Health	Feb, 2020
Fe’ofa’aki Nonu	Laboratory Technician Grade I	Health	Mar, 2020
Maile Tavake	Field Survey Assistant	Lands and Natural Resources	Mar, 2020

Ngaahi Pole

Na’e ongo ki he ‘ofisini ‘a e mavahe atu ‘a e Sekelitali Tokoni ó e tafa’afi HR, Falemei Fale ‘i he mahina ko Novema mo e kau ‘ofisa ma’olunga/’ofisa ngaue lao é toko tolu (3) lolotonga ‘o e kuata tolu. ‘I he faka’osinga koia ‘o e kuata faka’osi, ne ta’e’amanekina ‘e malolo ‘e taha ‘o e kau ngaue ka koe Sekelitali Tokoni ‘e Ofisi`ni, Salote Vuki pea koe fu’u mole lahi eni ki he tafa’aki ‘o e HR/Fa’u Lao pea moe ‘ofisi ‘o e Komisoni kau Faka-Pule’anga.

‘Oku kei í ai pe ‘a e fiema’u vivili ke fakangaue’i ha tokotaha mataotao ‘i he tafa’aki koia ‘o e HR ke tokoni ki hono fakalele mo tokanga’i e ngaahi ngaue felave’I mo hono fakaivia mo fakalelei’I e ngaahi founga ngaue ‘i he ngaahi potungaue fakapule’anga fakalukufua.

Na’e ‘iai e faka’amu ‘e kau mai e tokotaha ngaue’ofa (AVI) ke tokoni ‘i hono fakahoko ‘e ngaahi ngaue ‘i he tafaaki HR ka ‘oku fakatatali tu’unga ‘i he Koviti19.

Polokalama 5: Va'a ki he Vakai Fakalukufua

VA'A KI HE VAKAI FAKALUKUFUA

5.1 Siofi mo e Sivi'i

Ola Hā Kitua o e fakahoko fatongia a e Komisoni
Fakakatoa 'o e fakahoko fatongia:
81% (holo 'aki 'a e 15% 2018/2019
– uesia Covid-19)
Toloi 'a e 14%
5% 'ikai lava 'o fakahoko

Fakakatoa 'o e ngaahi vaka'ii
fakangauenga kuo fakahoko: 18
Lahi 'o e ngaahi vaka'ii kuo
kakato: 10
Lahi 'o e vakai'i fakakonga kuo
fakahoko: 8

5.2 Vakai'i Fakangau'e ang a

5.3 Leva'i 'o e Fakamole ki he Kau Ngaue

Lahi 'o e ngaahi lakanga kuo
fakafonu 'i he 'aho 1 Siulai, 2019:
190 (23% 'o e 729 ngaahi lakanga
'atā)
Lahi 'o e ngaahi lakanga 'atā 'i he
'aho 1 Siulai,
2019: 539 (74%)

Lahi 'o e Ngaahi Savea kuo
fakahoko: 6
Lahi 'o e ngaahi ongoongo kuo
paaki: 6
Fakakatoa o e saia i he Facebook 'a
e KOMISONI 'i he 'ene a'u ki he 'aho
30 Sune, 2020: 2,881
Fakakatoa o e muimui 'i he
Facebook 'a e Komisoni 'i he 'ene a'u
ki he 'aho 30 Sune, 2020: 3,169

5.4 Fetu'utaki & Fengāue'aki

5.5 'Analaiso 'o e Teita

Fakakatoa 'o e teita kuo
fa'u 'ehe 'Ofisi 'o e
Komisoni: Ngaahi lipooti
'e 44
Fakafuofua ko e 23% 'o e
teita kuo tuku atu' i he
tu'unga fakamahina
Fakafuofua ko e 64% 'o e
teita 'oku fa'u fakalotofale

Ola Hā Kitu'a 5 – Vakai Fakalūkufua

Ke fakalelei'i 'a e ngaahi founiga tānaki fakamatalá ki hono vakai'i, siv'ii mo fakaivia 'a e ngaahi fatongia tefitó pea mo e anga a hono fakahoko, mo fakahokotaki e ngaahi fatongiá, pea pehē ki hono siofi 'a e fakamole ki he vāhenga 'o e Pule'angá fakalūkufua

Óku tokangaekina e vaá ko éni mo e kau ngāue é toko nima, á hono siofi á e fakahoko fatongia fakatau á e Komisoni 'o ngāueáki ha ngaahi founiga kehekehe kau ai hono tokonii á e Potungāue Paangá í hono levaí fakapotopoto a e fakamole ki he kau ngāue makatuúnga í he fakamole ki he vāhenga í he puleangá.

Siofi mo sivi'i 'a e ngaahi ola hā kitu'a 'a e Komisoni

M&E Matrix

Na'e fakakakato 'a e Palani Siofi mo Sivi'i 'a e Komisoni. Na'e fakahoko ha ngaahi liliu pea ne iku ke 'i ai ha Palani Siofi mo Vakai'i fo'ou' a ia na'e fakakakato ia 'i he K1, pea mo hono fakahoko 'o e sīpinga M&E 'a ia na'e lava lelei.

Kuo toe tānaki atu foki mo ha me'afua 'e taha 'o fitu (7) leva fakafehoanaki ia ki he ono (6) na'e ngāue'aki 'i he tau kuo hilí; 'o fakafaikehekehe'i ai 'a e 'a'usia' (lanu mata) mo e 'kuo kakato'. Ko 'ene a'u pe ha KPI ki he a'usia, 'oku úhinga ia kuo a'u 'a e KPI ki he taumu'a na'e tuku ki ai ki he kuata ko iá. Ka 'o kapau ko e 'Kuo Kakato" 'oku úhinga ia 'oku mahino mai mei he KPI 'oku 'ikai toe 'i ai ha ngāue ke toe fakahoko.

Na'e toe fakahoko ha ngae ki he ngaahi ola 'o e palani pule'i fakata'u 'a e Komisoni ki he M&E 'i ha tu'unga fakakuata ki he Va'a Palani 'a e 'Ofisi Palēmiá.

M&E Dashboard

TĒPILE29: OLA HĀ KITUAO E FAKAHOKO FATONGIA (KPI) 2019 – 2020 (%)

Quarter	Exceeded	Achieved	On Target	Delayed/Deferred	Not Achieved	Not Applicable	Completed
Q1	12%	27%	31%	4%	0%	1%	6%
Q2	13.7%	20.2%	26.8%	6%	2.2%	15.8%	15.3%
Q3	15.3%	26.8%	30.1%	2.7%	1.6%	19.1%	4.4%
Q4	19.4%	35%	0	10.6%	3.8%	25.7%	6.7%

Ko e peseti 'e valungofulu mā taha (81%) 'o e ngaahi ola hā kitu'a na'e a'usia pe kuo kakato pea ni'ihi na'e hulu ia 'i he taumu'a. Ko e peseti 'e hongofulu mā fā (14%) na'e toloia pea 5% na'e 'ikai a'usia. Na'e hikihi tō 'a e ngaahi taumu'a 'a ia na'e hulu 'i he 'ene a'u ki he ngata'anga 'o e Kuata 4.

'I he Kuata 1 na'e 'avalisi ki he 60% na'e ausia 'a e ngaahi KPI ma'olunga, ko e Kuata 2 na'e 71%, pea Kuata 3 na'e 63% pea Kuata 4 na'e a'usia 'a e 60%. Ko e holo ko ia 'I hono a'usia 'a e ngaahi KPI na'e makatu'unga ia 'i he ngaahi nunu'a 'o e vailasi Koviti 19.

Ko e peseti 'e nima (5%) 'o e ngaahi ola hā kitu'a (lau koloa 'o e K4, tohi fakataukei, fakakomipiuta 'o e ngaahi faile) na'e 'ikai a'usia ia koe'ahi ko e ngaahi pole fekau'aki mo e fakafehokotaki 'o e ngaahi MDA kotoa ki he kautaha fetu'utaki TCC, hiki 'a e Komisoni 'I Sune ki he PTH, mavahe atu 'a e kau ngāue HR tautefito ki he kau ngāue laó mo e taha ma'olunga

‘i he HR lolotonga ia ‘oku lahi hono maumau‘i ‘o e ngaahi tu‘utu‘uni faka‘ulungaangá mo e ngaahi keisi tautea.

Toe vakai‘i fakangāue‘anga

TĒPILE 30: TOE VAKAI‘I FAKANGĀUE‘ANGA TF 2019/2020

- Ko e ngaahi vakai‘i fakakonga ‘e hongofulu mā valu na‘e fakakakato‘i he TF 2019/2020.
- Ko e konga lahi na‘e felave‘i ia mo e toe fokotu‘utu‘u fo‘ou

	Kuata 1	K2	K 3	K4
Lahi ‘o e toe vakai‘i kuo fakakakato	3	4	2	1
Lahi ‘o e toe vakai‘i fakakonga	3	3	NIL	2

- (fokotu‘u ha potungāue mo e va‘a mo e fehikitaki ‘a e kau ngāué), mo e fakatonutonu e lisi ‘o e kau ngāué mo e tu‘unga malava ‘o e ngaahi MDA ke toe fataki mo e ngaahi fatongia HR ‘oku toe tānaki atú koe‘ahi ko e ngaahi palani ke vahē‘i atu ‘e he Komisoní.
- Na‘e fakahoko ha ngaahi vakai‘i fakakonga pē ko e konga ia ‘o e konga I ‘o e ngāue ke fakangaue‘i makehe koe‘ahi ko e COVID-19. Mei he ngaahi potungāue ‘e hiva (9) ‘o e ngaahi potungāue na‘e fakakaukau‘i, ko e ua ai (2) na‘e mahino neongo ‘a e taha ‘o e ngaahi fiema‘u ki hono fakakaukau‘i.
 - Ko e ngaahi vakai‘i ‘i he Kuata hono 4 na‘e tokanga ia ki he fe‘ao mo e ngaahi nunu‘a ‘o e Covid-19 ‘i he ngāue fakapule‘angá ‘aki hono tauhi pē ‘a e tu‘unga ‘o fakafou ‘i he fakapapau‘i ‘a e lisi ‘o e kau ngāue ‘i he ngaahi potungāue.
 - Ko e ola ‘o e fakapapaui ‘o e lisi ‘o e kau ngāue na‘e mahino ai ko e ni‘ihi ‘o e ngaahi MDA na‘e ‘ikai kenau fakakau a‘ e fokotu‘utu‘u ‘o e kau ngāué ‘i he ‘enau CP. Fakafuofua ko e MDA ‘e 10 MDA na‘e tokoni‘i ‘e he Va‘a ki he Vakai Fakalūkufluá pea fokotu‘u ‘enau ngaahi fa‘unga fakangaue‘anga. Na‘e fakatokanga‘i eni ‘e he fakataha ‘a e kulupu ngāue (Pa‘anga, KOMISONI, mo e NPD-PMO) ma‘a e NPD ke fakamalohia ‘a e fakakau atu ‘o e kau ngāué ki he fa‘unga fakangaue‘anga ‘i he ‘enau CP.

Siofi a e fakamole ki he kau ngāue

Na‘e kei hokohoko atu pē hono leva‘i ‘e he Va‘a ki he Vakai Fakalūkufluá ‘a e ngāue ki he ngaahi lakanga mahu‘ingá pea mo hono vakai‘i ‘o e ngaahi lakangá koe‘ahi ke maau ki Tisema, 2019 ko e konga ia ‘o e leva‘i fakapotopoto ‘o e fakamole ki he vāhenga ‘a e Pule‘angá. ‘I he līpooti fakamuimuí, na‘e lahi ‘a e ngaahi lakanga meime ki ‘i he 700 ‘i he kamata‘anga ‘o Siulai 2019. Na‘e taofi ‘a e fakangaue‘i ‘i he K3 pea na‘e fakatatau kotoa ia ki he kōmiti si‘i mei he ngaahi fakaofonga mo ha kau fakaofonga mei he Kulupu 2 hili ia ha Tu‘utu‘uni Kapineti. Na‘e fokotu‘u leva ‘e he Kōmití ‘a e ngaahi tafa‘aki mahu‘ingá ‘a ia na‘e kau ki ai ‘a e Mo‘uí, Akó mo e ngaahi ngāue fekau‘aki mo e ngaahi halá.

Kuo fu‘u hiki ‘aupito ‘a e fakamole ki he vāhengá mei he 53% ia ko e ngata‘anga ia na‘e fakataumu‘a ki ai ki he 61% ‘i he ene a‘u ki he ‘aho 30 ‘o Sune 2020. Fakatatau ki he fakaangaanga mei he Potungāue Pa‘angá, e‘ toe hiki hake ‘eni ki he 62/63% ‘i he TF fo‘ou. Koe‘ahi ko e patiseti fe‘amokaki 60 miliona, holoki ‘a e tānaki tukuhaú, mo e ngaahi aleapau totongi nō kehe, ‘oku ngāue fakataha ai ‘a e Ofisi ‘o e Komisoni mo e Potungāue Pa‘angá, Tānaki Tukuhaú mo e Kasitomú mo e ngaahi potungāue ‘oku ‘i ai enau taumu‘a tānaki tukuhaú ke leva‘i lelei ‘a e kaveinga ko ‘eni ki he pa‘angá.

- Na'e tu'utu'uni 'i he Tu'utu'uni Kapineti Fika 382 'o e 'aho 22 'o Maasi, 2019 ki he ngaahi MDA ke fakafonu 'a e ngaahi lakanga 'atā 'i he 'aho 30 'o Sune 2019. Ko e sino'i pa'anga ki he ngaahi lakanga 'atā hili 'a e 'aho ko 'ení 'e ngāue'aki ia ki he ngaahi fiema'u vivili kehe 'a e pule'angá.
- Ko e ngaahi lakanga 'atā ki he MDA 'i he faka'osinga 'o Sune 2019 ko e; 510 (ngaahi lakanga 'atā 'oku kei fakatatali mei he KOMISONI = 212, ko e ngaahi lakanga 'atā mei he Pa'angá = 8 & ngaahi lakanga 'atā oku kei fakatatali mei he ngaahi MDA = 290)
- 'I he 'aho 1 'o Siulai, 2019 – ko e 26% (ngaahi lakanga 'e 190) 'o e ngaahi lakanga 'ataá na'e fakahū atu ia ki he Kapinetí 'i he 'aho 15 'o Ma'asi 2019 na'e fakafonu ia ko e 74% (ngaahi lakanga 'e 539) 'oku kei 'atā pe ia. Na'e tali ke vahevahe atu ia 'o pehe ni;

TĒPILE 31: LAHI 'O ENGAABI LAKANGA 'ATĀ

Lahi o e ngaabi lakanga 'atā	% 'o e ngaabi lakanga 'oku kei 'atā	Fakamatala
41	8%	Ngaabi lakanga 'oku tatau ia ki he \$1 miliona 'oku kei fakatatali ke tali mai mei he Komisoni mo e/pe ngaabi ma'u mafai fekau'akí
239	44%	Ngaabi lakanga tatau ki he \$5 miliona 'oku kei fakatatali hono fakangāue'i pea kuo pau ke fakafonu ia 'i loto 'i he māhina 'e 3
118	22%	Ngaabi lakanga tatau ki he \$2.5 miliona kuo pau ke fakafonu 'i loto 'i he māhina 'e 6
141	26%	Ngaabi lakanga tatau mo e \$2.4 miliona

- 'I he 'ene a'u ki he Kuata 2 na'e 'i ai 'a e ngaabi lakaga 'atā 'e 290 'i he Kulupu 1, ko e tokolahi tahá mei he MOH – 84 ke fakafonua 'i loto 'i he māhina 'e 3 hoko hake ki ai a e Potungāue Pa'angá mo e MOU. Ko e MORC nae tokolahi taha 'a e ngaabi lakanga 'atā ke fakafonu 'i loto 'i he mahina 'e 6 pea hoko hake 'a e MOH.
- Ko e 'aho ke ngata ai ko e 'aho 11 'o 'Okatopa, 2019 ki he ngaabi lakanga mahuinga e 357 mei he ngaabi MDA. 'I he 'ene a'u ki he ngata'anga 'o e K2 kuo fakakakato 'e he kōmiti si'i ki he Ngaabi Lakanga Mahu'ingá ha ngaabi fakataha 'e 3 pea tali ai 'a e ngaabi lakanga mahu'inga 'e 49.
- Na'e fakataha 'a e Kōmiti Si'i ki hono Fakangāue'i makehe ha kau Ngāue koe'ahi ko e Covid-19 'i he K4, kau ai a' e kau mēmipa mei he Potungāue Pa'angá, 'Ofisi 'o e Komisoni, MET, MOH, HMAF, Potungāue Polisí. 'Oku tokangaekina 'ehe kōmiti si'i ko 'ení 'a hono sivi'i 'a e ngaabi kole mo faka'ilonga'i 'a e ngaabi lakanga 'oku matu'aki mahu'inga ki he fakahoko ngāue 'a e ngaabi MDA lolotonga 'a e ta'ofi 'o e fakangaeí koe'ahi ko e COVID-19. Ko e ngaabi lakanga ko ia na'e 'ikai talí 'e fakatatali fanonganongo pē ia.
- Ko e kaveinga lahi taha 'i he vaha'ataimi ko 'eni 'o e ngaabi lakanga mahu'inga ki he ngaabi tafa'aki mahu'ingá, na'e lahi 'aupito 'a e fakamole ki he ngāue tu'ataimí, pea lahi 'aupito 'i he ngaabi Potungāue mo e Kulupu 11 'e ni'ihī lolotonga 'a e taimi faingata'a'ia fakapa'angá, 'a ia o'ku fepaki' ia mo e faka'ehi'ehi mo e ngaabi founiga ngaue fakapotopoto na'e fakahokó.

Fetu‘utaki & Fengāue‘aki

Na‘e fakakakato ‘a e Palani Fetu‘utaki mo Fengāue‘aki ‘i he Kuata 1 ke tokoni ki he Komisoni ke fakalelei‘i hono ‘ata ki he Ngāue Fakapule‘angá mo e kakaí fakalükufa. Ko e ngaahi ngāue ‘eni ‘oku hoko ko e konga ‘o e palaní:

Ngaahi Savea

Na‘e fakahoko ‘a e ngaahi savea ‘e ono (6) ‘i he TF 2019/2020, ko e ua(2) ko e savea ia ‘a e ngaahi kupu ngāue fekau‘aki (Savea ‘a e Kau Komisiona, Savea ‘a e CEO Kulupu 1, Savea Fakalotofale ‘a e KOMISONI, Savea ki he Talitali Kakai ‘a e ngaahi MDA pea mo e Savea tikilī ‘e 180 ma‘a e PMS ‘a e kau ngāué.

Savea ‘a e Kau Komisiona

Ko e Savea ‘e taha ‘a e Komisioná na‘e fakahoko ia ‘i Sune 2019 pea na‘e 60% hono tuungá (Kau Komisiona e 3/5). Na‘e ‘ikai kau mai ki ai ‘a e toko ua pea ko e tokotaha ‘oku kei ‘i muli. Neongo na‘e ma‘olunga pea lelei ‘a e fakamatala fekau‘aki mo e fakahoko fatongia ‘a e Ofisi ‘o e Komisoni, na‘e fakahoko mai mo e ngaahi fokotu‘u ko ‘ení:

Tufaki atu ‘o e ngaahi pepa ‘a e Komisoní ke fakahoko ia ‘i he houa ‘e 48 kimu‘a pea fakahoko ‘a e fakatahá;

- Fiema‘u ha taha kene vakai‘i ‘a e tuunga ‘o e ngaahi pepá ‘oku kakato mo tonu kimu‘a pea fakakau ki he ‘asenitá;
- Ke ‘i ai ha tokotaha pe toko ua ‘oku na lekooti ‘a e minití koe‘uhí ke muimui‘i ‘a e tālangá lolotonga ‘a e fakatahá;
- Ke ‘oatu ki he Kau Komisioná ha tatau ‘o ‘enau vahé ‘i he vahe taki taha;

Savea ki he tu‘unga fakafiemālie ‘a e kau CEO

Ko e ola ‘o e saveá ko e 63% (12 mei he toko 17). Ko e fuofua taimi ‘eni ke savea‘i ‘e he kau CEO ‘i he Kulupu 1 fekau‘aki mo ‘enau fiemālie ki he ngaahi sēvesi ‘a e ‘Ofisi KOMISONI

- 92% na‘e fiemālie pe fu‘u fiemālie mo e ngāue‘ a e KOMISONI mo e vā fengāue‘aki mo e CEO ‘o e Komisoní; 76% ‘i he tu‘unga ‘o e fengāue‘aki mo e kau Komisioná ‘i he ngaahi fakataha taautaha; 84% ‘i he ‘enau polokalama fakataukei;
- Ko e tokosi‘i pē ‘o e kau CEO (25%) na‘a nau ki‘i fiemālie pē ‘i he ngaahi sēvesi ‘a e ‘Ofisi ‘o e Komisoni fakalükufua pea mo e taimi ‘o e ngaahi fetohia‘ki mo e fetu‘utakí.
- 17% ‘o e kau CEO nae ikai aupito kenau fiemālie ki he tali a e kau Komisioná ki he ngaahi līpootí.
- 100% ‘o e kau CEO nae fiemālie pe fu‘u fiemālie ‘i he ‘aonga ‘o e ‘asenita ‘o e fakataha ‘a e Fakataha‘anga ‘a e kau CEO.
- 75% ‘o e kau CEO na‘a nau fiemālie pe fu‘u fiemālie ‘i he taimi lelei ‘o e ngaahi poini ngāue ‘a e fakataha ‘a e Fakataha‘anga ‘a e kau CEO.
- ‘Oku kei hokohoko atu aipē ‘a e lahi ange ‘a e fengāue‘aki ‘a e KOMISONI mo e ngaahi Potungāue ‘a e puleangá kae pehē ki he kau CEO. Na‘a ne fokotu‘utu‘u ha ngaahi fakataha‘anga a‘ e kau CEO ‘e 6 pea hulu ia ‘i he taumu‘á mo ha fakataha‘anga CEOHR makehe; fakataha‘anga HR ‘e 5 mo e kōmiti si‘i ‘e 2 i he PMS kau ai ‘a e foaki pale ke faka‘ilongai ‘a e ngaahi Potungāue ngāue mālohi ‘i Tisema 2019, kae pehē ki hono fakatokanga‘i ‘a e kau ikuna ‘o e Feauhi Vitio ‘i he Māhina ‘o e Ngāue Fakapulea‘ngá.

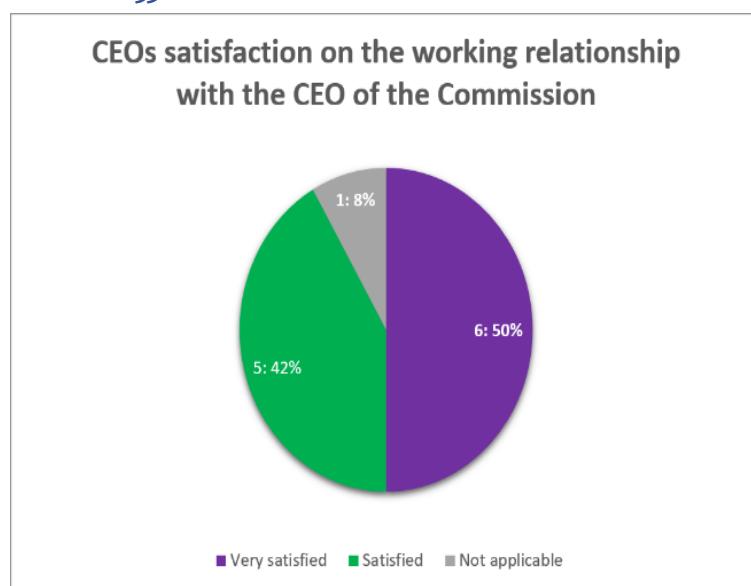
Savea ki he talitali kakai a e ngaahi MDA

Ko e ngaahi ola ‘o e Savea ki he Talitali Kakai na‘e faka‘ilongai ai ‘a e ngaahi tafa‘aki ke fakalelei‘i ‘o hangē ko ia ‘oku hā ‘i he TĒPILE 32 ‘i lalō ‘a ia ‘oku fiema‘u ke ngāue ki ai ‘a e KOMISONI ki he ngaahi fehu‘i mo e vahevahe atu ‘o e ngaahi fakamatala ke faitatau pea mo fakahoko atu ki he ngaahi MDA ‘a e ola ‘o ‘enau ngaahi keisi; fiema‘u ke toe fakahoko mo ha ngaahi polokalama ako ngāue pea mo ha fakahinohino ‘i he ngaahi ‘ulungaanga fakahoko fatongia taaú.

S/N	Common Comments / Recommendations for improvement from MDAs
1	Prompt responses to queries (keeping MDAs informed and updated) (x42)
2	Conduct outreach / Training programs (public service policies & generic trainings) (x32)
3	Transparency / consistency of information (x30)
4	Behaviors in delivering services (x27)
5	PMS issues (x20)
6	Policy amendments / updates (x17)
7	Website (x10)
8	HR issues (x10)
9	Build working relationship between Office of PSC and MDAs (x10)
10	Duplication of requesting information from MDAs (x3)
11	Hard to get information due to desk officer’s unavailability (eg. He/she in a meeting or take a leave/sick leave) (x4)
12	ICT issues (x2)
13	Conduct Prayer service (x1)

- Ngaahi tafa‘aki ‘e 7 na‘e lelei ‘aupito (tokoni fakapotungāue, fakakaukau fakataki, faunga, mahino ‘a e visone, ngaahi tefito‘i taumu‘a mahu‘inga, fet‘utaki mo e fakalakalaka
- Tafa‘aki ‘e 2 na‘e fakafiemālie pea fiema‘u ke fakalelei‘i – talitali ‘o e kakaí; tauhi tu‘utu‘uni

FIAKATĀTĀ 33: SAVEA KI HE TU‘UNGA FAKAFIEMĀLIE ‘A E NGĀUE ‘A E KAUA TALEKITA PULE

kau takí pea ko e taha ngāué pē mo e CEO ‘oku faka‘ilo atu ki ai ‘a e ngaahi olá fakafo‘ituitui.
Lipooti Fakatau a e Komisoni Ngāue Fakapuleangá – TF 2019 / 2020

TĒPILE 32: SAVEA NGAABI FAKAMATALA ‘A E KASITOMĀ ‘A EMDA

SAVEA ‘A E KOMISONI

‘Oku fakahoko fakata‘u ‘a e savea ko ‘ení ‘i he taimi ni ‘o ‘ikai toe fakahoko fakata‘u ua pea oku hokohoko atu aipē ‘a e a‘usia ‘a e ngaahi ola lelei ‘i he konga lahi ‘o e ngaahi ‘elemēniti ‘o e ngaahi ngāue ‘a e KOMISONI (vakai ki he ola ‘o e saveá) – ngaahi tafa‘aki ‘e 12

Ngaahi tafa‘aki ‘e 3 ‘oku mātu‘aki lelei ‘aupito ‘a e ‘ātakai ngāué (mahino ‘aupito ‘a e fetu‘utaki fakasosialé, ngāue fakataha.)

Savea tikili 180 ‘a e KOMISONI (toe vakai‘i fakalotofale ‘e he kau ngāue)

‘Oku fakahoko tu‘o taha ‘eni he ta‘u ko e konga ‘o e sivi‘i ‘i he faka‘osinga ‘o e ta‘ú ‘a e PMS. ‘Oku tuku atu ki he kau ngāue kenau ‘omi ha ngaahi fakamatala fekau‘aki mo e fakahoko fatongia ‘a e kau ngāué pea ‘oku ngāue‘aki ‘eni ‘i hono sivi‘i faka‘osi ‘o e taha ngāué.

‘Oku fakahoko fakapulipuli ‘eni pea leva‘i tau‘atāina ia mei he

Ko e me‘angāue ‘aonga ‘eni ‘a ia o‘ku malava ai ‘e he kau ngāue kehé ke ‘oatu ‘enau ngaahi fakakaukau fekau‘aki mo e fakahoko fatongia ‘a e taha ngāue pea makatu‘unga mei ia ‘a e ngaahi tafa‘aki ke tokangaekina mo fakalelei‘í.

Ngaahi Oongoongo Paaki

- Na‘e tuku atu ha ngaahi ongoongo paaki ‘e fitu (7) (Fika 12 – 18 mo e Paaki Makehe Tonga Monu‘ia Koviti 19) pea tufaki atu ia ki he ngaahi Potungaue.
- Na‘e fakahoko mo ha ngaahi polokalama fakataukei fekau‘aki mo e nunu‘a ‘o e Koviti 19 ‘i he televisioné mo e leitoó ‘i he ‘aho 30 ‘o ‘Epeleli, 2020. Na‘e tataki ‘e he MOH ‘a e ngaahi polokalama ni.

Peesi Facebook

Koe‘uhi ko hono fakangāue‘i ha ongo ‘ofisa ngāue ICT ma‘olunga ‘i he vaha‘ataimi ko ‘ení kuo fakafaingofua ai ‘a hono fakalelei‘í ‘o e uepisaití mo e FB á e Ófisi.

- ‘I he ‘ene a‘u ki he ‘aho 3 ‘o Sune 2020, ko e tokolahi na‘a nau sa‘ia ‘i he Facebook ‘a e Komisoni ko e toko 2,862 pea muimui ki ai ‘a e toko 3,169. Na‘e hokohoko atu ‘a e tokolahi ‘o e kakai ‘oku nau sa‘ia, a‘utonu pea vahevahe‘ i he ngaahi kuatá ka ko e tokolahi tahá ‘i he K3.
- ‘Oku ha henri ‘a e tokolahi ange mei he TF kuo ‘osí pea ko Ma‘asi mo ‘Epeleli lolotonga ‘a e fakangatangata Koviti 19 ‘a e tokolahi tahá.

TĒPILE 33: SIULAI 2019 – SUNE 2020

Teita FaceBook - FaceBook ‘a e KOMISONI 2019/2020 (K1-K4)				
	Lahi ‘o e Likes	Tokolahi ‘oku a‘u ki ai	Tokolahi ‘oku nau ngāue‘aki	Tokolahi ‘oku nau vahevahe
K1	394	14,969	3,642	
K2	600	27,440	6,224	
K3	874	43,363	11,594	104
K4	994	61,524	8,808	164
Fakakātoa	2,862	147,296	30,268	268
Fakamaopoopo o e ngāue‘aki fakamāhina				
Māhina	Fakakātoa Fakamāhina			
	Sio ki he uepisaiti (per m/o)	Kau Ngāue‘aki (per m/o)		
San-20	8767	3403		
Fep-20	9347	3930		
Ma‘a-20	11440	3202		
‘Epe-20	10123	2895		
Mē-20	9983	3246		
Sune-20	9516	2746		

‘Analaiso ‘o e ngaahi Fakamatala.

- Na‘e fakakakato hono lau ‘o e ngaahi fakamatalá pea ko hono olá ‘oku fakafuofua ki he ngaahi līpooti ‘e 44 ‘oku fa‘u mei he ‘Ofisi ‘o e Komisoni ‘aki ‘a e fakamatala ‘oku ma‘u mo tānaki ‘e he va‘a takitaha mei he ngaahi ma‘u‘anga fakamatala fakalotofale pea mei tu‘a foki.
- ‘Oku fakafuofua ko e 23% ‘o e fakamatalá ‘oku ‘oatu fakamāhina ‘ia pea ko e 64% ‘o e fakamatalá ‘oku ma‘u fakalotofale pē ia. Ko e ngaahi va‘a ‘oku lahi taha ‘enau ngaahi līpooti fakamatalá ko e Va‘a ki he Ngaahi Ngāue Faka‘ofisí, Tokangaekina e Kau Ngāue mo e Va‘a Vakai Fakalūkufuá.
- Ko e taha ‘o e ngaahi pole tefito ‘i he ngāue ni ko e fehikitaki ‘a e kau ngāué, talu mei ia AVI Dharma mo Claire ‘a ia na‘a fakahoko ‘a e fuofua lau ‘o e fakamatalá pea kakato hona taimi ‘o kinaua pea ko e kole ‘o ha TA mo e AVI na‘e toloi ia koe‘uhi ko e Koviti 19.
- Kuo fa‘u ‘e he Va‘a Vakai Fakalūkufuá ha fakamatala ‘oku fevahevaheaki (‘a ia ko e kau ngāue tu‘umau, lau ‘aho, ngaahi aleapau fakapalofesinale, ngāue tu‘ataimi, lahi ‘o e ngaahi faka‘eke‘eke mo e fe‘unu‘aki ‘o e patiseti) fakamāhina mo e Potungāue Pa‘angá ke tokoni ki he ngaahi fakahoko ngāue ‘a e va‘á.

Polokalama 6: Va'a ki he Vāhenga

Sivi'i 'a e ngaahi lakanga Ngaahi lakanga fakakātoa kuo sivi'i: 365
 Fakakātoa kuo fakapapau'i: 190
 Fakakātoa o e ngaahi keisi kuo toe sivi'i: 85

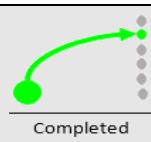
Fakakalakalasi o e Ngaahi Lakanga (COP) Nae tali e he Komisoní a hono Fakakalakalasi o e Ngaahi Lakangá
 Tu'utu'uni Kapineti Fika 1343 'o e 'aho 29 'o Nōvema, 2019

Competency Framework (CF) Competency Framework (CF) kuo tali 'e he Komisoní
 PSCD Fika 831 'o e 'aho 18, Tīsema, 2019

Fakapale 'o e fakahoko fatongia Līpooti APRA kuo tali fakatatau ki he Tu'utu'uni Kapineti Fika 1260 'o e 'aho 13 'o Nōvema, 2019

Ola Hā Kitu'a 6 - Vāhenga

Ha founiga fakahoko fatongia 'oku potupotu tatau, pulei lelei, fakalotolahi tauhi ma'u mo faka'ai'ai ki he kotoa 'o e kau ngāue fakapule'angá

Sivi' i mo toe sivisivi' i ' a e ngaahi lakangá

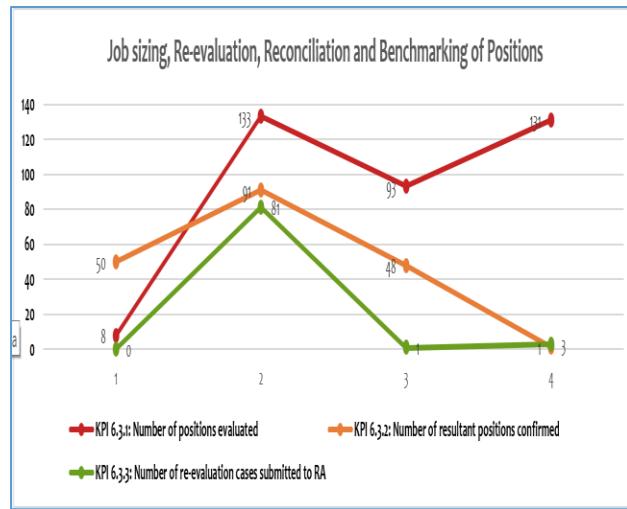
Ko hono toe vakaii "o e ngaahi lakangá 'oku kei hokohoko atu pē ia 'e he PSC mo e Ma' u Mafai Vāhengá 'a ia na'e vakai'i 'e he PSC 'a e ngaahi lakanga 'i he tu'unga vāhenga S ki he L kae ngaahi lakanga tu'unga vāhenga K- C 'e he RA kau ai 'a e ngaahi aleapau ngāue. Nae' fakakakato aipē mo e ako ngāue makehe 'a e HAY 'i he 'uluaki kuatá.

Koe'ahi ko e CD Fika.936 'o e 'aho 23 'o Aokosi, 2019 ko e ngaahi lakanga pē 'e 51 na'e sivisivi'i 'i he K1, ka na'e tokolahī 'a e sivisivi'i 'o e ngaahi lakanga na'e fakangāue'i 'i he K2 ko e ngaahi keisi 'e 133, 'a ia na'e fakangāue'i ai ha ngaahi lakanga 'e 91.

Ko e kuata hono tolú na'e sivi'i ai 'a e ngaahi lakanga 'e hivangofulu mā tolu (93) ko e ngaahi lakanga' e fāngofulu mā valu (48) na'e fakapapau'i. 'I he Kuata 4, na'e hiki hake ai 'a e ngāuē ki he ngaahi lakanga 'e teau tolungofulu mā taha (131).

Ko e fakakātoa 'o e ngaahi lakanga na'e fakahoko 'a e ngāue ki ai 'i he ta'ú ko e 408, holo ia mei he ngaahi lakanga 'e 455 'i he TF 2018/2019. Ko e ngaahi lakanga 'e teau mā ono (106) mei he Mo'uí mo e Akó. 'Oku hokohoko atu 'a e s'iisi'i hono sivi'i 'o e ngaahi lakangá koe'ahi ko e ta'ofi 'o e toe fakangāue'i fo'oú kae tokolahī hake 'i he ngaahi lakanga kuo 'osi vakai'i.

FAKATĀTĀ 34: TOE VAKAI'I, SIVISIVI'I 'O ENGAahi LAKANGA

Toe sivisivi'i

Ki he 2019/2020, ko e ngaahi lakanga fakakātoa 'e fitungoulu mā valu (78) mei he ngaahi Potungāue 'e hongofulu (10) 'i he Kulupu 1 'a e toe sivisivi'i pe a tali 'i he Tu'utu'uni Kapineti Fika 322 'o e 'aho 8 'o 'Epeleli 2020 mo e ngaahi fokotu'u ko 'ení;

- Nae fokotuu ke hiki hake ki he tuúnga vāhenga hokó 'a e ngaahi lakanga é uangofulu mā hiva (29)
- Ko e ngaahi lakanga e fāngofulu mā hiva (49) 'oku nau kei 'i honau tu'unga vāhenga lolotongá pē.

Na'e holo lahi 'a e ngaahi lakanga ke fakamahuínga í he ta'u ni mei he 431 i he 2018/2019 ki he 78 pē. 'Oku mahino pē 'eni ia koe'ahi kuo 'osi fokotu'u 'a e fa'unga ngāue vāhengá.

Ko e pole 'oku fe'ao mo e va'á ko e fakahū tōmui mai 'a e ngaahi kole ke toe sivisivi'i 'a e ngaahi lakangá mei he ngaahi Potungaue 'a ia ko e 85% á e keisi tomui. Na'e toe hoko foki

mo e mavahe atu ‘a e tokotaha ma’olunga taha ‘i he timi ngāuē, Linda Mokofisi ‘i he Kuata hono 3 ke toe tokosií e kau taukei kuo ákoí ke lava o fai e fakamahuíngá í he founiga ó e Hay.

Fakakalakalasi ‘o e ngaahi lakangá (COP)

Na‘e tali ‘e he Komisoní ‘a e COP fo‘ou ‘i he‘ aho 18 ‘o Okatopa 2019 pe a na‘e tali lelei ia ‘i he Tu‘utu‘uni Kapineti Fika 1343 ‘o e ‘aho29 ‘o Nōvema 2019. Na‘e fakapa‘anga ‘e he Pule‘anga ‘o ‘Aositelelia mo Nu‘usilá, ‘a e konga ‘e 3 hono fokotu‘utu‘u ko ia ‘o e COP. Ko e konga ‘o e ngaahi tokoni fakapatisetí ko ha sīpinga mo ha fakahinohino fo‘ou ki he Tala Fatongiá ‘a ia na‘e fa‘u ia hili ha talatalanoa mo e ngaahi kupu ngāue fekau‘aki ‘o e Pule‘angá ‘e ha TA (Kelvin Andrews) ‘a ia na‘e fakapa‘anga ia ‘e he DFAT pe a tali ‘e he Komisoní ‘i Tisema 2019. Ko e makamaile mahu‘inga ‘eni ‘a ia ko ha tokoni fakapatiseti mo e ngaahi ‘elemēniti ‘o e fakalelei ki he ngāue fakapule‘angá ‘i he malumalu ‘o e ngaahi fa‘unga pule‘i ngāue fakapa‘anga ‘o e vāhengá mo e fakahoko ngāuē ‘a ia ‘oku taki ia ‘e he Komisoní.

‘Oku ‘atā atu ‘a e COP ‘a ia ko ha tohi ngāue ‘oku ngāue‘aki fakataha mo hono fakahinohino ‘i he uepisaiti ‘a e PSC.

FAKATĀTĀ 35: FAKALAKALAKASI FO‘OU ‘O E NGAahi LAKANGA ‘I HE NGĀUE FAKAPULE‘ANGA ‘A TONGÁ (COP)

Ko e toenga ‘o e ta‘u ní ‘oku tokanga ia ki he toe vakai‘i ‘o e ngaahi tōnounou ‘i he ngaahi lakanga fakatekinikale ‘i he ngaahi potungāue fakatekinikale ko e konga hoko ia ‘i hono toe vakai‘i ‘o e ngaahi fiema‘u ma‘ulalo taha ki he ngaahi lakanga fakatekinikalé.

Competency Framework (CF) a e Ngāue Fakapule'angá

'I he 'aho 18 o Tisema, 2019, na'e tali 'e he Komisoní 'a hono fokotuú á e Competency Framework (CF) ko e konga 'o e Līpooti COP meia TA Pia Algat, mo e fakahinohino mo e sīpinga ki he tala fatongia 'o e lakangá na'e fa'u 'e TA Kelvin Andrews.

'I he Kuata 2 na'e kamata ngāue atu ai 'a e va'á ke fa'u 'a e JD mo hook atu e ngaue ki he competency framework fo'ou ke kakato 'i he 2020/2021. Na'e fakahoko ha ngaahi fakataha mo e TA Mr. Kelvin Andrews 'i he opé ke talanoa'i ha fakava'e 'e fiemau ki hono fa'u 'o e JD mo e ngaahi fakaikiiki 'o e competency framework.

Na'e fuoloa ange hono fakakakato 'a e liliu mei he ngaahi JD lolotongá ki he sīpinga fo'oú 'i he taimi ko ia na'e fokotu'utu'u ke fakahoko aí, ko ia ai 'e toki fakakakato 'eni ia 'i he TF fo'oú; pea 'e toki fakakakato pē 'a e competency framework 'i ha toki fakakakato 'a e ngāue ki hono liliu 'o e JD.

Fakapale 'o e fakahoko fatongia ma'a e Ngāue Fakapule'angá

Na'e tali 'e he Kapinetí 'a e ngaahi fokotu'u mei he APRA mo e Komisoní 'i Nōvema 2019. Ko e lahi 'o e pa'anga na'e ngāue'aki ki he ngaahi fakapale ki he TF 2018/19 ko e **\$1,873,123.46** kau ai mo e fakapale ki he fakahoko fatongia 'a e CEO (\$41,050.78) mo e ngaahi fokotu'utu'u fo'ou makatu'unga 'i he PMS. 'Oku 'i loto pe 'eni 'i he patiseti na'e tali ki he ngaahi fakapale ki he vaha'ataimi ko 'ení 'a ia ko e \$1,920,000. Na'e makatu'unga 'a e hiki hake' i he ta'u ní koe'uhí ko e kau kakato mai 'a e Potungāue Ako mo e Ako Ngāué mo e Polisí kae pehē ki he toe lelei ange 'a e fakahoko fatongia 'a e kau ngāué ke fakamahino mei ai 'enau ngāué.

'Oku te'eki ke 'i ai ha fokotu'u hiki vāhenga koe'uhí ko e hikihiki hake 'a e tuúnga 'o e koloá (COLA) mei he Ma'u Mafai ki he Vāhengá mo e Komisoní ki he vaha'ataimi ko 'ení.

Na'e foaki atu ki he ngaahi Potungāué ha ngaahi fakapale 'ikai fakapa'anga 'i he fakapale 'o Tisema ki he fakahoko fatongia mo e faipau ki he PMS.

Na'e tali 'e he Kapinetí 'i ha fokotu'u mei he APRA mo e Komisoní ha \$2.1 miiona ko e fakapale ki he fakahoko fatongia ki he ta'u fakapa'anga 2019/2020.

5. Tokangaekina ‘o e Ngaahi me’ā Fakapa’āngā ‘ā e Komisoni

5.1 Fakamatala ‘o e ngaahi fatongia

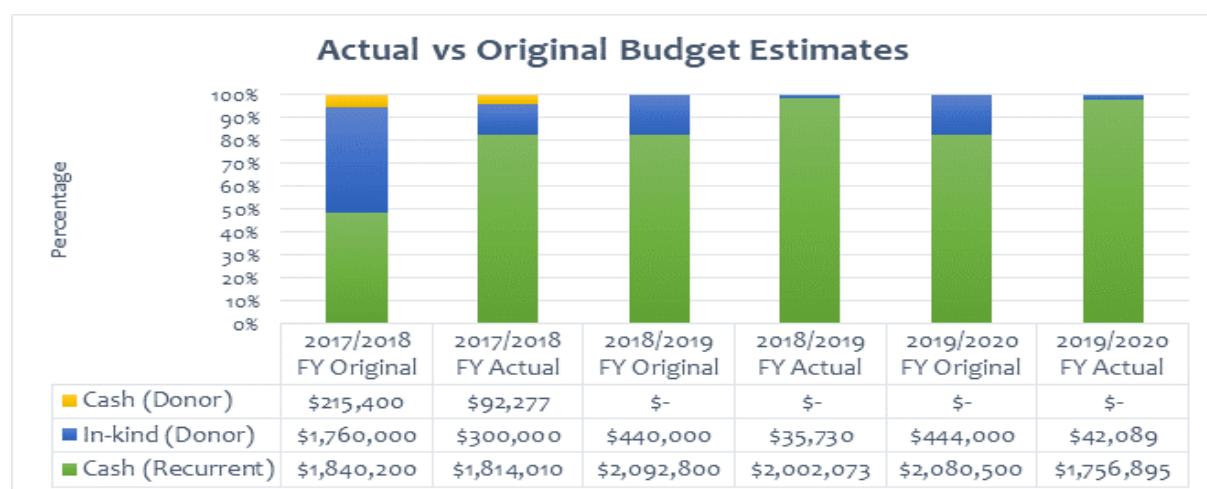
Ko e ‘Ofisa Pule Ngāue ‘o e PSC’, kau ki ai mo e Tauhi Pa’āngā mo e kau ngāue ‘i he tafa’aki ko eni’ ‘oku ‘iate kinautolu ‘a e fatongia ki hono tokangaekina fakapotopoto ‘a e anga hono ngaue’aki ‘a e pa’āngā ‘a e PSC’ ‘o fengāue’aki vāofi mo e Potungāue Pa’āngā’ ‘i hono teuteu’i ‘o e Patiseti’, palani ‘o e ngaahi fakamole’ mo hono fakapaasi ‘i he māhina kotoa pē. ‘Oku ‘omai ‘e he Potungāue Pa’āngā’ ‘a e fakamatala aofangatuku ‘o e pa’āngā tanaki’ mo e ngaahi fakamole’ (Tepile 34) ‘a ia ‘oku totonu ke ‘ātit’i fakata’u’.

5.2 Patiseti Fakaangaanga ‘a e Komisoni

Ko e patiseti fakaangaanga ‘a e PSC’ ‘i he 2019/2020 na’e **\$2,080,500**. ‘Oku ‘i ai ‘a e holo ‘aki ‘a e \$12,600 pē ko e 0.58% mei he patiseti ki he fakahoko ngāue mo e monomonono’ ‘a ia ko e ngaahi fakamole anga maheni hangē ko e fetu’utaki (‘initāneti, telefoni – faka’ilekitulōnika fakapule’āngā), ‘a ia ‘oku fakataha’i ‘i he taimi’ ni ‘o totongi pē mei he Potungāue Pa’āngā’. ‘I he patiseti na’e tali he ta’u fakapa’āngā 2019/2020, peseta ‘e onoono (66%) (i.e. \$1,373,300) ki he vahenga pea peseta ‘e tolu fa (34%) ki he fakahoko ngāue ‘i hono fakahoa ki he ta’u fakapa’āngā 2018/2019.

TĒPILE 34: ‘ESITIMETI ‘A E KOMISONI KI HE 2018/2019 MO E 2019/2020

‘Esitimetī PSC	FY2017/18 ‘Uluaki ‘Esitimetī	FY2017/18 Totonu	FY2018/19 ‘Uluaki ‘Esitimetī	FY2018/19 Totonu	FY2019/20 ‘Uluaki ‘Esitimetī	FY2019/20 Totonu
Pa’āngā (Recurrent)	\$1,840,200. 00	\$1,814,010. 00	\$2,092,800 .00	\$2,002,07 3.00	\$2,080,500.0 0	\$1,756,895. 00
Tokoni (Donor)	\$1,760,000. 00	\$300,000.0 0	\$440,000.0 0	\$35,730	\$444,000.00	\$42,089.00
Pa’āngā (Donor)	\$215,400.0 0	\$92,277.00	\$ -	\$ -	\$ -	\$ -
Fakakātoa	\$3,815,600. 00	\$2,206,286. 00	\$2,532,800. 00	\$2,037,80 2.50	\$2,524,500.0 0	\$1,798,984. 00

- Peseti ‘e valu fā (84%) fakamole (i.e. \$1,756,894) ‘a ia ku ‘i ai e peseti ‘e (66%) ko e fakamole ki he kau ngae tu’uma’u: vahenga (\$1001, 246), ngae tu’a taimi (\$30,654) pea mo e vahenga le’ole’o (\$16,515). Hoko atu ki ai mo e ngaahi fakatau koloa mo e sevesi peseti ‘e ua fitu (27%) sino’i pa’anga peseti ‘e ua (2%), folau moe fetu’utaki peseti ‘e ua (2%), ngae monomono mo e ngaahi ngae kehekehe peseti ‘e taha (1) pea mo e kaungaue te’eki ai tu’uma’u peseti ia ‘e taha (1%).
- Ko e Va‘a na‘a ne ngāue‘aki lahi taha ‘a e patisetí ‘o fakatatau ki he ‘enau patiseti fakava‘á ko e Va‘a Tokangaēkina ‘o e Kau Ngāue mo e Vakai Fakalūku’u ‘a ia ko e 3% mo e 5% ‘oku toe koe‘uhī ko e fakahaofi ‘i he vāhengá.
- Ua ki aí ko e va‘a ICT ‘oku toe ‘a e 25% mei he fakahaofi vāhengá koe‘uhī ko e ongo lakanga ma’olunga ai ‘e ua (‘a ia ko e . Ngāue Komipiuta Ma’olunga mo e Ngāue Komipiuta) na’e toki fakafonu pē ia ‘i he konga hono 2 ‘o e Ta‘u Fakapa‘anga 2019/20.
- Ko e va‘a ‘oku kei toe lahi taha ‘enau patisetí ko e Va‘a ki he Ngaahi Ngāue Faka‘ofisí ‘a ia ‘oku toe ‘enau patiseti ko e \$80,532. Ko e ngaahi aitemi oku lahi taha hono patisetí ko e Fale‘í mo e TA – \$30,000, Fakahaofi vāhengá \$12,000 mo e totongi fale \$9,000 ko e ni’ihī ia ‘o e ngaahi fakamole fakahoko ngāue.
- Ko e kotoa ‘o e ngaahi va‘á tuku kehe pē ‘a e Komisoní na’e ‘i ai ‘enau fakahaofi vāhengá koe‘uhī ko e fehikitaki ‘a e kau ngāue/poaki mālōlō makehe ta‘ema‘u vāhengá ‘a e kau ngāue mo e ngaahi lakanga na’e toki fakafonu pē kuo vaeua ‘a e Ta‘u Fakapa‘angá ia.

TĒPILE 20: ‘ANALAIKO KI HE PATISETI FAKAKALASI

Patiseti ma‘a e Tafa‘aki	Patiseti Fakatonutonu	Patiseti Totonu	Palanisi oku toe
Kau Ngāue Tu’uma’u	\$ 1,312,600	\$ 1,161,811	\$ 150,789
Kau Ngāue Lau‘aho	\$ 20,700	\$ 17,617	\$ 3,083
Folau mo e Fetu’utaki	\$ 99,700	\$ 37,102	\$ 62,598
Tauhi mo e Fakalele Ngāue	\$ 27,100	\$ 23,996	\$ 3,104
Fakatau ‘o e Ngaahi Koloa	\$ 564,800	\$ 466,113	\$ 98,687
Me‘a‘ofa Fakangāue mo e ‘Inasi	\$ 6,000	\$ 5,998	\$ 2
Sino’i Pa‘anga	\$ 49,600	\$ 44,257	\$ 5,343
Fakakātoa	\$ 2,080,500	\$ 1,756,894	\$ 323,606
	100%	84%	16%

- Ko e 16% ‘o e patisetí ‘oku toe (‘a ia ko e. \$323,606) ‘e lava ke veteki ia ki he ngaahi me‘a ko ‘ení;
 - 8% (‘a ia ko e. \$150,789) ko e fakahaofi vāhengá mei he Kau Ngāue Tu’uma’u koe‘uhī kuo poaki mālōlō ako ‘a e kau ngāue pea ‘oku faingata‘a ke‘ i ai ha ni’ihī fe‘unga kenau fakafonu ‘a e ngaahi lakanga ‘atā ‘a e Komisoni.

- 5% ('a ia ko e. \$98,687) ko e fakahaofi lahi taha mei he Fakatau o e Ngaahi Koloa mo e Ngaahi Sēvesí ko e ngaahi vahe fakataha ko e \$30,990 vahe ki he tokoni fakatekinikale ko e \$30,498.
- 3% ('a ia ko e. \$62,598) mei he Folau mo e Fetu'utaki koeahi ko e ta'ofi 'o e folau ki mulí makatu'unga 'i he mafola ko ia 'a e Koviti 19.

5.3 Fakamatala 'o e ngaahi pa'anga hū mai mo e ngaahi totongi (fakamole)

TĒPILE 36: FAKAMATALA 'O E NGAABI FAKAMOLE

Patiseti (\$m)	Patiseti Fakatonutonu 2019/20	Fakamole Totonu
FAKAMOLE/NGAAHI TOTONGI	\$ 2,524,500	\$ 1,798,984
Kau Ngāue Tu'uma'u (10xx)	\$ 1,312,600	\$ 1,161,811
Kau Ngāue Lau'aho (11xx)	\$ 20,700	\$ 17,617
Folau, Fetu'utaki (12xx)	\$ 169,700	\$ 37,102
Tauhi,Fakalele Ngāue (13xx)	\$ 27,100	\$ 28,396
Fakatau Ngaahi Koloa Ngaahi Sēvesi (14xx)	\$ 939,800	\$ 466,113
Me'a'ofa Fakangāue mo e 'Inasi (15xx)	\$ 6,000	\$ 5,998
Ngaahi Koloa (20xx)	\$ 49,600	\$ 81,947
NGAAHI TOTONGI LOLOTONGA	\$ 2,080,500	\$ 1,756,895
Kau Ngāue Tu'uma'u (10xx)	\$ 1,312,600	\$ 1,161,811
Kau Ngāue Lau'aho (11xx)	\$ 20,700	\$ 17,617
Folau,Fetu'utaki (12xx)	\$ 99,700	\$ 37,102
Tauhi, Fakalele Ngāue (13xx)	\$ 27,100	\$ 23,996
Fakatau Ngaahi Koloa Ngaahi Sēvesi (14xx)	\$ 564,800	\$ 466,113
Ngaahi Me'a'ofa Fakangāue mo e 'Inasi (15xx)	\$ 6,000	\$ 5,998
Ngaahi Koloa (20xx)	\$ 49,600	\$ 44,258
FAKAMOLE FAKALAKALAKA	\$ 444,000	\$ 42,089
Folau mo e Fetu'utaki (12xx)	\$ 70,000	-
Tauhi, Fakalele Ngāue (13xx)	-	\$ 4,400
Fakatau Ngaahi Koloa Ngaahi Sēvesi (14xx)	\$ 374,000	-
Ngaahi Koloa (20xx)	-	\$ 37,689

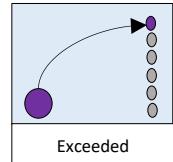
5.4 Tu'unga fakahoko fatongia fakapa'anga

Ko e fakahoko fatongia fakapa'anga 'a e Komisoni', 'oku hokohoko atu pē 'a 'ene fakafiemālie', fakatatau eni 'i he'ene fakalakalaka mei he peseti 'e hiva tolu (93%) mei he ta'u fakapa'anga kuo'osi 'i hono fakahoa ki he ta'ufakapa'anga ko 'eni 'a ia koe peseti ia 'e hiva nima (95%).

Ko e fakamole fakalukufua' 'oku 'i he peseti 'e 84% 'i he a'u mai ki he faka'osinga 'o Sune 2018; ko e holo ia mei he peseti 'e 99%, ka 'oku kei fakafiemālie pe.

Ko e fakahoko fatongia fakapa'anga ma'ulalo taha ko e va'a Fakalakalaka 'a e kau ngaeue koe'ahi ko e 'ikai ke lava 'a e ngaahi folau fakaloto fonua mo e fakatu'apule'anga na'e palani kiai, koe'ahi koe tapuni 'a e kau 'ā fonua tupunga mei he vailasi Koviti 19.

Ko e fakahoko fatongia fakapa'anga ma'olunga taha ko e va'a Tokangaekina 'a e Kau ngaeue mo e va'a Vakai Fakalukufua.

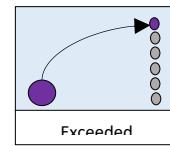
Tepile 37: Ngaahi Tu'unga fakahoko fatongia fakapa'anga

Va'a	Fakaangaanga Fakakātoa	Fakakātoa Totonu	Patiseti kuo ngāue'aki
Komisoni	\$ 184,007	\$ 161,543	88%
CEO	\$ 209,858	\$ 221,658	106%
Ngaahi Ngāue Faka'ofisi	\$ 617,385	\$ 554,968	90%
ICT	\$ 62,053	\$ 65,253	105%
Fakalakalaka 'a e Ngāue'anga	\$ 68,809	\$ 57,344	83%
Fakalakalaka 'a e Fakahoko Fatongia	\$ 166,286	\$ 153,710	92%
Tokangaēkina o e Kau Ngāue	\$ 246,158	\$ 246,968	100%
Vakai Fakalukufua	\$ 154,403	\$ 152,600	99%
Vāhenga	\$ 149,288	\$ 142,845	96%
Fakakātoa	\$ 1,858,249	\$ 1,756,894	95%

5.5 Fe‘unuaki ‘o e Patiseti

Ko e Fe‘unuaki tu‘o fitu (7) ‘o e patitsei na‘e fakahoko pea tali lolotonga ‘a e kuata hono 3 mo e 4 ‘i he Ta‘u Fakapa‘anga ko ‘ení ‘o fakafehoanaki ia mo e Fe‘unuaki ‘o e patiseti tu‘o hongofulu mā ono (16) ‘i Ta‘u Fakapa‘anga kuo ‘osi.

Tepile 39: Ngaahi fe‘unuaki ‘o e patiseti

Tafa‘aki ‘o e PATISETI	‘Uluaki Patiseti	Fe‘unuaki Fakaloto‘i Potungāue	Patiseti Fakatonutonu
CAT 10-KAU NGĀUE TUUMAU	\$ 1,352,600	\$ (40,000)	\$ 1,312,600
Vāhenga Le‘ole‘o	\$ 19,500	\$ 5,500	\$ 25,000
Ngāue Tu‘ataimi	\$ 20,000	\$ 11,000	\$ 31,000
Vāhenga	\$ 1,169,900	\$ (56,500)	\$ 1,113,400
CAT 12- FOLAU MO FETU‘UTAKI	\$ 102,700	\$ (3,000)	\$ 99,700
Folau ki Muli	\$ 63,700	\$ (3,000)	\$ 60,700
CAT 13 – TAUHI MO E FAKALELE NGĀUE	\$ 24,600	\$ 2,500	\$ 27,100
‘Utu	\$ 10,500	\$ 2,000	\$ 12,500
Tauhi o e Ngaahi Hale	\$ 4,000	\$ (2,000)	\$ 2,000
Tauhi o e Ngaahi Mealele	\$ 5,000	\$ 2,500	\$ 7,500
Veve	\$ 100	\$ -	\$ 100
CAT 14- FAKATAU O E NGAALI KOLOA/SĒVESI	\$ 567,300	\$ (2,500)	\$ 564,800
Ngaohi Me‘atokoni/Fakamokomoko	\$ 19,600	\$ 1,500	\$ 21,100
Fale‘i & TA	\$ 110,000	\$ (12,000)	\$ 98,000
Talitali Kakai	\$ 7,400	\$ 2,000	\$ 9,400
Vahe Fakataha	\$ 199,600	\$ -	\$ 199,600
Naunau ‘Ofisi	\$ 10,000	\$ 19,000	\$ 29,000
Paaki	\$ 30,500	\$ (12,000)	\$ 18,500
Ako Ngāue & Ngaahi Konifelenisi	\$ 23,800	\$ (1,000)	\$ 22,800
CAT 15- NGAALI ME‘A‘OFA FAKANGĀUE MO E ‘INASI	\$ 3,000	\$ 3,000	\$ 6,000
Ngaahi Pale mo e Foaki Pale	\$ 3,000	\$ 3,000	\$ 6,000
CAT 20- Sino‘i Pa‘anga	\$ 9,600	\$ 40,000	\$ 49,600
Naunau Ofisi Fo‘ou	\$ 4,600	\$ 45,000	\$ 49,600
Fakalelei Hale	\$ 5,000	\$ (5,000)	\$ -
Fakakātoa	\$ 2,080,500	\$ -	\$ 2,080,500

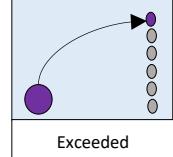
- Naunau fo‘ou \$45,000 ke fakatau‘aki ‘a e Interactive Whiteboard (IWB). ‘Oku lava ‘o fakahoko ‘a e ngaahi fakataha ‘i he opé i hono ngāue‘aki ‘a e IWB koe‘ahi ko e Koviti 19.
- Ngaahi naunau ‘ofisi \$19,000 ko e ngaahi teuteu pē ia ki he Koviti 19 hangē ko e naunau fanofano, koa, mea malui e manavá etc.
- Ngāue tu‘ataimi \$11,000 ke fakafaingamālie‘i ‘a e ngāue fakavaveave na‘e fakahoko lolotonga ‘a e Ta‘u Fakapa‘angá.

Ko e konga lahi ‘o e patiseti na‘e fe‘ave‘akí ko e ngaahi fakahaofi ia mei he Vāhengá (‘a ia ko e \$56,500).

Ko hono fakakātoá ‘oku hokohoko atu ‘a e fakasi‘isi‘i ‘e he ‘Ofisi ‘o e KOMISONI ke Fe‘unuaki ‘a e patiseti ‘i he ngaahi ta‘u kuo maliu atú pea kuo ne toe fa‘u foki mo ha ngaahi founiga ngāue fakapatiseti ke tauhi‘aki ‘a e tu‘unga ko ‘ení.

5.6 Fakatau

Tēpile 13: % 'o e Faipau ki he Ngaahi Tu'utu'uni Fakataú
 Ko e ongo fokotu'u 'e ua (2) na'e fakahū atu ki he Va'a Fakatau 'o e Potungāue Pa'angá;

- Naunau fo'ou \$40K – Tali
- Fale'i ICT ki he Komipiuta Tefito \$19, 000.00 –koe'uhī ko e hiki hake 'o e fakangatangatá ki he \$20,000 lolotonga 'a e Ta'u Fakapa'angá na'e toe fakafoki mai 'eni ki he Komisoni ke fakahoko fakalofale ia.

Ta'u Fakapa'anga	No. Of Received Proposals	No. Of Endorsed Proposals	No. Of Compliance	No. Of Non-compliance	% of Compliance	% 'o e'lkai Faipau
2018 - 19	6	6	6	0	100%	0%
2019 - 20	2	1	1	0	100%	0%

5.7 Lēsisita Koloa

Na'e 100% 'a e 'i he tu'unga fakamuimui tahá 'a e lau 'o e ngaahi koloa tukukehe pē 'a e kuata hono 4 (ka kuo 'osi fakakakato ia 'i Siulai) koe'uhī ko e hiki ki he 'ofisi fakataimí ka kuo 'osi fakakakato ia 'o pehe ni. 'Oku hokohoko atu 'a e hiki hake 'a e mahu'inga 'o e ngaahi koloá pea ko e lahi tahá 'i he K3 mo e K4 koe'uhī ko hono fakatau mai 'a e Interactive Whiteboard 'a ia 'oku lava 'a e fetalanoa'aki ai pea na'e fakamole ki ai 'a e \$38,871 mo hono toe fakatau mai 'o ha ngaahi komipiuta to'oto'o koe teuteu ki ha tu'unga 'e ngāue pē mei 'api 'a e kau ngāue lakanga ma'olungá.

TĒPILE 41: LĒSISITA NGAALI KOLOA

Kuata	Lahi 'o e koloa na'e fakatau	Hikihiki 'o e mahu'inga 'o e koloa
Tot K1	4	\$7,240.88
Tot K2	1	\$8,735.00
Tot K3	4	\$25,035.88
Tot K4	3 Fakakātoa 'o e ngaahi koloa 'e 12	\$66,634.23

TĒPILE 42: FAKAMĀ'OPO 'O E MAHU'INGA 'O E NGAALI KOLOA

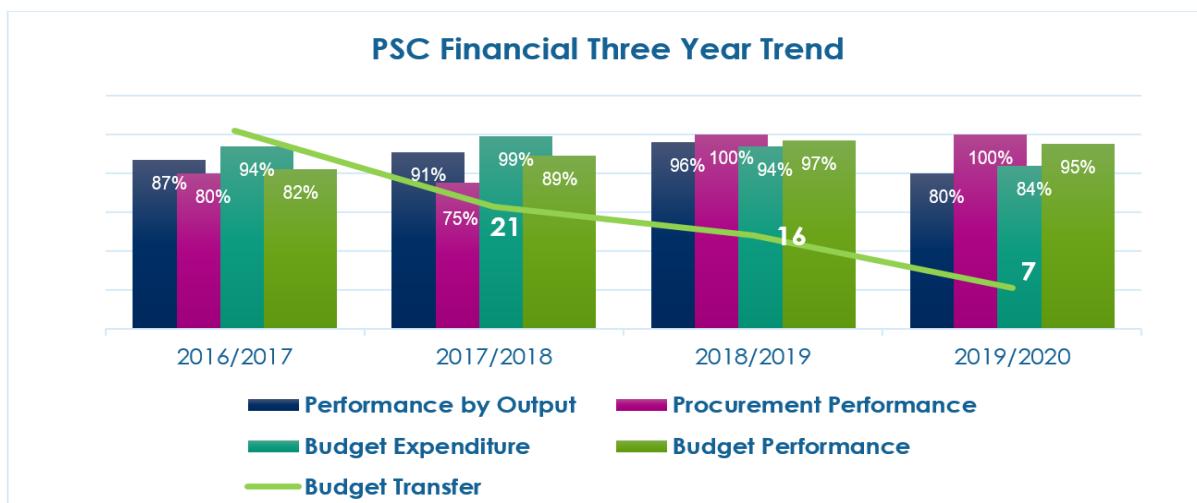
Lēsisita Ngaahi Koloa	Fakamole TF 2019/20	Fakamatala
-----------------------	---------------------	------------

Fale mo e Ngaahi Ngāue Lalahi	\$ -	Koe‘uhi ko e maumau mei he Saikolone ko Gita, nae hiki ai a e Komisoni ki he fale Tungi Colonnade ‘o totongi ai ha totongi fakamāhina ko e \$11,000.
Ngaahi Me‘alele	\$ 114,260.86	Ko e mahu‘inga ‘o e me‘alele ‘e fā (4) ‘oku kei tatau pē ia mo e Ta‘u Fakapa‘anga kuo ‘osí koe‘uhi ‘oku te‘eki ke a‘usia ‘a e vahaataimi ko e ta‘u ‘e 5 ke holo ai honau mahu‘inga.
Polokalama Komipiuta	-	-
Naunau Komipiuta	\$ 126,452.01	Na‘e hiki hake ‘eni mei he Ta‘u Fakapa‘anga kuo ‘osí koe‘uhi ko e fakatau mai ‘o e ngaahi komipiuta to‘oto‘o mo ha <i>Interactive Whiteboard</i> ke tokoni ki ha liliu ‘a e ātakai ngāuē koe‘uhi ko e Koviti 19.
Ngaahi Naunau kehe (‘a ia ko e Misini Hiki Tatau, Faitā hiki tatau, Naunau ‘ofisi)	\$ 15,497.23	Na‘e ki‘i holo ‘eni fakafehoanaki ki he Ta‘u Fakapa‘anga kuo ‘osí, kau ai mo e mahu‘inga ‘o e koloa ‘i he holo hono tu‘ungá mo hono tali ‘e he kōmiti tuku atu ‘o e ngaahi koloa ‘a e pule‘angá ke tuku atu ‘a e ngaahi koloa ‘e ni‘ihī.
Naunau Tale (‘a ia ko e Tēpile ngāue, Ngaahi hili‘anga tohi)	\$ 109,325.72	Tatau pē mo ia ‘oku hā ‘i ‘olungá.
Mahu‘inga Fakakātoa	\$406,182.11	Hikihiki hake pē fakafehoanaki ki he Ta‘u Fakapa‘anga kuo ‘osí

5.8 Fakamatala fakapa‘anga ‘i he ta‘u ‘e tolu (3)

‘Oku hokohoko lelei ‘a e tauhi mo hono leva‘i ‘e he Komisoni ‘a e tu‘unga fakapa‘anga mo e patiseti ‘I he ta‘u ‘e tolu (3) kuohili. ‘I he‘ene hā ‘i he kalafi, ko e tu‘unga fakahoko fatongia fakapa‘anga ‘oku fakalakalaka, ‘o hange ko e ngaahi fakatau mo e fe‘unu‘aki ‘o e Patiseti. Neongo ‘a e holo ‘a e fakamole ‘o e peseti ‘e valu fā (84%), ‘i he ta‘u fakapa‘anga ko eni. ‘I he faka-katoa ko e ‘ofisi e Komisoni ku lekooti ‘i he ma‘ulalo taha ‘I he fe‘unu‘aki ‘I he patiseti ‘i he ngaahi potungaue ‘o e Kulupu uluaki (1) ‘o e ngaahi Potungaue

‘I he ta‘u fakapa‘anga 2019/2020 ko e patiseti ne tali ko e \$2.08 miliona. Ko e holoki eni mei he \$2,09 miliona ‘i he ta‘u fakapa‘anga 2018/2019.

Lipooti Fakatau a e Komisoni Ngāue Fakapuleangá – TF 2019 / 2020

- ‘I he’ene a’u mai ki he ‘aho 30 ‘o Sune 2020, ko e patiseti fakakatoa na’e peseta ‘e hiva nima (95%) ‘a ia ne fakalakalaka mei he ta’u fakapa’anga 2018/2019 ‘aki ‘a e peseta ‘e hiva tolu (93%).
- Ko e fakakatoa ‘o e ngaahi fakamole na’e peseti ‘e valu fā (84%) ‘o fakatatau ki he fakakatoa ‘o e \$1.77 miliona. Ko e holo ‘i he fakamole ko eni ‘o fakatatau ki he peseta ‘e hiva ono (96%) ‘o e ta’u fakapa’anga 2018/2019 ‘oku tupunga ia mei he uesia ‘I he vailani Koviti 19 ‘o kau kotoa ki ai mo e ngaahi Potungaue kehe.
- Ko e fakakatoa ‘o e patiseti fe’unu’aki ‘e fitu (7) ne tukuange ‘i he ta’u fakapa’anga ne holo ia ‘i hono fakahoa mo e ta’u fakapa’anga 2018/2019 mo e fe’unu’aki ‘e taha ono (16). ‘I he ta’u hokohoko ‘e ua (2) ne kei fakalakalaka pe ‘a e ngaahi fakatau ‘a e Komisoni. ‘I hono fakakatoa ko e ‘Ofisi e Komisoni ku ne leva’I fakalelei ‘enau ngaahi fatongia fakapa’anga.

6. Ngaahi Pole Vivili

6.1 Ngaahi kaveinga mo e ngaahi pole lalahi

‘I he ‘uluaki kuata ‘o e ta’u fakapa’anga ko’eni, na’e toloi ‘aki ha uike ‘e ua ‘a e ngaahi palani ngaue ko e ‘uhinga ko e malolo ‘a e ‘Eiki Palemia malolo pea mo hono fokotu’u ‘o ha ‘Eiki Palemia fo’ou mo e Kapineti; pea pehe foki kihe ngaahi fakahoko ngaue mahu’inga pea mo e ngaahi liliu kihe tu’utu’uni ngaue ma’ae PSC mo e MDAs. ‘Aia ai na’e toe fokotu’utu’u fakalelei ai ‘a e ngaahi ngaue mahu’inga pea mo e taimi ke ‘osi kiai. ‘O hange ko hono liliu ‘a e taimi ke maau ai ‘a e ngaahi palani fakalukufua fakapotungaue (corporate plan) pea mo e patiseti, ‘o tanaki ‘i Tisema ka e ‘ikai ko Fepulei. Na’e ‘iai mo e ngaahi ngaue mahu’inga hange ko hono fakalelei’i ‘o e hala pule’anga, na’e fiema’u ai ke ngaue kiai ‘a e va’a tokangaekina mo pule’i e kau ngaue, va’a vahenga pea mo e va’a siofi fakalukufua e fakahoko fatongia.

Na’e kau ki hono fakatuai ‘a e ngaahi palani ngaue ko e ‘uhiko e Covid19 ‘i he faka’osinga ‘o e kuata 3, ‘aia na’e lahi ‘a e ngaahi ngaue ke fakahoko fakavavevave pea mo fokotu’u ha ngaahi tu’utu’uni ngaue felave’i moia.

Ko e ngaahi pole ‘eni ki he pule’anga hono kotoa ‘o felave’i pea mo e Covid19

Mei tu’ā’

- Poupo’i ‘o e visone ngāue mo e loto’i ngāue
- Ha founiga lipooti ki hono sivi’i ‘o e founiga ngāue Tanaki ‘o e ngaahi fakamatala ke toe fakalelei’i ‘aki e fakahoko ngāue ‘i he taimi totonu, ke tokoni ki he fa’u ‘o e ngaahi lipooti mo fakahoko e ngaahi fakafuofua
- Ke fakakakato ha ngaahi fakamatala ke lipooti ‘aki ‘a e ngaahi ola ‘oku angamaheni pea ke makatu’unga mei ai ‘a hono fatu ha ngaahi fakafuofua ke ofi kihe ola ‘oku ‘amanaki ke ma’u.
- Ko hono ngaue’aki ‘a e ngaahi tefito’i tui ‘oku ‘ikai ke fakapolitikale pea mo tauhi kihe ngaahi tu’utu’uni faka’ulungaanga.
- Tokangaekina e ngaahi va mo e mitia
- Ke fakalakalaka ‘a e tafa’aki ICT mo e fetu’utaki kene lava ‘o tauhi e ngaahi fengaue’aki fakaonopooni.

‘I loto ‘i he ‘Ofisi ‘o e PSC’

- Ivi ngaue: Ko e tafa’aki fakalao mo e ngaahi tu’utu’uni ‘oku kei hoko koha matavaivai ma’ae PSC ko e ‘uhinga he ko e ngaahi ngaue fakalao pea mo hono ‘analaiso ‘a e ngaahi tu’utu’uni ngaue ‘oku fakatou fiema’u p eke fakakakato ‘aia ai ‘oku lahi ‘a e ngaue kiai ma’ae pule ngaue pea mo e kau ‘ofisa ma’olunga. Ko e lahi taha ‘o e kau ngaue ‘oku mavahe mei he PSC ko e kau ‘ofisa ma’ounga ‘i he va’a tokangaekina mo pule’i e kau ngaue pea mo e va’a fakalao, pea na’e kau kiai ‘a Falemei Fale, Tokoni taki ngaue kihe he va’a tokangaekina mo pule’i e kau ngaue ‘i Novema; pea na’e mavahe atu mo e ongo ‘ofisa ma’olunga ‘o e tafa’aki lao (‘Ofisa ngaue fakalao ma’olunga pea mo e ‘ofisa ngaue lao ‘i Fepueli mo Ma’asi) pea na’e pekia ‘a Charlotte M. Vuki, Tokoni Sekelitali Pule ‘i Me. Na’e

hoko ‘a e pekia ‘o Ms. Vuki ko ha fakafe’atungia kihe hokohoko lelei ‘a e ngaue ‘o e Komisoni.

- Na’e tu’uaki tu’o tolu (3) ‘a e ngaahi lakanga fakalao ‘o makatu’unga ai ‘a hono fokotu’u ‘a e lakanga Talekita Lao (Director) ka ‘oku si’si’i ‘a e tokolahi ‘o e kakai ngaue ‘i he tafa’aki lao. ‘I he ‘ene pehe ‘oku faingata’a ‘a hono fokotu’u ha kakai ngaue ki he tafa’aki lao he ‘oku ‘iai ‘a e ngaahi feitu’u ngaue ‘oku toe lelei ange ‘a e vahenga ma’a kau ngaue fakalao. ‘Oku tatau tofu pe ‘eni pea mo e kau ‘ofisa ngaue ma’olunga mo mataotao ki he va’a tokangaekina mo pule’i e kau ngaue ‘i he pule’anga.
- Ko hono tokangaekina ‘a e ngaahi founa Ngae ki he Loto Mamahi mo e Va Tamaki pea ‘oku fakatokanga’i ai pe ‘a e lahi ‘o e ngaahi keisi kihe Founa Tautea.
-

Ko e ngaahi pole ‘eni ki he ngaahi va’a ngāue ‘i he Ta’u Fakapa’anga 2019/20:

TĒPILE 21: NGAALI POLE

Va‘a	Ngaahi Pole	Solova’anga	Founa Pau ke Laka atu ai Kimu‘a
Taki mo e Polokalama Pule’i	<p>Taki Ngaahi fakafe’atungia ki hono fa’u ‘a e ngaahi tu’utu’uni ngaue felave’i mo e kau ngaue fakapule’anga ‘aia ‘oku nau tukuvaka ‘i muli ko e ‘uhi ko e Covid 19. Tauhi ‘a e fakamole ki he vāhengá ‘i he ngata’anga ko e 53% Ngaahi lakanga ‘oku fu’u fiema’u ‘i he tu’unga ngaue ‘o ha tokoni talekita pule mo e fakalao Fakangatangata mo e tuai hono fokotu’u ‘a e ngaahi lakanga ‘ata</p> <p>Ngaahi ngāue pou pou ICT Tu’unga falalaanga ‘o e ‘initanetí - ko e ‘uhi na’e maumau ‘a e me’angae fakakomipiuta (server) ‘o hokohoko ai ‘a e</p>	<p>Taki Toe lelei ange ‘a e fēngae’aki mo e MOFNP fekau’aki mo hono tauhi ‘o e tu’unga fakamole ki he vāhengá Ngaahi Ngāue pou pou ICT Fakangāue’i mai ‘a e kau mataotao ke fakakakato ‘a e fakalelei ke Fakamāloha ‘a e CHRIS/Fakafaille/Fakakomipiua ‘o e ngaahi failé Ngaue’aki ‘a e kau ngāue lau’aho ki he ngāue fakafailé</p>	<p>Taki Ke kau atu ‘a e TA ‘i hono vakai’i ‘o e Tu’utu’uni Ngāue mo e Ngaahi Fakahinohino ‘a e Ngāue Fakapule’angá Fokotu’u ‘a e Kōmiti si’i (PSC & MOFNP) ke sivisivi ‘a e ngaahi lakanga mātu’aki mahu’ingá Ngaahi ngāue pou pou Fa’u ha fokotu’u ke fakalelei’i ‘a e fale PSC motu’á ICT Fakangāue’i ha kau Ngāue’ofa Pōto’i Ngāue ke ako ngae mei ai ‘a e va’a ICT. Fakatokolahi ‘a e kau ngae ‘i he va’a ICT. Faka’ai’ai ‘a e kau ngāue ke ngāue’aki ‘a e Helpdesk pea ke faka’ehi’ehi mei he kole fakatu’upakē Fakamu’omu’ā ‘a e Poloseki ki hono Fakalelei’i ‘a e ngaahi Me’angāue ‘a e ICT</p>

	<p>ngaahi palopalema faka'initaneti.</p> <p>Tu'unga fakahoko fatongia 'o e Va'a ICT</p> <p>Fakalelei'i 'a e 'ofisi motu'a 'o 'uhinga ai e fehikitaki kihe 'ofisi 'e taha.</p>		
Fakalakalaka a 'i he Ngāue'anga	<p>Ngaahi matavaivai 'i he fakamatala 'i he ngāue'angá 'a ia ko e ola ia 'o e 'ikai kakato 'a e ngaahi fakamatala fakangāue'anga 'oku fakahū mai mei he ngaahi potungāué ke tokoni ki he fakatahataha'i 'o e WD</p> <p>Matavaivai 'a e ngaahi fakamatala 'i he 'ikai ha ngaahi tu'utu'uni Ngāue Fakapule'anga.</p> <p>Fakataukei 'i he founiga foou 'a e excel.</p> <p>Matavaivai 'i he tafa'aki ke 'analaiso 'e he kau ngāué 'a e ngaahi fakamatalá</p>	<p>Ngaahi 'ilo fakatekinikale</p> <p>Palani ako ngāue koe'ahi ko e ngaahi faingamālie sikolasipi fakalotofonua mo fakavaha'apule'anga</p> <p>Fokotu'u ki he fakapa'angá/ke hoa ngāue mo USP, DFAT, MFAT, AVI etc</p>	<p>Palani fakalakalaka ke fokotu'u ha senita ako ngāue ma'a e ngaahi polokalama ako 'a e Ngāue Fakapule'angá</p> <p>Fakahoko ha savea 'o e ngaahi fiema'u akó ke fakaivia 'a e kau ngāue 'Oatu ha līpooti 'o e ngaahi fiema'u akó ki he Kōmiti Sikolasipí 'i he taimi lelei Ngaahi ola 'o e Palani Ako Fakata'u mo e TNA</p> <p>Fakapapau'i 'a fakalakalaka 'o e Tālenití mo e Pule'í tautaufito ki he Kau 'Ofisa Pule Ma'olungá</p>
Fakalakalaka a i he Fakahoko Fatongia	<p>Ikai taliangi mo e kole ke fakalōlōa a e fakahō atu o e PMS EFY mei he MIA & MET.</p> <p>Na'e 'i ai 'a e ngaahi potungāue na'e kei 'i ai pē 'a 'enau ngaahi 'isiú mo 'enau ngaahi fokotu'u PMS EFY.</p> <p>Ko e 'ikai taliangi mo e ngaahi tautoloí mo e 'ikai malava ke fakakakato 'a e ngaahi fatongia</p>	<p>Līpooti fakakuata ki he Komisoni fekauaki mo e tuunga o e PMS Traffic Lights a e ngaahi potungāué Fakahoko a e Polokalama Coaching and Mentoring ma'a e kau HOD, ngaahi lakanga lotolotō mo e kau supavaisá 'i he ngaahi tafa'aki pau ko e fakataumu'a ke langa hake 'a e tuunga fakahoko ngāué</p>	<p>Fakahoko e Polokalama Coaching and Mentoring</p> <p>Hokohoko atu e polokalama Train the Trainer pe a ke fakamamafa ki he fakama'ala'ala mo e toe lelei ange 'a e tunga faipaú.</p> <p>Ngaahi founiga fo'ou ke fakafaingamālie'i 'a e taliangi 'i he ngaahi potungāue.</p>

	<p>PMS tene uesia ‘a e sivi‘i MYR ‘oku ‘amanaki ke fakahokó.</p> <p>‘Ikai ke leva‘i lelei ‘a e taimí pea fakavavevave‘i ‘a e ngāue ‘o ‘ikai ma‘u hono tu‘unga totonú</p> <p>Oku kei hokohoko atu pē a e faingataa ke fakahoko tokanga mo totonu a e ngaahi ngāue i he ngaahi Potungāue e niihi neongo kuo fakalakalaka mai ange ia mei he ngaahi tau kuo maliu atú i he tuunga faipaú</p>	<p>Ke longomoui a e poupou ki he kau taki PMS pea mo e PMS Hokohoko atu a e Polokalama Train the Trainer a ia kuo hoko ia ko e tokoni lahi ki he fakalakalaka i he fakahoko fatongia TF2018/19 FY.</p>	
Tokangaēki na ‘o e Kau Ngāue	<p>Lahi o e ngāue mo e ngaahi ngāue fakauike tautaufito ki he fakakakato ‘a e ngāue.</p> <p>‘Ikai toe fakangāue‘i ha kau ngāue Tuku vakā ‘a e kau ngāue fakapule‘angá I muli mo e ngaahi kaveinga kehekehe ‘oku hoha‘a ki ai ‘a e ngaahi Potungāue koe‘ahi ko e fakangatangata ‘o e fefolau‘aki makatu‘unga ‘i he COVID-19</p>	<p>Tukuange atu a e ngaahi fatongia HR ki he ngaahi Potungāue</p>	<p>Tokanga ki he ngaahi ngāue ke fakalelei‘i ‘aki ‘a e founa ngāue hangē ko e vahei‘ atu ‘o e ngaahi ngāue ki he ngaahi potungāue.</p> <p>Fakahū atu ‘a e Ngaahi Tu‘utu‘uni ‘o e Vahe‘i Atu ki he Komisoní ‘a ia na‘e tali ‘e he Komisoní i he ‘aho 22 ‘o Nōvema 2019. Kamata ngāue‘aki ‘i Sanuali 2020., 2020.</p>
Vakai Fakalukufua	<ul style="list-style-type: none"> - Si‘isi‘i ‘a e kau mataotao (M&E, Data Analysis) - ‘Ikai ha kau ngāue / lahi e mavahe ‘a e kau ngāue - Ikai ke fehokotaki lelei 	<p>Foki mai ‘a e kau ako / Fakangāue‘i ‘o ha mataotao M&E Tokotaha mataotao mei AVI</p> <p>Ke fakahoko ha ako fakapotonu kihe he ngaahi fakamatala mo e ‘analaiso</p>	<p>‘Omai ‘a e ngaahi poto‘i ngāue mo e’ ilo mei he AVI ki he kau ngāue fakalotofonuā kenau hokohoko atu ‘a e ngāue</p> <p>Fa‘u ha ngaahi halafononga ngāue ma‘ae kau ngāue kenau nofo ai ‘i he va‘á</p>

	a e ngaahi fakamatala oku oatu mei he ngaahi MDA ki he Pa'angá mo e PSC	Ke felotoi 'a e ngaahi tefito'i va'a fakahoko fatongia ke 'oatu ki he ngaahi MDA a' e fakamatalá mo e fakahinohino mahino ki he ngaahi MDA ki he taimi 'oku fiema'u ai.	pea malava kenau vahevahe atu 'enau 'ilo fakangāué mo e kau ngāue fo'o
Vāhenga	<ul style="list-style-type: none"> - Toloi 'a e fakahoko' o e COP koe'uhí ko e taimi ke fakahoko ai 'a e ngāué - Toloi a e fakahoko o e koeuhí ko e taimi ke fakahoko ai COP - Nae ikai fakahū atu a e ngaahi kole ke toe sivii i he taimi totonu – Tānaki mai a e ngaahi fakamatala mo e fokotuu mei he ngaahi Potungāué fekauaki mo e sīpinga ke ngāueaki e he Ngāue Fakapuleangá - Ikai ke taliangi mo ikai fakakakato e he ngaahi Potungāué a e ngaahi fokotuu neongo nae osi oatu a e fakahinohino. . 	<ul style="list-style-type: none"> - Toe lahi ange a e ngaahi talatalanoa, ako ngāue mo e fakataha ke fakahoko i he 2019/2020 - Toe lahi ange 'a e ngaahi fakamatala 'e pulusi 'i he uepisaiti fo'ou 'a e PSC 'o fakatatau mo e ngaahi founiga ngāue toe sivi'i 	<ul style="list-style-type: none"> - Fakahoko 'a e Competency Framework & JD fo'ou 'i he 2019/2020 - Fakalahi 'a e ako ngāue 'i he ngaahi founiga ngāue ke sivi'i 'aki 'a e ngāué - Toe fakahoko ha ngāue i he competencies framework pea ke a'usia ha JD 100%. - Fakahoko ha ngaahi ako ngāue 'i he ngaahi potungāué fekau'aki mo e COP. - Fakakakato 'a e lisi 'o e kau ngāue pea kuo pau pe faka'auliliki ke fakatokanga'i ai 'a e ngaahi liliu ki he ngaahi lakangá, tu'unga vāhengá mo e poini 'o e hikihiki vāhengá

Ngaahi Pole mo hono Founga Leva'i'

Ko e ngaahi pole' 'eni pea mo e founga na'e fakafepaki'aki':

TEPILE 46: NGAALI POLE MO HONO FOUNGA LEVA'I'

Ngaahi Pole/ Faingata'a	Malava Uesia			Founga hono mapule'i'
	High	Med	Low	
Mafakakaukau				
Liliu Pule'anga	✓			Fengāue'aki vaofi 'a e kau Minisita moe kau Talekita Pule Ma'olunga. Toutou fakahoko 'e ngaahi fakataha'anga a e kau Talekita Pule pea moe PSC mo e kau Minisita
Wage bill	✓			Critical vetting committee; establishment measures (overtime, recruitment)
Covid19	✓			Proactive planning, emergency guideline activation, deferred activities replaced by other doable activities Investing in e-platforms and program software
New Policy directions and guidelines Recruitment freeze		✓		Malohi ange e founga fengaue'aki mo e fetu'utaki mo e kau taki ngae pe a mo e kau ngae 'i he 'enau ngaahi kautaha faka-ngaue
Anga 'o e fakalele 'o e ngāue				
Ko e feliuliuki 'i he kau ngae Fakapule'anga		✓		Palani hokohoko atu ki he kaha'u ke fili ha kau taki ngae ka hili ha nofo pe malolo ha taha matu'outu'a ange Ko ha Kaungaue kaukaua ange ke muimui'l pau 'e he PSC
COP Fo'ou		✓		Lelei ange pea taimi tonu e fengaue'aki mo fetu'utaki mo e kau Minisita ki hono fakangaue'i 'ene 'Ofisa Pule Ngae
'Ikai ma 'u e taukei fe'unga ke ngae'aki e ngaahi faingamalie ki hono ngae'aki e tekinolosia	✓			Fakangaue'akii vaofi 'a mo e kau ngae 'o e 'ofisi AGO
Taukei fakapatonu ki hono 'analaiso 'a e ngaahi fakamatala 'oku tanaki mai.		✓		Ko e fakaafe mei he Pacific Fale (MFAT iniricw)

7. Ngaahi Fakamatala mo e ngaahi me'a Fakalao

7.1 Ngaahi fakamatala faka'atita

Ko e fakama'opo'opo mo e ola 'a e lipooti 'a e 'Atita kihe vaha'a taimi 'o Siulai 2015 ki Sune 2019, 'oku mahino mai 'a e ola lelei 'a e ngaahi ngaue kuo fakahoko he 'oku 'ikai ha mai ai ha maumau lao 'ihe founiga fakahoko fatongia 'ihe taimi ko 'eni.

Ngaahi fakamatala fakaikiiki 'o e fakahoko fatongia

Kuo 'osi 'oatu 'a e fakamatala ko'eni 'i he konga 4.

7.2 Ngaahi tuutuuni faka-Potungāue

Na'e tali 'e he Kapinetí 'a e ngaahi fokotu'utu'u ngāuē 'e tolunoa (30)fekau'aki mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue, tu'unga fakahoko ngaue pea mo e tu'utu'uni fekau'aki pea mo e kau penisoni.

7.3 Ngaahi fakahā 'i he tu'unga Pulé

Na'e leva'i lelei 'a e ngaahi me'a fekau'aki mo e fepakipaki 'o e mafaí fekau'aki 'i he 'ene felāve'i mo e ngāuē, filí, fakangāueí, fokotu'ú mo e fakangata 'o e ngāuē.

7.4 Ngaahi Fiema'u fakaētu'utu'uni ngāue

Taliangi: 'Oku fakahoko ma'upē 'a e ngāue ki he tu'unga taliangi 'o e ngaahi Potungāuē ki he Lao ki he Ngāue Fakapule'angá, tautaufitio ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue fakangāuē, leva'i 'o e fakahoko fatongiá mo e Tu'utu'uni Faka'ulungaangá. Ka neongo ia, ko e fakamā'opo'opo 'eni 'o e ngaahi ngāue kuo lava fekau'aki mo e tu'utu'uni ngāuē:

Ngaahi ngaue fakatu'utu'uni kuo kakato, 'oku kau ki ai 'eni:

- Ko e tu'utu'uni ngaue ma'ae kau ngaue fakapule'anga fekau'aki pea mo e Mitia Fakasosiale 2020 'aia na'e Kasete'i 'i he malumalu 'o e Tu'utu'uni ngaue faka'ulunaanga.

Tali Kapineti:

- Ola 'o e fakahoko e founiga vakai'i e tu'unga 'o e fakahoko fatongia 'a e kau ngaue fakapule'anga 2018/2019;
- Ngaahi fakapale 2019/2020
- Fakakalakalasi 'o e ngaahi lakanga pea mo e tohi ngaue; (Tefito'i tamu'a fakapatiseti)
- Ngaahi monu'ia ma'ae Taki ngaue 'o e Potungaue Mo'ui
- Ngaahi monu'ia ki he kau ngaue 'oku nau takimu'a he ngaue ki he Covid19
- Ngaahi tu'utu'uni makehe 'e valu (8) 'o felave'i pea mo e Covid 19 pea mo e ngaahi tu'utu'uni livi 'e tolu (3)
- Monu'ia penisoni 'e taha tolu (13)
- Fokotu'utu'u founiga ngaue (fakafounga pule'i)

- Ta'ofi 'o e fokotu'u e laka 'oku 'ataa
- Pule ngaue kihe MoFA 'o e fehikitaki 'o e ngaahi potungaue 'i he Kulupu 2
- Ngaahi feliuliuki kihe Tu'utu'uni Ngaue kihe kau ngaue Fakapule'anga

'Oku lolotonga fakahoko 'a e ngaue ki he Tu'utu'uni Ngāue ki he Pā'usi'i Fakalielia' ma'ae Ngaahi Ngāue 'a e Pule'anga'; 'Oku 'iai mo e founiga ngaue ki he ngaue hala 'aki e mafia pea mo e ngaahi tu'utu'uni ngaue kehe pe 'e toe fiema'u ke fakalelei'i.

7.5 Vāhenga 'o e Poaté mo e Kōmití.

'Oku kau atu ki he Komisoni Ngāue Fakapule'angá 'a e Kau Komisiona ngāue fakataimi 'e nima (5), pea 'oku nau līpooti fakahangatonu pē ki he 'Eiki Palēmiá. 'Oku fakahoko tu'o taha (1) 'i he uike 'a e ngaahi fakataha 'a e Komisoní ke ngāue ki he ngaahi keisi HR, ka neongo iá 'e malava pē ke fakahoko ha fakataha tu'o ua (2) pe lahi hake ai ka 'e makatu'unga pē ia 'i he ngaahi me'a fekau'aki mo e HR 'oku fiema'u ke fakahoko ha ngāue ki aí. Ko e fakakātoa 'o e ngaahi tu'utu'uni 'a e Komisoní 'i ha Ta'u Fakapa'anga 'oku hā ia 'i he ngaahi keisi fakakātoa na'e fakakaukau'i 'e he Komisoní. Na'e hiki hake 'a e fakamole ki he vahe fakataha ki he ngaahi fakataha kotoa 'e nima a e Komisoní 'aki 'a e 2.4% mei he Ta'u Fakapa'anga kuo 'osí ki he \$159,670 ki he Ta'u Fakapa'anga 2018/19.

TĒPILE 22: TU'UNGA TOTONGI MA'A E KAU KOMISIONA.

Sea	\$250 vahe fakataha tānaki atu mo e \$150 ki he houa ko e teuteu fakataha. Ko e lahi tahá ko e houa 'e ua 'oku faka'atā ki he teuteu fakatahá.
Kau Komisiona	\$150 vahe fakataha tānaki atu mo e \$130 ki he houa ko e teuteu fakataha. Ko e lahi tahá ko e houa 'e ua 'oku faka'atā ki he teuteu fakatahá.

Līpooti Fakatau a e Komisoni Ngāue Fakapuleangá – TF 2019 / 2020

8. Aofangatuku

Ko e lipooti ko ‘ení kuo fau ia ke o‘atu ha fakamatala tu‘unga lelei ‘i ha founiga mahino ngofua kae ‘aonga ‘aki ‘a e fakamatala ‘oku tonu.

‘Oku fakaivia lahi ‘a e ngāue ‘a e Ofisi koe‘ahi ko e founiga taki, tataki mo e fokotu‘utu‘u ‘a e kau Komisioná.

‘Oku mātu‘aki hounga ‘a e founiga taki, tataki mo e loto fiengāue mo longomo‘ui ‘a e Komisoní tautaufefito ki he ngāue atu mo hono leva‘i ‘a e ngaahi kaveinga ‘oku faingata‘a; pea mo hono fakapapau‘i ‘oku kei ngāue‘aki pē ‘a e ngaahi tefito‘i taumu‘a mo e tefito‘i tui ‘e ‘ikai ha fakafa‘afa‘ahi fakapolitikale, ‘oku faitotonu pea taliui ‘a e ngāue ‘a e Komisoní ‘i he taimi kotoa. ‘Ikai ngata ai, ka ko e ngaahi ngāue ‘a e Kau Taki ‘o e Ngaahi Va‘á mo e kotoa ‘o e kau ngāue ‘a e PSC kae pehē ki he kau taki ngāue mo e kau ngāue fakapule‘angá ‘i hono faka‘ai‘ai ha ngāue fakapule‘anga ‘oku kāfataha mo fakahoko ngāue lelei.

Faka‘osí, ‘oku ou fie fakamālō henī ki he Eiki Palēmiá, Hon. Rev. Dr Pōhiva Tu’i‘onetoa koe‘ahi ko e ngaahi faingamālie kehekehe keu kau atu ai ‘i hono tālangai ‘a e ngaahi kaveinga kehekehe kae pehē ki he ngaahi faingmālie ngāue mo e‘ne falala ki he ngāue mo e fare‘i ‘a e Komisoní; pea mo hono teke ‘a e ngaahi fakalelei kehekehe ‘oku fakahoko ‘i he Puleangá. Kae hulu atu ‘a e tataki faka-Laumālie ‘a e Kapinetí ‘i hono tākiekina ‘a e ‘aukai fakafonua ‘a ia kuo ne fakatahatahai ai ‘a e kau taki lotu mei he ngaahi fungavaka kehekehe ‘o e fonuá.

